

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ТЕОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО
І МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

**ЗБІРНИК НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ
З ДИСЦИПЛІН КАФЕДРИ ІСТОРІЇ
ТА ТЕОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО
І МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Методичний посібник

Херсон
2019

УДК 342(477)+341](073)
3-41

Затверджено до друку рішенням Вченої ради ХДУ
(протокол № 3 від 29.10.2018 р.)

Погоджено НМР ХДУ
(протокол № 1 від 17.10.2018 р.)

Схвалено НМР історико-юридичного факультету
(протокол № 1 від 05.09.2018 р.)

Розглянуто на засіданні кафедри історії
та теорії національного і міжнародного права
(протокол № 2 від 03.09.2018 р.)

Рецензенти:

Курило В. І. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист
України;

Сотула О. С. – доктор юридичних наук, професор.

Програми розроблені:

1. **Задорожньою Н.О.** – завідувачем кафедри історії та теорії національного і міжнародного права, кандидатом філософських наук, доцентом;
2. **Галунько В.М.** – доктором юридичних наук, професором кафедри історії та теорії національного і міжнародного права
3. **Новіковою М.М.** – кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії та теорії національного і міжнародного права;
4. **Зубенком В.В.** – кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії та теорії національного і міжнародного права;
5. **Христовою Ю.В.** – кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії та теорії національного і міжнародного права;
6. **Шперун Х.В.** – кандидатом юридичних наук, старшим викладачем кафедри історії та теорії національного і міжнародного права
7. **Томіліною Ю.Є.** – старшим викладачем кафедри історії та теорії національного і міжнародного права;
8. **Задорожньою О.В.** – старшим викладачем кафедри історії та теорії національного і міжнародного права.

Збірник навчальних програм з дисциплін кафедри історії та теорії національного і міжнародного права : метод. посібник / Н. О. Задорожня, В. М. Галунько, М. М. Новікова та ін. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 192 с.

ISBN 978-966-916-793-4

У збірнику містяться навчальні програми дисциплін, які викладаються на кафедрі історії та теорії національного і міжнародного права історико-юридичного факультету ХДУ. Визначені мета, завдання та інформаційний обсяг дисциплін, компетентності, вимоги до знань та умінь здобувачів відповідно до встановлених законодавством освітньо-професійних вимог.

УДК 342(477)+341](073)

ISBN 978-966-916-793-4

© Херсонський державний університет, 2019

ЗМІСТ

Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку і безпеки (Зубенко В. В.)	5
Вступ до спеціальності «Міжнародне право» (Шперун Х. В.)	13
Державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право (Зубенко В. В.)	20
Державне право зарубіжних країн (Томіліна Ю. Є.)	28
Історія держави і права: історія держави і права України. Історія держави і права зарубіжних країн (Томіліна Ю. Є.)	39
Історія міжнародного права (Христова Ю. В.)	66
Історія міжнародних відносин (Христова Ю. В.)	73
Історія вчень про державу і право (Задорожня О. В.)	82
Конституційне право (Задорожня Н. О.)	89
Міжнародне право (приватне, публічне) (Новікова М. М.)	100
Політологія (Задорожня О. В.)	110

Право Європейського Союзу <i>(Новікова М. М.)</i>	117
Римське право <i>(Томіліна Ю. Є.)</i>	133
Соціологія <i>(Задорожня О. В.)</i>	142
Теорія держави і права <i>(Задорожня Н. О.)</i>	148
Філософія <i>(Задорожня Н. О.)</i>	157
Управління органами внутрішніх справ та робота з персоналом <i>(Галуцько В. М.)</i>	164
Етика ділового спілкування <i>(Томіліна Ю. Є.)</i>	174
Засоби діагностики успішності навчання	184
Критерії оцінювання відповіді студентів на заліку	185
Критерії оцінювання відповіді студентів на диференційованому заліку.....	186
Критерії оцінювання відповіді студентів на екзамені	188

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І БЕЗПЕКИ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку і безпеки**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **магістра спеціальності 262 Правоохоронна діяльність**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є врегульовані нормами адміністративного права внутрішньо-організаційні та зовнішні суспільні відносини, що виникають в діяльності правоохоронних органів під час виконання ними завдань з охорони громадського порядку і безпеки.

Міждисциплінарні зв'язки:

Судові та правоохоронні органи, Конституційне право України, адміністративне право України, адміністративний процес тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальнотеоретичні положення забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.
2. Діяльність правоохоронних органів при проведенні масових заходів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета навчальної дисципліни має дві складові:

освітню (навчальну) – сприяти становленню сучасного всебічно-розвинутого висококваліфікованого працівника правоохоронних органів, здатного на достатньому рівні репрезентувати правоохоронні органи у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадянами, формувати та розвивати правові знання студентів, уміння аналізувати нормативно-правові акти та інші документи;

виробляти навички самостійного аналізу адміністративно-правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретної ситуації; виробляти установку на необхідність постійного оволодіння професійними вміннями та навичками;

виховну – формувати ціннісні орієнтири студентів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості; виховувати активну громадянську позицію; сприяти усвідомленню ролі та значення юридичної діяльності в розбудові та зміцненні української держави; формувати в майбутніх працівників правоохоронних органів високий рівень правової свідомості та правової культури, професійних та особистісних якостей.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку і безпеки» є:

теоретичні:

формування у студентів знань, вмінь та навичок, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників правоохоронних органів України та завданням, які ставляться перед правоохоронними органами на конкретному етапі розвитку українського суспільства.

практичні:

навчити організовувати свою самостійну роботу з вивчення окремих питань, виконання індивідуальної роботи, оформлення рефератів.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- готовність нести соціальну відповідальність за результати права реалізації норм права і подолання соціальних протиріч в суспільстві;
- здатність до змістовного аналізу проблем організації охорони громадського порядку і безпеки;
- готовність до засвоєння методології аналізу та оцінки сучасних проблем організації охорони громадського порядку і безпеки;

спеціальні:

- засвоєння системи організації охорони громадського порядку і безпеки;
- здатності до аналізу функцій, компетенції, повноважень правоохоронних органів;

- готовності до розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з процесами організації охорони громадського порядку і безпеки;
- здатності аналізувати положення чинного законодавства про організацію та діяльність правоохоронних органів з організації охорони громадського порядку і безпеки.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основні положення законодавства України, що регулюють діяльність підрозділів правоохоронних органів під час охорони громадського порядку;
- завдання правоохоронних органів щодо охорони громадського порядку і безпеки;
- види заходів адміністративного впливу, які застосовуються правоохоронними органами під час виконання завдань з охорони громадського порядку;
- особливості змісту суспільних відносин, що виникають під час охорони громадського порядку;
- основні проблеми, які є актуальними для правоохоронних органів у сфері охорони громадського порядку, безпеки та протидії правопорушенням;
- тенденції щодо подальшого розвитку суспільних відносин у сфері охорони громадського порядку та безпеки, а також напрями удосконалення діяльності правоохоронних органів у конкретний період часу;

сформувані вміння щодо:

- використання засвоєних знань для розв'язання типових ситуацій, що виникають під час професійної діяльності працівників правоохоронних органів, а також організації своєї діяльності на основі певного алгоритму;
- складання необхідних адміністративно-процесуальних та інших документів;
- орієнтування у процесі зміни професійних завдань та ускладнення оперативної обстановки, знаходити шляхи розв'язку нетипових задач, що виникають у підрозділів правоохоронних органів під час охорони громадського порядку і безпеки, спілкування з громадянами і правопорушниками;
- переосмислення наявних знань стосовно нових фактів;

- адаптації раніше отриманого досвіду до змінних умов та нестандартних ситуацій;
- рішення професійних завдань, пов'язаних з охороною громадського порядку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 годин/3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальнотеоретичні положення забезпечення громадського порядку та громадської безпеки

Тема 1. Завдання, система, джерела дисципліни «актуальні проблеми охорони громадського порядку та безпеки».

Загальне поняття «громадського порядку». Основні універсальні категорії охорони громадського порядку. Завдання, система, джерела. спецкурсу “Організація охорони громадського порядку”. Співвідношення спецкурсу з іншими юридичними дисциплінами.

Тема 2. Правове регулювання сфери правопорядку.

Правові норми, якими врегульовано суспільні відносини у сфері правопорядку, в Україні встановлюють компетентні державні інституції: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи судової влади, органи державного управління на місцях та правоохоронні органи.

Тема 3. Організація патрульної служби поліції як найважливішого суб'єкта забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки.

В умовах соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні, які супроводжуються розширенням демократії і гласності, необхідністю зміцнення законності, особливої актуальності набуває забезпечення правопорядку на вулицях та в інших громадських місцях міст, селищ, інших населених пунктів. Реалізація цього завдання належить патрульній службі поліції. Організація патрульної служби поліції повинна забезпечувати високу ефективність дій на підставі раціональної розстановки сил і засобів,

належного їх використання, своєчасного маневрування та активного несення служби на вулицях та в інших громадських місцях, підтримання постійної готовності до виконання завдань, які раптово виникають при зміні оперативної обстановки, в особливих випадках, за надзвичайних обставин.

Тема 4. Комплексне використання сил та засобів, задіяних до охорони громадського порядку в системі єдиної дислокації.

Основною формою організації охорони громадського порядку є комплексне використання сил і засобів поліції по охороні громадського порядку (єдина дислокація).

Дислокація маршрутів патрулювання та постів розробляється на весняно-літній та осінньо-зимовий періоди на підставі аналізу місця і часу вчинення правопорушень в громадських місцях: на вулицях, площах, в парках, у тому числі злочинів, зареєстрованих на території, що обслуговується, виходячи із встановлених обов'язкових норм щодобового виставлення нарядів для несення патрульно-постової служби, та затверджується начальником міського, районного, лінійного відділу (управління). З урахуванням стану оперативної обстановки до дислокації можуть вноситися необхідні зміни.

Змістовий модуль 2. Діяльність правоохоронних органів при проведенні масових заходів

Тема 5. Охорона громадського порядку та громадської безпеки при проведенні масових заходів.

Завдання й організація діяльності правоохоронних органів у підготовчий, виконавчий та заключний періоди під час проведення масових заходів. Взаємодія органів внутрішніх справ з органами державної виконавчої влади, СБУ, іншими правоохоронними органами та громадськістю під час проведення масових заходів. Класифікація періодів готовності і заходів, які здійснюються органами внутрішніх справ щодо забезпечення охорони громадського порядку під час проведення масових заходів.

Тема 6. Підсумковий етап охорони громадського порядку.

Підведення підсумків і оцінка несення служби з охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки під

проведення масових заходів. Види масових заходів і особливості охорони громадського порядку під час їх проведення.

Тема 7. Попередження і припинення групових порушень громадського порядку і масових безладів.

Масові заворушення – одна з найбільш гострих і складних проблем у діяльності органів внутрішніх справ. Керівникам органів внутрішніх справ необхідно забезпечити ефективні й обґрунтовані, беззаперечно законні дії сил охорони порядку щодо попередження, а якщо це не вдалось – припинення й усунення наслідків групових ексцесів, як правило, в умовах надзвичайних обставин, недостатньої інформації, браку сил, засобів і часу, вкрай несприятливого психологічного фону і підвищеної відповідальності. Ситуація у разі масових заворушень сама по собі є фізично небезпечною. Всі ці чинники дезорганізують керування силами та засобами й ускладнюють прийняття правильних рішень щодо охорони громадського порядку, чіткої, послідовної і гнучкої організації їх виконання, вимагають від керівників специфічних знань, вмій та павичок.

3. Рекомендована література

Базова

1. Загальна декларація прав людини : прийнята Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : прийнятий Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : резолюція 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
4. Декларація про захист усіх осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поведінки та покарання : резолюція 3452 (XXX) Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1975 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.

5. Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку. Прийнято резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
6. Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поводження та покарання: резолюція 3946 Генеральної асамблеї ООН від 10 грудня 1984 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
7. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: прийнята Радою Європи 28 листопада 1987 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
8. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини: прийнята Радою Європи 28 листопада 1987 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
9. Декларація про поліцію: резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 (1979) від 8 травня 1979 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
10. Європейський кодекс поліцейської етики: рекомендація Res. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
11. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.

Допоміжна

1. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Сайт Президента України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua>.
3. Урядовий портал. Сайт Кабінету Міністрів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmu.gov.ua>.
4. Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua>.

5. Радник. Український юридичний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// radnuk.info](http://radnuk.info).
6. Юридичні послуги Online. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// yurist-online.com>.
7. Vuzlib. Економико-правовая библиотека. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.net>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Вступ до спеціальності «Міжнародне право»**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності **293 Міжнародне право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сукупність методів, систем і джерел дисципліни «Міжнародне право», особливості її формування та понятійно-категоріального апарату, міжнародні відносини.

Міждисциплінарні зв'язки:

Країнознавство, історія держави і права зарубіжних країн, історія міжнародного права, історія міжнародних відносин, всесвітня історія, порівняльне конституційне право, міжнародне публічне право, міжнародне приватне право, теорія держави і права.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Правова природа міжнародного права.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Основними завданнями вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності «Міжнародне право» є:

теоретичні:

- дати студентам знання про предмет, методи, систему спеціальності «Міжнародне право»;
- визначити структуру та сутність міжнародних правовідносин;
- визначитись із метою отримання спеціальності «Міжнародне право» та особливостями її реалізації у подальшій професійній діяльності;

практичні:

- навчити студентів самостійно проводити і порівнювати окремі правові системи світу, їх елементи;
- навчити організовувати свою самостійну роботу з вивчення окремих питань курсу, виконання індивідуальної роботи, оформлення рефератів;
- дати можливість самостійно оцінювати, аналізувати стан розвитку галузі міжнародного права, його сутності, наукових шкіл та тенденцій сучасності;
- навчити аналізу участі міжнародних суб'єктів у реформах міжнародного права;
- навчити прогнозуванню подальшого шляху розвитку міжнародного права та оцінка його використання для підтримання загальносвітового правопорядку.

1.2. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- розуміння необхідності удосконалення своїх особистих та професійних характеристик;
- формування основ логічного обґрунтування та формулювання своєї точки зору з проблематики міжнародного права;
- креативність, здатність до системного мислення;
- активна життєва позиція ;
- толерантність;

спеціальні:

- відповідальність стосовно фаховості наданих правових послуг;
- навички управління інформацією;
- дослідницькі навички;
- здатність виступати учасником міждержавних ділових й інших видів міжнародних переговорів;
- працювати в рамках міжнародних конференцій, організацій, робочих груп, інших форм двосторонньої й багатосторонньої дипломатії в інтересах суверенної та незалежної держави України.

1.3. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- стан розвитку галузі міжнародного права, його сутності, наукових шкіл та тенденцій сучасності;
- особливості аналізу участі міжнародних суб'єктів у реформах міжнародного права;
- механізм прогнозування подальшого шляху розвитку міжнародного права;

сформувати вміння щодо:

- реалізації науково-теоретичної інформації з міжнародного права.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Правова природа міжнародного права

Тема 1. Історія становлення і розвитку міжнародного права.

Сучасні теорії виникнення міжнародного права. Періодизація історії міжнародного права. Міжнародні події як критерій періодизації міжнародного права. Історичні типи міжнародного права.

Тема 2. Система і структура сучасного міжнародного права.

Поняття системи міжнародного права. Закономірності розвитку системи міжнародного права. Проблеми становлення загальноновизнаної системи міжнародного права. Внутрішньосистемна організація міжнародного права. Система міжнародного права і система міжнародних відносин.

Загальна характеристика структури міжнародного права. Головні компоненти структури міжнародного права. Співвідношення структури і системи міжнародного права. Поняття галузі міжнародного права та її структура. Системостворюючі фактори в галузі міжнародного права. Різновиди галузей міжнародного права.

Поняття і структура інституту міжнародного права. Класифікація інститутів сучасного міжнародного права

Тема 3. Принципи та норми міжнародного права.

Поняття принципів міжнародного права. Система принципів сучасного міжнародного права. Характерні особливості та функції загальних принципів права. Історична обумовленість формування принципів міжнародного права. Кодифікація принципів.

Поняття і характеристика норм міжнародного права. Класифікація норм міжнародного права. Ієрархія норм у міжнародному праві. Імперативні і диспозитивні норми. Норми юридичні і фактичні. Структура норм міжнародного права. Міжнародно-правові звичаєві та договірні норми. Норми рішень міжнародних організацій.

Тема 4. Міжнародні правовідносини.

Поняття міжнародних правовідносин. Матеріальна основа міжнародних правовідносин. Юридична основа міжнародних правовідносин. Структура міжнародних правовідносин. Суб'єкти міжнародних правовідносин. Об'єкт міжнародних правовідносин. Суб'єктивне право і суб'єктивний обов'язок у міжнародних правовідносинах. Види міжнародних правовідносин і засади їх правомірності. Поняття й особливості об'єкта міжнародних правовідносин. Динаміка виникнення, зміни і припинення міжнародних правовідносин

Тема 5. Основні концепції та тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин.

Концепція Ф. Фукуями про кінець історії. Концепція С. Хантінгтона про зіткнення цивілізацій. Глобальна демократична хвиля. глобалізація світової економіки. Глобалізація сучасного світу. Демілітаризація світового співтовариства. Космополітизації світової політики.

Проблема безпеки в сучасному світі. Зміст поняття безпеку і основні теоретичні підходи до її вивчення. Зміна середовища безпеки і нові глобальні виклики. Військова безпека. Економічна безпека. Екологічна безпека. Культурна безпека. Інформаційна безпека. Продовольча безпека. Нові концепції безпеки. Концепція кооперативної безпеки. Концепція людської безпеки. Теорія демократичного світу.

Детермінанти сучасної зовнішньої політики України. Зовнішня політика і поведінка держави на міжнародній арені.

Тема 6. Механізм реалізації міжнародного права.

Поняття механізму реалізації міжнародного права. Дозвіл, заборона і зобов'язання як елементи механізму реалізації міжнародного права. Міжнародно-правові гарантії реалізації норм міжнародного права. Міжнародна правосвідомість. Юридичні факти в механізмі реалізації норм міжнародного права. Стадії і способи реалізації.

Особливості міжнародного тлумачення норм міжнародного права. Види та засоби тлумачення. Національно-правові гарантії реалізації норм міжнародного права. Національний механізм реалізації норм міжнародного права.

Тема 7. Сфери діяльності спеціаліста-міжнародника.

Види державних та недержавних організацій України, що приймають участь у міжнародних відносинах.

Сфери діяльності спеціаліста-міжнародника у державних та недержавних міжнародних організаціях. Сучасні дипломатичні ранги. Функції спеціалістів-міжнародників.

3. Рекомендована література

Базова

1. Антонович А. А. Міжнародне публічне право : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / Антонович А. А. – К.: Вид. дім «КМ Академія»; Алерта, 2003. – 308 с.
2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожний О. В.; за ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2012. – 608 с.
3. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини. – К.: Право, 1999.
4. Загальна декларація прав людини. – К.: Право, 1995.
5. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К.: КНТ, 2010. – 344 с.
6. Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2016. – 372 с.
7. Степанюк А. А. Міжнародне приватне право: підручник / А. А. Степанюк. – Х.: Кроссрод, 2008. – 696 с.
8. Тимченко Л. Д. Міжнародне право: підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К.: Знання, 2012. – 631 с.

Допоміжна

1. Дахно І. І. Міжнародне приватне право: навч. посібн. / Дахно І. І. – 2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2014. – 312 с.
2. Лукашук І. І. Міжнародне право / Лукашук І. І. – К.: БЕК, 1998. – 764 с.
3. Міжнародне право: підручник / під ред. Ігнатенко Г. В. – К.: Вища школа, 2015. – 345 с.
4. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 608 с.
5. Міжнародний захист прав та свобод людини. Збірник документів. – К.: Юридична література, 1990. – 672 с.
6. Опрішко В. Ф. Міжнародне економічне право / Опрішко В. Ф. – К.: 2015. – 256 с.
7. Попов А. А. Міжнародне приватне право / Попов А. А. – 2-ге вид., доопр. – Х.: РА, 1999. – 219 с.
8. Тимченко Л. Д. Міжнародне право: підручник / Тимченко Л. Д. – Х.: Консум; Ун-т внутр. справ, 1999. – 528 с.
9. Фединяк Г. С. Міжнародне приватне право: навч. посібн. / Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. – 2-ге вид., доп. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 416 с.

Інформаційні ресурси:

1. Український інститут міжнародної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uipr.org.ua>.
2. Українська асоціація міжнародного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uail.com.ua/uk>.
3. Центр досліджень міжнародних відносин Інституту економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/institute/center_for_international_relations.
4. Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iir.edu.ua>.
5. Міжнародний Центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://icps.com.ua>.
6. Українська гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua>.
7. Британський королівський інститут міжнародних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.chathamhouse.org>.

8. Сайт представництва ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org.ua/ua>.
9. Офіс Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coe.kiev.ua>.
10. Міжнародне право – Тимченко Л. Д. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.ws/1186112449432/pravo/mizhnarodne_pravo_-_timchenko_ld.
11. Міжнародне приватне право – Довгерт А.С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.ws/1999040547987/pravo/mizhnarodne_privatne_pravo_-_dovgert_ac.
12. Міжнародне приватне право – Фединяк Г. С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.ws/1584072047166/pravo/mizhnarodne_privatne_pravo_-_fedinyak_gs.
13. Міжнародне публічне право – Репецький В. М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.ws/1584072046657/pravo/mizhnarodne_public_hne_pravo_-_repetskiy_v_m.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО ТА САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр спеціальності 081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення науки державного будівництва та місцевого самоврядування України та муніципального права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права, історія держави і права, судові та правоохоронні органи, політологія, конституційне право України, адміністративне право України, цивільне право України, фінансове право України.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальна частина науки державного будівництва та місцевого самоврядування України. Організація та діяльність Верховної Ради України

2. Організація та діяльність Президента України та Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади. Муніципальне право України

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право» є вивчення основних положень науки державного будівництва та місцевого самоврядування України та муніципального права України, законодавства про організацію та діяльність органів

публічної влади в Україні, систему органів публічної влади, завдання, принципи, форми та методи їх діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право» є:

теоретичні:

- дати студентам знання про предмет, методи, систему і джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування, муніципального права України; про поняття, види (форми) публічної влади, їх особливості; про правовий статус, завдання, принципи, структуру, форми та методи діяльності органів публічної влади;
- ознайомити з функціями, компетенцією, повноваженнями органів публічної влади – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також із порядком їх організації та здійснення діяльності;

практичні:

- навчити організувати свою самостійну роботу з вивчення окремих питань, виконання індивідуальної роботи, оформлення рефератів.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- готовність нести соціальну відповідальність за результати права реалізації норм муніципального права і подолання соціальних протиріч в суспільстві;
- здатність до змістовного аналізу проблем державного будівництва та місцевого самоврядування;
- готовність до засвоєння методології аналізу та оцінки сучасних проблем державного будівництва та самоврядування;

спеціальні:

- здатність засвоювати систему і джерела науки державного будівництва та самоврядування в Україні;
- здатність до аналізу функцій, компетенції, повноважень органів публічної влади;
- готовність до розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з процесами державотворення;

- здатність аналізувати положення чинного законодавства про організацію та діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основні аспекти організації та здійснення діяльності органів публічної влади в Україні;
- основні поняття, види, характеристики публічної влади, органів публічної влади в Україні;
- завдання, принципи, основи їх діяльності;
- функції, повноваження, форми та методи їх діяльності;

сформувані вміння щодо:

- аналізу положень актів чинного законодавства про організацію та діяльність органів публічної влади;
- розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з процесами державотворення;
- порівняння і аналізу аспектів діяльності окремих органів публічної влади, їх посадових осіб;
- самостійного вивчення окремих питань курсу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
135 годин/ 4.5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

**Змістовий модуль 1. Загальна частина науки
державного будівництва та місцевого самоврядування України.
Організація та діяльність Верховної Ради України**

Тема 1. Державне будівництво та місцеве самоврядування України як юридична наука.

Поняття, предмет методи науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Система науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Місце та роль науки державного будівництва та місцевого самоврядування в системі суспільно-юридичних наук. Поняття, система і завдання державного

будівництва та місцевого самоврядування як навчальної дисципліни.

Тема 2. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні.

Поняття, види та ознаки публічної влади. Особливості державної влади. Особливості влади місцевого самоврядування. Поняття, види, ознаки органів публічної влади. Органи державної влади: поняття, ознаки, види. Органи місцевого самоврядування: поняття, ознаки, види. Система органів публічної влади в Україні. Основні принципи організації та діяльності органів публічної влади. Функції та компетенція органів публічної влади. Форми та методи діяльності органів публічної влади.

Тема 3. Основи діяльності органів публічної влади в Україні.

Правова основа діяльності органів публічної влади. Адміністративно-територіальний устрій та територіальна основа діяльності органів публічної влади. Матеріально-фінансова основа діяльності органів публічної влади.

Тема 4. Організація роботи Верховної Ради України.

Правовий статус Верховної Ради України. Місце та роль Верховної Ради в системі органів державної влади. Завдання, принципи та основи діяльності Верховної Ради України. Структура Верховної Ради України. Функції та компетенція Верховної Ради України. Форми та методи діяльності Верховної Ради України. Відповідальність Верховної Ради України. Організація та проведення виборів народних депутатів до Верховної Ради України. Правовий статус народного депутата України. Форми та методи діяльності народних депутатів України. Відповідальність народних депутатів України.

Змістовий модуль 2. Організація та діяльність Президента України та Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади. Муніципальне право України

Тема 5. Організація роботи Президента України.

Президент України в системі органів державної влади, основи його правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності Президента України. Гарантії діяльності

Президента України. Організація та проведення виборів Президента України. Правовий статус Президента України. Відповідальність Президента України.

Здійснення процедури імпічменту Президента України. Функції та компетенція Президента України. Форми та методи діяльності Президента України. Представництво держави Президентом України. Нормотворча діяльність Президента України. Установча діяльність Президента України. Участь Президента України у здійсненні контрольно-наглядових та інших повноважень. Апарат Президента України: структура, організація його роботи. Адміністрація Президента України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності. Рада Національної безпеки і оборони України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності.

Тема 6. Організація роботи Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України в системі органів державної влади, основи його правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності Кабінету Міністрів України. Структура Кабінету Міністрів України. Функції та компетенція Кабінету Міністрів України. Форми та методи діяльності Кабінету Міністрів України. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, основи їх правового статусу та функціонування.

Структура міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Форми та методи діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації, основи їх правового статусу та функціонування. Види та структура місцевих державних адміністрацій. Форми та методи діяльності місцевих державних адміністрацій.

Тема 7. Муніципальне право як галузь національного права України.

Муніципальне право України: поняття, предмет та методи правового регулювання. Принципи муніципального права України. Система муніципального права України. Джерела муніципального права України. Місцеве самоврядування: поняття, зміст, гарантії. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування в Україні.

Тема 8. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування.

Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: поняття, ознаки, основи правового статусу. Форми реалізації місцевого самоврядування. Місцеві вибори та місцеві референдуми. Загальні збори. Громадські слухання.

Тема 9. Органи та посадові особи місцевого самоврядування.

Представницькі та інші органи місцевого самоврядування, їх взаємозв'язок з територіальними громадами. Сільські, селищні, міські голови, основи їх правового статусу та функціонування. Органи самоорганізації населення: основи їх правового статусу та функціонування.

3. Рекомендована література

Базова

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. С. Г. Серьогіної. – Х.: Право, 2005. – 256 с.
3. Журавський В. С., Серьогін В. О., Яришиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.
4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 502 с.
5. Закон України “Про статус народного депутата України” № 2790-ХІІ від 17.11.1992 р.
6. Закон України “Про вибори народних депутатів України” № 1665-ІV від 25.03.2004 р.
7. Закон України “Про комітети Верховної Ради України” № 116/95-ВР від 04.04.1995 р.
8. Закон України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” № 539/97-ВР від 23.09.1997 р.
9. Закон України “Про джерела фінансування органів державної влади” № 787-ХІV від 30.06.1999 р.

Допоміжна

1. Григоренко А. О. Шляхи удосконалення статусу народного депутата України // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 18. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – С. 126-130.
2. Журавський В. С. Парламентаризм в Україні та європейський досвід // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 11. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 101-107.
3. Заєць А. Український парламентаризм: Формування й удосконалення // Віче. – 1999. – № 2. – С. 13.
4. Карпачова Н. І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – українська модель омбудсмана // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю. С. Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – С. 278-292.
5. Кривенко Л. Законодавча влада в системі державної влади // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 1. – С. 58-71.
6. Кушніренко О. Г., Слінько Т. М. Комітети Верховної Ради України і проблеми підвищення ефективності їх діяльності // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – № 42. – С. 36-41.
7. Погорілко В. Ф., Ставнічук М. І., Федоренко Г. О. Український парламентаризм // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю. С. Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – С. 51-112.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Сайт Президента України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// president.gov.ua](http://president.gov.ua).
3. Урядовий портал. Сайт Кабінету Міністрів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// kmu.gov.ua](http://kmu.gov.ua).
4. Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).
5. Радник. Український юридичний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// radnuk.info](http://radnuk.info).

6. Юридичні послуги Online. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// yurist-online.com](http://yurist-online.com).
7. Vuzlib. Экономико-правовая библиотека. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// vuzlib.net](http://vuzlib.net).

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік, залік

ДЕРЖАВНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Державне право зарубіжних країн**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** спеціальності **081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є суспільні відносини, які регулюються конституційним правом, та склалися в політичній, економічній, соціальній та інших сферах життя суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки:

Для того, щоб краще зрозуміти проблеми конституційного права різних країн, студенти повинні добре засвоїти ключові питання таких дисциплін: „Теорія держави і права”. Розділи: форма (джерела) права, правотворчість, реалізація права, юридична відповідальність; „Історії вчень про державу і право”. Розділи: юснатуралізм, правовий позитивізм, легізм, історична школа права, психологічна школа; „Міжнародне публічне право”. Розділи: співвідношення міжнародного і національного права; „Порівняльне правознавство”. Розділи: порівняльно-правовий метод.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальні засади конституційного права зарубіжних країн
2. Основи конституційного права зарубіжних країн

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Державне право зарубіжних країн» є ознайомлення студентів-правознавців з основними теоретичними положеннями науки зарубіжного державного права та основами державного права зарубіжних країн.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Державне право зарубіжних країн» є:

теоретичні:

- засвоєння основних питань та термінів курсу;
- вивчення загальних принципів організації та функціонування державної влади в країнах світу;
- формування комплексного юридичного мислення;
- підготувати теоретичне підґрунтя для засвоєння галузевих юридичних дисциплін;

практичні:

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій;
- охарактеризувати актуальні проблеми розвитку сучасних державотворчих процесів у світі.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність аналізувати соціально-значимі проблеми і процеси в галузі конституційного законодавства зарубіжних країн;
- готовність аналізувати і роз'яснювати зміст норм конституційно-правового законодавства в галузі правового регулювання державної служби зарубіжних країн;
- готовність до оволодіння логічною культурою мислення, здатністю до узагальнення, порівняльного аналізу інституційного права сучасних держав;

спеціальні:

- здатність виявляти основні тенденції розвитку конституційного права в зарубіжних країнах;
- здатність використовувати принципи організації конституційного механізму зарубіжних держав;
- здатність володіти навиками тлумачення нормативно-правових актів зарубіжних держав.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основні категорії зарубіжного конституційного права (конституціоналізм, парламентаризм, федералізм та ін.);
- особливості конституційно-правових інститутів різних країн;
- принципи правового аналізу іноземного законодавства;

сформувати вміння щодо:

- користування понятійним апаратом дисципліни;
- застосування на практиці історико-правовий та порівняльно-правовий методи вивчення іноземного законодавства;
- самостійного опрацювання джерел конституційного права зарубіжних країн.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Загальні засади конституційного права зарубіжних країн

Тема 1. Конституції зарубіжних країн.

Поняття конституції. Різні підходи до визначень поняття конституції у сучасному конституційному праві. Юридична, фактична, соціальна конституція. Основні етапи конституційного розвитку сучасних держав. Демократизація принципів, норм та інститутів у світовому конституційному просторі. Зміст (наповненість правовим матеріалом), форма (спосіб організації та вираження правового матеріалу) і структура (внутрішній поділ на певні частини) конституцій. Конституціоналізм.

Класифікація конституцій: писані та неписані, кодифіковані та не кодифіковані. Порядок прийняття та зміни конституцій в зарубіжних країнах. Ситуації, при яких приймається нова конституція: одночасно з утворенням нової держави, при умові глибоких структурних змін в державі. Способи прийняття нової конституції: установчим органом, референдумом, октроюванням, законодавчим представницьким органом або парламентом спільно з главою держави. Внесення змін та доповнень у конституцію.

Конституції жорсткі та гнучкі. Конституційний контроль (нагляд): зміст, види та органи контролю.

Тема 2. Основні засади правового статусу особи.

Правовий статус особи як сукупність прав і свобод людини та громадянина, відображений у нормах усіх галузей права. Концепція прав людини і громадянина. Відмінності прав людини і прав

громадянина у відповідних статтях конституцій зарубіжних країн. Позитивний та негативний способи конституційного формулювання прав, свобод та обов'язків. Приклади класифікацій прав і свобод в сучасній науці.

Структура конституційного статусу людини і громадянина: громадянство; основні права, свободи та обов'язки; правові принципи; гарантії правового статусу. Поняття громадянства. Людина – особа – громадянин. Загальна декларація прав людини 1948 р. Шляхи набуття громадянства:

а) народження (філіація), що регулюється правом крові і правом ґрунту;

б) натуралізація.

Вибір громадянства. Транферт. Відновлення громадянства. Утрата громадянства: позбавлення громадянства, екстрадиція. Значення конституційних гарантій прав і свобод громадян. Право на захист. Юридичний механізм захисту людиною своїх прав. Види конституційних гарантій прав і свобод: загальні, спеціальні юридичні, економічні, політичні, організаційні гарантії. Омбудсман: роль та повноваження. Правове становище іноземців, осіб без громадянства. Дипломатичний захист та умови його застосування. Декларація ООН про територіальний притулок 1967 р.

Тема 3. Форми держави у зарубіжних країнах.

Концепція форми держави у конституційному праві. Форма держави – сукупність найбільш загальних ознак держави. Критерії форм держави: орган, наділений прерогативами глави держави; спосіб організації та здійснення суверенної влади на території держави; методи правління. Причини різноманітності форм держави в сучасному світі.

Конституційний інститут форми правління. Форма правління – тип панування у даній державі. Монархія: абсолютна, дуалістична, обмежена (конституційна). Ознаки та приклади видів монархії. Республіка: президентська, парламентська, суперпрезидентська, змішана (парламентсько-президентська). Республіки «радянського типу». Ознаки та приклади видів республік у сучасному світі.

Політичний режим – сукупність засобів і методів здійснення державної влади. Критерії поняття політичного режиму. Класифікація політичних режимів в сучасній науці. Тоталітарний режим: характеристика та ознаки. Авторитарний режим та його ознаки. Демократичний режим. Інші види політичних режимів

(перехідні): ліберально-демократичний, тиранія, військові режими, абсолютистські диктатури, авторитарні одно партійні режими. Державний режим як складова форми держави. Форма державно-територіального устрою (територіально-політична організація держави) у конституціях різних країн світу. Унітарні держави та її ознаки. Види унітарних держав: централізовані, децентралізовані та відносно децентралізовані. Автономія: поняття та види. Персональна, національно-територіальна та корпоративна автономії. Федерація та її ознаки.

Тема 4. Глава держави у зарубіжних країнах.

Сучасні підходи до визначення фактичного і юридичного становища глави держави. Визначення ролі, місця і значення глави держави у конституціях різних країн. Залежність правового і реального статусу глави держави, його ролі у процесі здійснення державної влади від форм правління в державі. Основні моделі глави держави:

- а) глава держави – лідер країни;
- б) символ влади, держави.

Монарх як символ державної влади у різних видах монархії. Характерні риси монарха. Особливі ритуали й символи влади монарха. Системи престолоусадкування. Президент – глава держави у республіці. Способи обрання президента в країнах світу. Умови для кандидата в президенти у різних країнах. Припинення повноважень. Інститут відповідальності президента. Загальна характеристика повноважень та функцій глави держави. Допоміжні державні органи. Порядок заміщення поста глави держави в монархіях і республіках.

Змістовий модуль 2.

Основи конституційного права зарубіжних країн

Тема 5. Парламент у зарубіжних країнах.

Поняття і основні етапи становлення парламентаризму. Парламент – вищий представницький орган держави. Закріплення місця і ролі парламенту у конституціях різних країн. Способи формування палат.

Правове становище (статус) депутата парламенту. «Вільний» та «імперативний» мандат. Спеціальні права та обов'язки депутатів. Головні елементи депутатського статусу: депутатський імунітет

(недоторканість) та депутатський індемнітет (свобода висловлювань й голосування у парламенті). Порядок припинення депутатських повноважень. Підстави для припинення повноважень члена парламенту.

Класифікація парламентів. Однопалатні (монокамерні) та двопалатні (бікамерні) парламенти. Дві моделі відносин у двопалатних парламентах – рівний і неоднаковий статус палат. Класифікація зарубіжних парламентів за обсягом їх компетенції: з абсолютно обмеженою компетенцією, з абсолютно необмеженою компетенцією, з непостійною (рухливою) компетенцією. Моделі парламенту, пов'язані з устроєм вищої державної влади. Класифікація У. Дайсі: суверені та несуверені парламенти.

Сучасний розділ законодавчих органів на активні, маргінальні, мінімальні. Структура і порядок роботи парламентів. Керівні органи: спікер, бюро, президії. Повноваження глави палати або керівного органу палати. Сильний та слабкий спікер. Депутатські комісії: постійні та тимчасові; спеціалізовані (галузеві) та неспеціалізовані. Порядок формування та компетенція комісій. Партійні об'єднання – парламентські фракції. Форми роботи зарубіжних парламентів. Чергові та позачергові сесії. Надзвичайні сесії. Повноваження парламентів: законодавчого характеру; у сфері фінансів; з контролю за діяльністю уряду; пов'язані з формуванням інших органів влади.

Судові та квазісудові функції. Імпічмент. Значення та форми парламентського контролю. Законодавчий процес та його стадії. Строки набрання законом чинності.

Тема 6. Уряд у зарубіжних країнах.

Уряд – колегіальний орган універсальної компетенції, що здійснює виконавчу і розпорядницьку владу в країні. Уряд, кабінет, рада міністрів, державна рада, адміністрація. Види урядів за партійною ознакою: однопартійні та багатопартійні (коаліційні) уряди. Безпартійні уряди у абсолютних монархія, створені під час кризової ситуації, сформовані військовими. Основні способи формування урядів: парламентський та позапарламентський способи та їх відмінності. Особливі процедури, які застосовуються в ряді країн (Росія, Бруней, Саудівська Аравія). Внутрішня організація уряду як колегіального органу. Континентальна (Італія, Франція, США) та англосаксонська (Австралія, Великобританія, Індія, Канада) системи. Глава уряду: прем'єр-міністр, перший міністр, міністр-голова, федеральний канцлер, «тишок». Закріплення місця і ролі

глави уряду в конституціях різних країн. Повноваження глави уряду. Повноваження уряду: у сфері політичного керівництва; у сфері управління; зовнішньополітичні повноваження; надзвичайні; повноваження у галузі законодавства (участь у законотворчому процесі та власне правотворча діяльність).

Конституційна відповідальність урядів у зарубіжних країнах. Політична відповідальність: колективна та індивідуальна.

Тема 7. Місцеве управління та самоврядування в зарубіжних країнах.

Система управління місцевими органами, що здійснюється спеціальними виборними органами – місцеве або муніципальне самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Головні ознаки самоврядування – виборність та значна самостійність у вирішенні місцевих питань.

Місцеве управління – управлінська діяльність у місцевій територіальній одиниці. Основні риси адміністративно-територіального устрою зарубіжних країн. Роль адміністративно-територіального устрою у державній організації. «Природні» та «штучні» адміністративно-територіальні одиниці.

Системи здійснення публічної влади на місцях: англосаксонська, романо-германська, іберійська та система рад. Ознаки та особливості означених систем. Структура органів місцевого самоврядування. Обрання, статус та повноваження мера. Порядок формування місцевих органів. Цензові вимоги до кандидатів. Компетенція місцевого самоврядування: обов'язкові та необов'язкові повноваження. Фінансова база (види джерел доходів) муніципалітетів. Взаємодія органів місцевого самоврядування з центральною владою. Контроль центральних органів за роботою муніципалітетів: доповіді, ревізії, статистична інформація.

Тема 8. Основи конституційного права Великобританії.

Характеристика конституційного регулювання у Великобританії. Особливості несистематизованої Конституції Великобританії. Писана частина Конституції: статутне право, присуди (прецедент). Неписана частина: конституційні угоди. Наслідки специфічної форми британської Конституції. Конституційно-правовий статус особи у Великобританії. Найвищі органи влади Сполученого Королівства. Інститут монархії. Негативні наслідки збереження монархії. Уряд Великобританії: структура,

формування, повноваження. Статус прем'єр-міністра. Британський парламент: структура та порядок формування. Сучасні тенденції розвитку англійського парламенту. Двопартійна система Великобританії. Лейбористська та Консервативна партії. Особливості судової влади Великобританії. Прецедентне право. Право створювати судовий прецедент: Суд корони, Високий суд, Апеляційний суд. Територіальний устрій Сполученого Королівства. Статус Шотландії, Уельсу, Ірландії. Вестмінстерський статут 1931 р. Співдружність націй.

Тема 9. Основи конституційного права США.

Принципи американського конституціоналізму. Характеристика американської Конституції 1787 р. Білль про права. Основи конституційного ладу. Основа побудови системи державної влади – принцип розподілу влади.

Система стримувань і противаг. Сучасний конституціоналізм у США. Президент у системі органів влади США. Вибори Президента. Екстраординарна процедура призначення президента і віце-президента. Повноваження президента США. Імпічмент. Президент – голова посадового апарату. Керівництво зовнішньою політикою. Статус віце-президента. Законодавча влада в США. Конгрес: Палата представників та Сенат. Формування, структура та компетенція Конгресу США. Організація виконавчої влади в США. Склад та статус американської адміністрації. Федералізм США – подвійна форма державного устрою із функціональним і територіальним поділом влади.

Тема 10. Основи конституційного права Французької республіки.

Загальна характеристика Конституції 1958 р. Головна риса – концентрація політичної влади в руках виконавчих органів. Франція – неподільна, світська, демократична і соціальна Республіка. Президент Французької Республіки: вибори та повноваження. Особистий апарат Президента. Структура та порядок виборів до парламенту Франції. Компетенція та внутрішня структура Національних зборів та Сенату. Законодавчий процес.

Встановлення переліку питань, з яких парламент може законодавствувати. Особливі процедури у французькому парламенті: блоковане голосування, процедура подолання опору Сенату. Уряд Франції. Рада міністрів – збори міністрів під головуванням президента республіки. Кабінет міністрів – збори

міністрів під головуванням прем'єр-міністра. Призначення уряду та його повноваження.

Статус прем'єр-міністра. Взаємодія уряду та парламенту: інтерпеляція, право петицій, питання про довіру, резолюція осуду. Політична відповідальність уряду. Конституційна рада – особливий орган, який контролює дотримання Конституції. Франція – член Євросоюзу.

Тема 11. Основи конституційного права Німеччини.

Характеристика Конституції Федеративної Республіки Німеччини 1949 р. ФРН – демократична і соціальна федеральна держава. Договір про єдність Німеччини від 31 серпня 1990 р.

Постійні конституційні органи країни: федеральний президент, бундестаг, бундесрат, Федеральний уряд, Федеральний конституційний суд. Конституційно-правовий статус особи: закріплення у Основному законі та конституціях окремих земель. Конституційно-правовий статус парламенту в Німеччині. Бундестаг та бундесрат – дві палати німецького парламенту. Компетенція та формування палат парламенту. Особливості законодавчого процесу у ФРН. Перевага законодавчої ініціативи належить уряду, він і контролює законодавчий процес. Фракції – основна політична структура німецького парламенту. Комітети бундестагу відповідають міністерствам і мають право створювати комітети з розслідування. Участь у законодавчому процесі бундесрату.

Голова держави. Порядок обрання Президента Німеччини та його повноваження. Відносини Президента з парламентом країни. Обрання та повноваження канцлера ФРН. Федералізм Німеччини – за територіальною ознакою. Ландтаги – виборчий однопалатний орган німецьких земель. Взаємодія федерації і земель. Особливості судового устрою ФРН. «Зібрання федерального права» 1958–1963 рр. – збірник чинного законодавства Німеччини.

3. Рекомендована література

Базова

1. Георгіца А. З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Тернопіль. – 2003.

2. Державне право зарубіжних країн [Текст] : особлива частина : навч. посіб. / [Л. Д. Варунц та ін.] ; за заг. ред. В. О. Серьогіна ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 292 с.
3. Державне право зарубіжних країн [Текст] : особлива частина : навч. посіб. / [Л. Д. Варунц та ін.] ; за заг. ред. В. О. Серьогіна ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 292 с.
4. Закоморна К. О. Державне (конституційне) право зарубіжних країн [Текст] : посіб. для підготов. до іспитів / К. О. Закоморна. – Х. : Право.
5. Конституційне право зарубіжних країн : Навч. посібник. / В. О. Ріяка (керівник авт. кол.) – К., 2002.
6. Коломієць Ю. М. Державне право зарубіжних країн. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / Ю. М. Коломієць ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – 211 с.
7. Орленко В. І. Конституційне (державне) право зарубіжних країн [Текст] : посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – Вид. 2-е, стер. – К. : Паливода А. В. [вид.], 2011. – 237 с.
8. Панов А. В. Державне право зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / Ален Панов ; Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. відносин. – Ужгород : Бреза А. Е., 2011. – 229 с.
9. Стецюк П. Основи теорії та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.
10. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн [Текст] : для студ. спец. «Правознав.» / Черніг. держ. ін-т права, соц. технол. та праці, Каф. історії та теорії держави і права, конституц. та адмін. Права ; уклад. О. Г. Козинець, канд. іст. наук. – Чернігів : Черніг. держ. ін-т права, соц. технологій і праці, 2010. – 260 с.

Допоміжна

1. Шаповал В. М. Державний лад країн світу. – К. – 1999.
2. Шаповал В. М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
3. Шаповал В. М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.
4. Георгіна А. З. Конституційно-правові інститути зарубіжних країн. – Чернівці. – 1998.
5. Стецюк П. Основи теорії та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.

6. Шаповал В. М. Державний лад країн світу. – К. – 1999.
7. Шаповал В. М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
8. Шаповал В. М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн – Бєсчастний В. М. http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm.
2. Історія держави і права зарубіжних країн – Маймескулов Л. М. http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maumeskulov_lm.
3. Порівняльне конституційне право – Кириченко В. М. http://pidruchniki.ws/1428082448830/pravo/porivnyalne_konstitutsiyne_pravo_-_kirichenko_vm.
4. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / В. О. Ріяка (керівник авт. кол.), В. С. Семенов, М. В. Цвік та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 512 с. // <http://student-lib.net/index.php?page=0-81>.
5. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / К 65 М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с. // <http://radnuk.info/pidrychnuku/konst-zar/501-gorshen.html>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Історія держави і права: історія держави і права України; історія держави і права зарубіжних країн» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** спеціальності **081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія виникнення, розвитку держави і права, закономірності й особливості єдності і взаємозв'язку державних органів, правових інститутів конкретних держав у хронологічній послідовності. Історія держави і права об'єднує два відносно самостійних відгалуження – історію держави і права закордонних країн і історію держави і права України.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна "Історія держави і права" має тісний зв'язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія України, логіка. Курс історії держави і права є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін (конституційне, цивільне, трудове, кримінальне, процесуальне право та ін.).

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Історія держави і права України.

1. Особливості держави і права України з найдавніших часів до XVII ст. Українські землі під іноземною зверхністю

2. Україна періоду відновлення незалежності. Держава і права України радянського періоду та становлення незалежності

Історія держави і права зарубіжних країн.

1. Рабовласницька держава та право. Феодальна держава і право.

2. Буржуазна держава і право. Держава і право новітнього часу.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія держави і права: історія держави і права України; історія держави і права зарубіжних країн» є дослідження історії виникнення, розвитку держави і права, закономірності й особливості єдності і взаємозв'язку державних органів, правових інститутів конкретних держав у хронологічній послідовності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія держави і права: історія держави і права України; історія держави і права зарубіжних країн» є:

теоретичні:

- вивчення розвитку і змісту типів та форм держави та права;
- дослідити становлення та розвиток державних органів і правових інститутів;
- вивчити історію кодифікації права України та провідних країн світу;

практичні:

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- навчити робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність оцінювати події та діяльність політичних суб'єктів і об'єктів в історичному процесі з позицій загальнолюдських цінностей;
- розвиток конструктивно-критичного мислення, відповідальності;
- здатність до змістовного аналізу причинно-наслідкових зв'язків в історичних подіях минулого;
- готовність аналізувати і узагальнювати історичний матеріал в контексті загальноісторичних процесів України і світу;

спеціальні:

- здатність порівнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність історичних суб'єктів;
- набуття досвіду громадянських дій, демократичної поведінки та ефективного спілкування.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- предмет і метод історії держави і права сучасний стан проблем науки історії держави і права;
- розвиток суспільного ладу на різних етапах історії;
- система органів влади й управління, суду в зі стародавніх часів до сьогодення;
- державно-правові інститути;
- головні типи держави, особливості, притаманні їхньому державному ладу та соціальному устрою, правовим системам;
- закономірності буржуазних революцій, засади і принципи розбудови буржуазної держави;
- головні буржуазні (континентальна та англосаксонська) системи права, їхні джерела та принципові положення;
- найважливіші правові кодифікації;
- зміни у державному ладі та правових інститутах у ХХ ст., тенденції до зближення правових систем та утворення великих міждержавних об'єднань;
- основні джерела рабовласницького, феодалного та буржуазного і радянського права;
- структура судових органів, поліцейської служби; перешкоди і проблеми, які виникали на шляху будівництва української державності;
- історія кодифікації права України та провідних країн світу;

сформувати вміння щодо:

- використання досвідом історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- орієнтування у системі основних джерел з історії держави і права зарубіжних країн;
- аналізу правових актів та інших документів за допомогою різних наукових методів, перш за все, спираючись на принцип історизму;

- використання в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- вміння самостійно робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться:
 Історія держави і права: Історія держави і права України.
 Історія держави і права зарубіжних країн
330 годин/11 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Змістовий модуль 1.

Особливості держави і права України з найдавніших часів до XVII ст. Українські землі під іноземною зверхністю

Тема 1. Перші державні утворення на території України (VII ст. до н. е. – IV ст. н. е.).

Письмові пам'ятки державності і права Північного Причорномор'я. Свідоцтва античних авторів. Археологічні дані. Виникнення і розвиток Скіфської держави (кінець VI – IV ст. до н. е.): влада, адміністративно-територіальний устрій, суспільно-політичний лад. Мала Скіфія. Право. Античні міста-поліси Ольвія і Херсонес. Їх законодавчі та виконавчі органи влади. Боспорське царство (VI ст. до н. е. – V ст. н. е.): влада, адміністративний устрій. Судочинство. Античне законодавство.

Тема 2. Давньоруська держава і право.

Русь в історіографії і джерелах. Східні слов'яни у I – IV ст. Експансія готів. Союзи племен. Антський союз. Наступ слов'ян на балканські володіння Візантії у VII ст. Союзи союзів – Куявія, Славія, Артанія у VII – IX ст. Соціальна диференціація. Київське князівство. Кій, Дір, Аскольд. Об'єднання Києва і Новгороду в єдину державу. Теорії про виникнення держави у східних слов'ян: норманська (Г. Байер, Г. Міллер), пантюркська (М. Гумільов), торгівельна (О. Прицак), полісна (І. Фроянов, О. Дворніченко), традиційна (Б. Рибаків, П. Толочко). Давньоруські та іноземні пам'ятники

звичаїв східних слов'ян. Основні риси східнослов'янської державності і права.

Утворення держави – Київська Русь (IX ст.). Суспільне – політичний лад у другій половині IX – першій третині XII. Князі. Боярство і боярський васалітет. Двірцеві слуги. Духовенство. Купці. Рядовичі. Челядь. Холопи. Кабальні люди. Патроновані люди. Ремісники і молодші чорні люди міст. Общинники. Смерди. Ізгої. Правове становище соціальних груп населення.

Державний лад. Ранньофеодальна монархія. Князь. Рада прямих князів. Феодальні з'їзди. Народні збори (віче). Чисельна система управління. Двірцево-вотчина система управління. Удільні князі. Посадники. Волостелі. Тиуні. Судова організація. Пам'ятники історії Давньоруської держави і права. Встановлення давньоруського права. Звичаєве право. «Закон Руський». Церковні статuti. Договори Русі з Візантією. «Руська Правда» та її редакції. Князівське законодавство. Церковні статuti. Літописи.

Основні риси давньоруського права. Право власності. Право зобов'язань. Сімейне і шлюбне право. Право спадщини. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Судовий процес. Значення Давньоруської держави і права у світовій історії.

Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздрібненості (XII – XIV ст.).

Феодальна роздробленість: періодизація, фактори та наслідки. Основні тенденції розвитку і причини відокремлення князівств. Київське князівство. Переяславське князівство. Чернігово-Сіверське князівство. Галицьке князівство. Володимиро-Волинське князівство. Галицьке-Волинське князівство. Українські землі під владою татар (друга половина XIII – XIV вв.).

Пам'ятники державності і права південно-західних князівств. Звичаї. Скорочена редакція «Руської правди». Князівські грамоти. Міжкнязівські договори. Вплив польсько-литовського законодавства. Основні риси права. Суспільний лад. Зміни у соціальній структурі населення. Перетворення челяді і смердів у залежних селян. Миське населення. Державний лад. Влада князів. Рада бояр. Феодальні з'їзди. Центральні органи управління. Тисяцький. Сотський. Воевода. Двірський. Двірцеві чини: отрок, дєтський, сідельник, стольник. Управління на місцях: тисяцькі, посадники, волостелі, воеводи. Боярське управління.

Тема 4. Українські землі у складі Польщі та Литви (кінець XIV – перша пол. XVII ст.).

Литовсько-Руський період (кінець XIV – 1569 р.) – Південно-Західно-українські землі у складі Польщі (кінець XIV – 1569 р.). Польсько-Литовський період (1569–1648 рр.) – Річ Посполита. Соціально-економічні і політичні передумови подолання феодальної роздрібненості. Зростання економічних, політичних і культурних зв'язків між окремими князівствами Південно-Західної Русі і утворення української народності.

Виникнення і поширення назви «Україна». Суспільний лад. Князі, бояри, пани радні, пани хоругові, шляхтичі, духовенство, купці. Селянство і його розряди. Зростання панщини й інших форм залежності селян. Міське населення. Посилення феодального, політичного і релігійного гніту в кінці XVI першої половині XVII ст.

Державний лад. Великий князь (господар). Рада. Великий вальний сейм. Адміністративно-територіальний поділ. Адміністративно-правові реформи 1425–1435 рр. Ліквідація князівств. Загарбання татаро-турецькими феодалами території південноукраїнських земель. Приєднання Чернігово-Сіверської землі до Російської держави. Заселення Слобідської України. Люблінська унія 1569 та її політичні наслідки. Шляхетська республіка. Король. Сенатська рада. Вальний сейм. Посадові особи. Брестська церковна унія 1596 р. Князівства, землі, області, воєводства, староства і повіти. Міста і села. Ліквідація обласних привілеїв і поширення на Україну польської державно-правової системи. Воєводи і старости. Повітові сейми. Магістрати і ратуші. Місцеве самоврядування на українських землях. Руське, волошське та німецьке право. Українське козацтво і його історичне значення. Козацтво в кінці XV – середині XVII ст.: воєнно-адміністративний поділ, законодавчі, виконавчі та судові органи влади, право. Запорізька Січ та її роль в історії України. Запорізька Січ – ядро майбутньої української державності. Реєстрове козацтво. Джерела права. Звичаї. Польсько-литовське законодавство. Городельський привілей 1413 р. Судебник князя Казимира 1468 р. Перший Литовський статут (1529 р.) Статут про волюки (1557 р.). Артикули Генріха Валуа (1573 р.). Литовський статут 1566 р. Литовський статут третьої редакції (1588 р.). Королівські привілеї. Збірки магдебурзького і хелмінського права: М. Яскера (1535 р.), П. Щербича, Б. Гроїцького («Порядок»), П. Кушевича (1646 р.) «Ординація війська Запорізького» (1638 р.). Судова система. Станові

суди. Сеймові, королівські, повітові, церковні, гродські, копні. Основні риси права. Право власності. Право володіння. Оренда. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Основні риси судового процесу.

Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.).

Початок війни. Знищення польської адміністративно-політичної системи управління на Лівобережній Україні і в Запорізькій Січі. Зборовська угода 1649 р. і старшинсько-шляхетське самоуправління. Соціальні і політичні суперечності в ході національно-визвольної війни. Формування української держави, її політична форма. Органи центральної влади і управління. Загальновійськова Рада. Рада генеральних старшин. Гетьман.

Уряд генеральних старшин. Полковий і сотенний адміністративно-територіальний поділ. Закріплення в органах воєнного управління адміністративно-політичних, фінансових, судових і поліцейських функцій. Полковники. Полкові уряди. Сотенні уряди. Курені і курінні отамани. Міське управління: магістрати і ратуші. Зміни в суспільних відносинах. Ліквідація магнатського і польського шляхетського землеволодіння. Зміцнення старшинського, шляхетського і церковного землеволодіння. Козацтво, його розшарування і правове становище. Міське населення, його розшарування і правове становище.

Початок переговорів Б. Хмельницького з Російською державою у 1648 р. Рішення Земського собору від 1 жовтня 1653 р. Рішення Переяславської Ради від 8 січня 1654 р. Україна під протекторатом Росії. «Березневі статті» 1654 р. Царська грамота від 27 березня 1654 р. Джерела і розвиток права. Гетьманські універсали. Посилення значення норм звичаєвого права. Збереження попередніх прав.

Тема 6. Українська держава у часи руйни (1657–1687 рр.).

Українська козацька державність після смерті Б. Хмельницького. Гетьманські статті. Іван Виговський. Чигиринська Рада. Гадяцький договір. Денонсація Переяславської угоди 1654 р. Розкол України на Лівобережну і Правобережну. «Вічний» мир. Політичний і соціальний лад Лівобережної України. Гетьманські статті: другі Переяславські 1659 р., Московські 1665 р., Глуховські 1669 р., Конотопські 1674 р., Коломацькі 1687 р. Обмеження прав України.

Тема 7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII – 80-ті роки XVIII ст.).

Наступ на права України за Петра I. І. Мазепа. Розгром Запорізької Січі. «Пакти й Конституція законів та вольностей війська Запорозького» П. Орлика. Решетилівські статті 1709 р., «Решительные (конформованные) пункты Д. Апостола» 1728 р. Суспільний лад. Зростання старшинсько-шляхетського і монастирського землеволодіння. Селянство і його розряди. Посилення залежності селян в кінці XVII – на початку XVIII ст. Гетьманські універсали 1760 і 1763 рр. Царський указ 1783 р. про остаточне закріпачення селянства Лівобережної і Слобідської України. Населення Південної України і закріпачення південноукраїнського селянства (1796 р.).

Державний лад, Адміністративно-політичне становище України у складі Росії. Обмеження автономії України. Малоросійський приказ (1663 р.). Малоросійська колегія (1722 р.). Наказне гетьманство. Правління гетьманського уряду. Утворення Київської губернії. Запорізька (Нова) Січ. Відновлення гетьманства – 1750 р. Генеральна рахункова комісія. Полки, сотні, курені, слободи і села. Поділ міст. Полковники і полкові канцелярії. Рахункові канцелярії. Сотники й сотенні канцелярії. Курінні і городові отамани. Магістрати і ратуші. Судова реформа 1760–1763 рр. Посилення колонізаторської політики російського царизму. Реформа козацьких полків на Слобідській Україні. Утворення Слобідської і Новоросійської губерній (1765 р.). Губернатори і губернські канцелярії. Провінції і провінціальні канцелярії. Комісарства й комісари. Ратуші. Міські отамани. Десятники слобод. Повітові управління. Указ від 10 листопада 1764 р. про ліквідацію гетьманської влади на Україні. Утворення другої Малоросійської колегії. Створення на Україні Вотчинного департаменту (1765 р.). Реорганізація Генерального суду (1767 р.). Указ 1781 р. про поширення на Лівобережну Україну постанови 1775 р. про заснування губерній. Намісництва.

Утворення малоросійської губернії. Ліквідація Малоросійської колегії (1781–1786 рр.). Утворення губернських органів управління. Губернське правління. Кримінальна, цивільна й казенна палати. Верхній земський суд. Верхня розправа. Губернський магістрат. Губернський прокурор і губернський фіскал. Утворення повітових органів управління. Повітовий суд. Нижній земський суд. Нижня розправа. Дворянська опіка. Сирітський суд. Совісний суд. Повітове казначейство. Городовий магістрат. Правління городничого.

Відновлення генерального суду, повітових земських і повітових підкоморських судів (1796 р.). Поширення на Україну Жалуваної грамоти містам 1785 р. Джерела права. Звичаї. Гетьманські універсали. «Статті», за які обирали гетьманів.

Царське законодавство як джерело права на Україні. Третій Литовський статут нових редакцій. Збірники магдебурзького й хелмінського права. Кодифікація права на Україні. «Права, по яким судиться малоросійський народ» 1743 р. «Суд і розправа» 1750 р. «Екстракт Малоросійських прав» 1767 р., «Екстракт із указів, інструкцій і настанов» 1786 р. Основні риси права. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Інститут опіки. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу. Соціально-економічний розвиток і політичне становище українських земель у складі Речі Посполитої, Росії, Угорщини. Розділи Польщі. Возз'єднання Правобережної України і Західної Волині з українськими землями в складі Російської держави. Приєднання Чорноморського узбережжя внаслідок російсько-турецьких війн. Галичина, Буковина і Закарпаття за австрійського панування.

Тема 8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст.

Суспільно-політичне становище Галичини, Молдавії та Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини. Суспільний лад. Дворянство. Духовенство. Буржуазія. Купці. Почесні громадяни. Польська шляхта. Селянство. Поміщицькі селяни. Державні селяни. Остаточне закріпачення всіх розрядів селян. Панщина. Місячина. Урочна панщина. Відхожі промисли. Селянські промисли. Чумацький промисел. Військові поселенці. Міщани. Цехові ремісники. Робочі люди. Вільнонаймані робітники.

Правове становище окремих груп населення. Державний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Реформа губерній. Утворення генерал-губернаторств (1801–1823 рр.). Ліквідація особливостей у правовому становищі окремих губерній. Система органів самодержавного управління Україною. Комітет у справах західних губерній (1831–1848 рр.). Генерал-губернатори. Військові губернатори. Губернські правління, комітети й комісії. Повітовий апарат управління. Земський суд і земський справник. Повітові казначейства. Повітові зібрання дворян та їх предводителі (маршалки).

Самоврядування державних селян. Сільська громада й сільський староста. Волосне правління і волосний старшина. Інвентарна реформа 1847–1848 рр. на Правобережжі. Козацьке волосне правління. Судова система. Сільська розправа. Волосна розправа. Повітовий суд. Совісний суд. Губернська палата цивільного суду. Губернська палата кримінального суду. Головний суд на Правобережжі. Генеральний суд на Лівобережжі. Магістратські і ратушні суди. Джерела права. Царське законодавство. Литовський статут редакції 1811 р.

Збірники Магдебурзького права. Звичаї. Указна практика. Кодифікація законодавства. «Зібрання Малоросійських прав» 1807 р. «Звід законів Західних губерній» 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії норм Магдебурзького права та Литовського статуту і введення в дію «Зводу законів Російської Імперії» редакції 1842 р. Основні риси права. Цивільне право. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу з цивільних і кримінальних справ.

Тема 9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст.

Суспільний лад на Україні після селянської реформи 1861 р. Дворяни, духовенство. Спадкові почесні громадяни. Розвиток буржуазії. Правове становище селян. Формування пролетаріату. Політичний лад. Система органів самодержавного правління на Україні. Генерал-губернатори. Губернатори і губернські управління. Казенні палати. Управління державного майна. Контрольні палати.

Повітові земські суди. Повітові казначейства. Поліція і жандармерія. Сільські і волосні органи управління. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи та особливості їх проведення на Україні. Контрреформи 80-90-х років, «Положення про земських дільничних начальників» 1889 р. Положення про заходи до охорони державного порядку і громадського спокою. Закон 1892 р. про військовий стан. Специфіка застосування загальноімперського законодавства на Україні. Судові статuti 1864 р. Статут про покарання, що накладалися мировими суддями, 1865 р. Уложення про покарання кримінальні і поправні 1885 р. Фабричне законодавство.

Звичаєве право України. Основні риси права. Право зобов'язань. Вексельне право. Охорона інтересів наймачів. Кримінально-правовий захист інтересів підприємців. Поняття й види злочинів.

Мета й система покарань. Основні риси цивільного і кримінального процесу за судовими статутами 1864 р. і законом 1889 р. Суспільно-економічний розвиток, політичний і правовий режим Буковини, Галичини і Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини.

Змістовий модуль 2. Україна періоду відновлення незалежності. Держава і права України радянського періоду та становлення незалежності

Тема 10. Суспільно-політичний лад і право України на початку ХХ ст.

Революція 1905–1907 рр. Зміни в суспільних відносинах. Дворянство. Буржуазія. Робітники. Селянство. Столипінська аграрна реформа, її наслідки на Україні. Соціальна диференціація селян. Хутори й відруби. Переселення. Маніфест від 17 жовтня 1905 р. Зміни в центральному апараті самодержавної влади й самодержавного управління. Склад депутатів I і II Державних дум від українських губерній. Діяльність української думської громади в I і II думах. Третьочервневий переворот 1907 р. Депутати III Державної думи від українських губерній. Українське питання у III Державній думі. Вибори до IV Державної думи від українських губерній. Перехід царизму до терористичних форм правління. Чорносотенний терор. Режим виняткового стану і надзвичайної охорони. Положення про військово-польові суди (1906 р.). Посилення терору і національного гніту на Україні. Зміцнення поліцейських і жандармських органів самодержавства на Україні.

Розвиток права. Кримінальне уложення 1903 р. Контрреволюційний характер поточного законодавства. Посилення кримінальної відповідальності за участь у революційних подіях. Посилення охорони приватної власності. I Світова війна. Загальна криза в країні. Мілітаризація державного апарату. Утворення особливих нарад. Організація військово-промислових комітетів. Утворення громадських організацій для допомоги царському уряду у війні. «Земгор» і його діяльність. «Прогресивний блок» у Державній думі. Надзвичайна військова юстиція. Розклад самодержавного апарату влади та управління. Лютнева революція 1917 р. та її розвиток на Україні. Повалення царської самодержавної влади 27 лютого 1917 р. Утворення Ради робітничих і солдатських депутатів у Петрограді (27 лютого 1917 р.). Створення Тимчасового уряду. Двовладдя. Ліквідація царської влади на Україні. Українська

Центральна Рада. Призначення в губернії та у повіти комісарів Тимчасового уряду. Організація на Україні Рад робітничих і солдатських депутатів. Створення профспілок і фабрично-заводських комітетів. Утворення громадських комітетів.

Тема 11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр.

Утворення місцевих органів влади. Виникнення Української Центральної Ради. Проголошення автономії України. I Універсал 10 червня 1917 р. Перший український уряд – Генеральний секретаріат. II Універсал 3 липня 1917 р. Мала Рада. Центральна Рада – крайовий орган влади. III Універсал від 7 листопада 1917 р. IV Універсал від 9 (22) січня 1918 р. Проголошення незалежності України. «Закон про національно-персональну автономію». Конституція Української Народної Республіки 1918 р. Введення інституту президентства. Початок формування власної судової системи. Законодавча діяльність. Ліквідація республіканського режиму на Україні 29 квітня 1918 р. Українська Держава. Інститут гетьманства. Грамота «До всього українського народу». «Закони про тимчасовий державний устрій України». Створення збройних сил. Аграрне і робоче законодавство. «Проект загальних основ земельної реформи» (1918 р). Відродження УНР. Трудовий Конгрес. «Універсал Трудового Конгресу». «Закон про форму української влади». Директорія. Всеукраїнська Національна Рада. Конституція УНР 1920 р. «Проект Конституції основ державних законів» О. Ейхельмана. «Закон про тимчасове верховне правління та порядок законодавств в Українській Народній Республіці» і «Закон про Державну Народну Раду» від 12 листопада 1920 р. Аграрне і робоче законодавство. Военна диктатура.

Тема 12. Радянська держава і право в Україні.

Становлення радянської влади в Україні. Утворення Української РСР. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів. Резолюції та постанови Першого Всеукраїнського з'їзду Рад: зміст та юридичне значення. Внесення змін у державно-правовий статус України на II Всеукраїнському з'їзді Рад. Державно-правове будівництво в роки громадянської війни. Зміни в державному апараті в умовах війни. Надзвичайні органи влади. Конституція Української соціалістичної радянської республіки 1919 року: порядок прийняття, структура, зміст та історичне значення. Створення основ радянського права в перші

роки становлення влади. Розвиток взаємовідносин УСРР з радянськими республіками. Поетапна підготовка до оформлення союзу: воєнно-політична угода 1919 року; господарсько-політичний союз 1920 року; дипломатична угода 1922 року. Створення Союзу РСР та роль Радянської України у цьому процесі. Суперечки у вирішенні національного питання. Розробка та прийняття Декларації та Договору про утворення СРСР 30 грудня 1922 року. Основні положення та значення договірних документів. Особливості державно-правового статусу України як союзної республіки. Перша кодифікація законодавства Радянської України: причини, основні етапи та наслідки. Характеристика окремих галузей права. Цивільний кодекс УСРР 1922 р. Земельний кодекс 1922 р. Кодекс законів про працю 1922 р. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР 1926 р. Кримінальні кодекси 1922 р. та 1927 р. Кримінально – процесуальний кодекс 1922 та 1927 рр. Цивільно-процесуальний кодекс 1924 та 1929 рр. Виправно-трудова кодекс 1925 р. Адміністративний кодекс УСРР 1927 р. Нереалізовані законодавчі проекти: Житловий, Кооперативний). Судова реформа 1922 р. Положення про судоустрій УСРР 1925 р.: зміст та значення.

Державно-правове будівництво 1930–1940 рр. Централізація влади і управління. Зрощення партійного і державного апарату. Конституційне та надзвичайне законодавство 30-х років. Конституція УСРР 1929 року: порядок прийняття та основні положення. Конституція УРСР 1937 року – остаточне підпорядкування загальносоюзним органам. Розвиток окремих галузей права: цивільного, сімейного, трудового, сімейного, колгоспного, кримінального та кримінально-процесуального. Посилення ролі карально-репресивних органів. Закон про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік від 16 серпня 1938 року: зміст та значення. Причини та юридичне оформлення приєднання Західної Волині, Східної Галичини, Північної Буковини та частини Бессарабії до складу УРСР. Зміни в державній системі та праві Радянської України в роки Великої Вітчизняної війни. Створення надзвичайних органів влади. Перебудова конституційних органів влади і управління. Реорганізація судових та прокурорських органів. Надзвичайне законодавство та зміни в праві України в умовах війни. Окупаційний режим. Спроби національно-державного будівництва. Рух опору. Боротьба ОУН та УПА. Зміни в суспільному та державному ладі України у повоєнні роки та у період десталінізації (1945 – перша

половина 1960 рр). Розвінчання культу особи Сталіна. Реформування судових і правоохоронних органів. Зміни в законодавстві. Хрущовська «відлига». Держава і право України в період «застою». Нова кодифікація загального і республіканського законодавства 60-х – 80-х років. Розробка та прийняття Конституції УРСР 1978 року. Правовий статус УРСР як союзної республіки. Державно-правовий розвиток України в період перебудови (1985–1991 рр.) Перебудова. Демократизація. Зміни у державному статусі Української РСР. Реконструкція державного апарату УРСР. Зміни в судочинстві та законодавстві.

Тема 13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права.

Розпад СРСР і угода про утворення СНД. Декларація про державний суверенітет 16 липня 1990 року. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Реформування існуючих органів влади та створення нових, що відповідають принципам незалежної держави. Закон «Про громадянство України» та «Декларація прав національностей України». Закон «Про правонаступництво України».

Конституційний процес. Чотири етапи конституційного процесу: Концепція нового Основного Закону; створення конституційної комісії 1995 р.; Конституційний договір 1995 р.; робота спеціальної комісії; «конституційна ніч». Зміст та значення Конституції 1996 року. Конституційна реформа в Україні: проблеми та досягнення.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Змістовий модуль 1. Рабовласницька держава та право. Феодальна держава і право

Тема 1. Стародавня держава і право.

Предмет і завдання курсу історії держави і права зарубіжних країн. Історія вивчення історії права та держави зарубіжних країн у вищій школі.

Значення історії держави і права як науки та її місце в системі юридичних дисциплін. Зв'язок між дисциплінами історико-правового циклу. Методологія, методи (загальні, загальнонаукові,

міждисциплінарні, спеціальні) наукового дослідження і вивчення історії держави і права зарубіжних країн. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн: формаційний підхід; періодизації А. Тойнбі, К. Ясперса, Дж. Коллінгвуда; погляди на тлумачення історії Ф. Фукуями. Дефініції понять, пов'язаних з розподілом історичного процесу на деякі хронологічні відрізки: ера, епоха, період, етап, стадія. Поняття держави та права. Виникнення держави і права. Поняття «Стародавній Схід». Спільні риси держав Стародавнього Сходу.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту.

Виникнення єгипетської держави та її розвиток. Періодизація стародавнього Єгипту: династичний Єгипет; раннє царство; старе царство; середнє царство; нове царство; пізнє царство. Особливості розвитку кожного етапу. Державний устрій: фараон, чати (візир), жерці, помархи. Канцелярії. Реформи Аменхотепа IV. Правління Рамзеса II. Основні риси права. Джерела права: звичаї та закони; перший законодавець – Менес; законодавство Рамзеса II; кодифікація Бокхора; закони Хоремхеба. Характеристика основних галузей права. Судовий процес.

Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавилону.

Особливості виникнення і розвитку держави і права Месопотамії. Вавілонія. Вавілон. Шумер.

Утворення Вавілонської держави. Реформи Урукагіни. Основні риси Царства Шумеру і Аккаду. Правління Хаммурапі. Розквіт Вавілону. Вавілонська династія. Правління Навуходоносора II. Загарбання Вавілону перським царем Кіром II. Правове становище окремих груп населення: авелуми, мушкенуми, вардуми, тамкари, жерці, воїни. Особливості рабства у Вавілоні. Державний устрій: патесі – лугаль, нубанда, скарбник, радники, полководці. Місцеве управління: намісники царя, губернатори. Адміністративний поділ. Судова система: цар, жерці, асесори. Зміни у судовій системі. Збройні сили.

Джерела права: Звичаї (писані та неписані); збірки законів (Урукагіни, Ешнунна, Ліпіт-Уштара). Закони царя Хаммурапі: мета складання, особливості збірки, характеристика основних галузей права.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Індії.

Виникнення індійської держави та її розвиток. Об'єднання дрібних держав, розташованих між Гангом та Гімалаями, у імперію Маурі. Правління Ашоки. Особливості суспільного ладу. Вплив

брахманізму. Веди. Варни у Стародавній Індії: брахмани, кшатрії, вайші, шудри. Державний устрій: царі (радки) та князі (магараджі); фінансове, військове та громадських робіт відомства; матринаршад; радники царя; військова рада. Адміністративний поділ. Місцеві органи влади. Збройні сили. Джерела права: звичаї, закони Ману, Нарада, Артхашастра, Рігведа. Судочинство. Закони Ману: історія написання, особливості та регулювання основних галузей права.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю.

Виникнення держави та її розвиток. Держава Шан-Інь. Держава Чжоу. Соціальна нерівність – система спадкових рангів: ван (цар), чжухоу (знать), дафу, ші, шужень (прості люди). Реформи Шан Яна. Держава Цінь. Деспотія Цінь Шіхуана. Держава Хань. Конфуціанство – державна релігія. Реформи регента Ван Мана. Народні повстання. Розділення Китаю на три незалежних держави – Вей, Шу та У.

Джерела права: звичаї; «Книга законів царства Вей»; розпорядження імператорів. Риси права Стародавнього Китаю. Судочинство.

Тема 6. Держава і право Стародавньої Греції.

Розклад родоплемінних відносин і зародження держави в Афінах. Гомерівська Греція: Буле, Агора (народні збори), вождь (Базилевс). Міста – поліси. Реформи Тезея. Реформи Солона. Реформи Клісфена. Їх оцінка, демократизація державного ладу. Правове становище населення: вільні та раби; громадяни та негромадяни; метеки; вільновідпущеники. Атімія. Рабовласницька демократія в Афінах. Реформи Перікла. Державний лад: народні збори, Рада – 500, службові особи, колегія архонтів, колегія стратегів, Гелієя, Ареопаг. Судочинство. Джерела права: звичаї, закони Драконта, псефізми, законодавство міст-полісів. Основні риси афінського права. Виникнення держави у Спарті. Структура органів влади Спарті: два царі, Герусія (рада старійшин), Апела (народні збори), колегія ефорів. Суспільний лад: спартанці, ілоти, періеки. Судоустрій та основні риси право.

Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму.

Періодизація держави і права Стародавнього Риму. Зародження римської державності. Суспільний лад додержавного Риму: квірити, клієнти, плебеї. Реформа Сервія Туллія – остаточне оформлення держави.

Утворення аристократичної республіки. Державний устрій: народні збори, Сенат, магістратура (ординарні та екстраординарні магістрати). Правове становище населення: вільні та раби; громадяни, латіни, перегріни. Управління провінціями. Збройні сили. Криза і падіння республіки. Реформи братів Гракхів. Зміни в суспільному ладі. Триумвірати. Перехід до монархії. Принципат – обмежена монархія. Зміни в економіці, суспільному ладі та державному устрої в період принципату. Християнство. Домінат – абсолютна монархія. Суспільний лад та державний устрій. Реформи Діоклетіана та Константина: зміст та наслідки. Судоустрій: органи судової влади та їх розвиток в різні періоди Римської держави. Джерела та основні риси римського права.

Тема 8. Держава і право Франків.

Дофеодальна держава. Загальна характеристика феодальної епохи: основні ознаки. ранньофеодальна держава; станово-представницька монархія; абсолютна монархія. Особливості виникнення держави у франків. Правління Хлодвіга I: згуртування франків в єдине королівство. Суспільний лад: вільні франки, галло-римляни, літи, вільновідпущеники, раби. Реформа Карла Мартелла. Розвиток Франкського королівства за Карла Великого. Зміни в суспільному ладі. Державний устрій: майордом, маршал, пфальцграф, референдарій, тезаурарій, служилі люди. Верденський договір 843 р. і розпад франкської держави. Джерела права: звичаї, постанови королів законодавчого характеру (капітулярії), Салічна правда.

Тема 9. Держава і право феодальної Франції.

Розвиток феодальних відносин. Період феодальної роздробленості: слабкість королівської влади, відсутність єдиної мови, культури, економічного простору. Правління Філіпа II Августа, Людовіка IX Святого та Філіпа IV Красивого. Станово-представницька монархія. Генеральні Штати: скликання та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Центральне і місцеве управління (XIV – XV ст.) «Великий безрезневий ордонанс» Абсолютна монархія. Правління Генріха IV Бурбона – укріплення абсолютизму, проведення політики протекціонізму. Державний устрій в період абсолютизму. Реформи Рішельє та Людовіка XIV. Джерела (кутюми, капітулярії, «Кутюми Бовезі», «Акт про відправлення правосуддя», «Звід канонічного

права», міське право, практика Паризького парламенту) та характерні риси права. Судоустрій.

Тема 10. Держава і право феодалної Англії.

Розвиток феодалних відносин в Англії. Утворення англосаксонських держав. Державний лад Британії у англосаксонський період: село, сотня, графство, Вітенагемот, король. Нормандське завоювання та його вплив на суспільний і державний устрій Англії в XI – XII ст. Реформи Генріха II Плантагенета. Велика Хартія вольностей 1215 р. Утворення станово-представницької монархії. Парламент Англії: скликання, побудова та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Державний устрій: король, королівська Рада, шеріф, мери. Виникнення і особливості англійського абсолютизму. Зміни в суспільному ладі та державному устрої. Король, парламент, Таємна рада. Зоряна палата. Правління Генріха VIII – заснування англіканської церкви. Характерні особливості джерел права: звичаєве право, статuti англійського парламенту, ордонанси королів, розвиток права в роботах видатних юристів. Судовий прецедент. Судовий процес. Поява правозахисників: баристер та соліситор.

Тема 11. Держава і право феодалної Німеччини.

Утворення і розвиток феодалної держави в X – XII ст. Три етапи історії феодалної держави і права Німеччини. Реформи Генріха Птахолова. Розряди німецького феодалного суспільства: військовий (лицарський) та податний (селянський). Оттон I та створення Священної Римської імперії німецької нації. Виникнення та особливості станово-представницької монархії. Рейхстаг – імперські збори світських та духовних осіб. «Золота Булла» Карла IV Люксембурга – закріплення порядку обрання німецького короля.

Селянська війна та реформація. «Імперська ідея» Карла V Габсбурга. Вестфальський трактат. Становлення князівського абсолютизму. «Освічений абсолютизм» Австрії. Поліцейська держава в Пруссії. Особливості розвитку феодалного права в Німеччині. Джерела права: збірники звичаєвого права («Саксонське зеркало», «Швабське зеркало»), кодекс «Кароліна», практика Берлінського Верховного суду.

Тема 12. Арабський Халіфат.

Особливості становлення класового суспільства і держави в арабів. Пророк Магомет. Омейядська та Аббасидська династії. Занепад Арабського Халіфату. Суспільний лад. Особливості правового статусу особи за шариатом. П'ять обов'язків мусульманина. Основні течії ісламу: суніти, шіїти.

Організація держави і влади. Теократія. Органи влади: халіф, муджанхіри та ансари, везір. Суд за Кораном. Судовий процес та види покарань. Джерела мусульманського права (шариату): Коран, Сунна, доктрина. Характеристика окремих галузей права.

Тема 13. Держава і право західних і південних слов'ян.

Виникнення і розвиток феодалної держави в Польщі. Княжіння Мешко – об'єднання польських земель. Прийняття християнства. Суспільний устрій: магнати, духовенство, закупи, ратаї, гості. Державний устрій: Великий князь, Сейм (сенат та посольська ізба). Ліберум-вето. Радомська конституція. Люблінська унія. Річ Посполита. Польська правда – писаний звод правових звичаїв. Виникнення і розвиток феодалної держави у Чехії. Князівство Само – об'єднання чесько-моравських племен.

Велика Моравська держава. Виділення Чеського князівства. Дворянська демократія у Чехії. Станово – представницька монархія XV – поч. XVI ст. Приєднання Чехії до складу Австрії. Особливості права Чехії. Особливості виникнення і розвитку феодалної держави у Болгарії. Союз «Семи слов'янських племен». Розквіт Першого Болгарського царства при князі Симеоні. Період панування Візантії. Друге Болгарське царство: князь, рада знаті, збори «всього народу». Основні риси права. «Закон судний людям» – пам'ятка права IX ст. Виникнення і розвиток феодалної держави у Сербії. Об'єднання сербських регіонів у XI ст. Розквіт Сербської держави при Стефані Душані. Державна влада: король, присутственный собор. Суспільний лад: великі і малі властали і влателічі, меропхи (залежні селяни), серби (вільні селяни), отроки. Адміністративний поділ: округи, жупи, села. Законник сербського короля Стефана Душана.

Змістовий модуль 2. Буржуазна держава і право. Держава і право новітнього часу

Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії.

Передумови, етапи та особливості англійської буржуазної революції. Правління Карла I. «Петиція про права». «Велика ремонстрація». Політичні партії в парламенті Англії періоду революції. Проголошення республіки. Протекторат О. Кромвеля. «Інструмент управління». Державний устрій. Реставрація монархії. Карл II Стюарт.

Розвиток конституційної монархії і парламенту в XVII – XIX ст. Престолюспадкування та політична криза 1679–1681 рр. Безпарламентське правління. «Habeas Corpus Act». «Славетна революція». Формування двопартійної системи в Англії. Конституційні акти. «Білль про права». Зміни в державному устрої в кінці XIX – на початку XX століття.

Промислова революція. «Народна хартія». Вікторіанська епоха. Уряди консерваторів та лібералів. Колоніальна політика Великобританії. Боротьба за самоуправління Ірландії. Основні джерела права: загальне право, справедливість, статутне право. Риси права. Формування нових галузей права.

Тема 15. Виникнення і розвиток держави і права США.

Економічне і політичне становище північно-американських колоній Англії. I Континентальний конгрес. «Декларація прав і потреб колоній». Революційна війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 року. Створення конфедерації. «Статті Конфедерації». Конституція США 1787 року: історія прийняття та основні положення. Перший цикл поправок до Конституції. Білль про права 1791 року.

Причини та хід громадянської війни 1861–1865 рр. Відміна рабства. «Чорні кодекси». Другий цикл поправок до конституції. Реконструкція Півдня. Формування двопартійної системи США. Адміністративно-територіальний поділ і органи управління. Зміни в державному устрої США у другій половині XIX століття. Політика сегрегації.

Тема 16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції.

Буржуазна революція 1789–1794 р.: причини та основні етапи. «Декларація прав людини і громадянина». Конституція 1791 р. – проголошення конституційної монархії. Проголошення першої республіки. Якобінська диктатура. Термідоріанський переворот. Конституція 1795 року. Конституція 1799 року. Державний переворот 1799 року. Проголошення імперії і її падіння. Особливості політики Наполеона. Віденський конгрес 1814–1815 рр. Реставрація монархії Бурбонів. Хартія 1814 року. «Сто днів» Наполеона. Революція 1848 року і проголошення Другої республіки. Друга французька імперія. Конституція 1870 року.

Правління Наполеона III. Революція 1870 року та проголошення Третьої республіки. Паризька Комуна: проголошення, діяльність, державний лад та характеристика основних нормативних актів. Судові та правоохоронні органи Комуні. Конституційні закони 1875 року. Демократичні та реакційні тенденції суспільно-політичного розвитку Франції II половини XIX – початку XX ст. Джерела і основні риси права. Цивільний кодекс 1804 року. Кримінальний кодекс 1810 року.

Тема 17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині.

Виникнення буржуазної держави. Окупація Німеччини Наполеоном I. Німецька конфедерація. Рейнський Союз. Німеччина після Віденського конгресу. Створення Німецького Союзу 8 червня 1815 року. Революція 1848 року і її вплив на розвиток німецьких держав. Північно – німецький Союз – наступник Німецького Союзу. Органи управління: президент, союзний канцлер, Союзна Рада, Рейхстаг. О. Бісмарк.

Утворення Німецької імперії 9 грудня 1870 року у складі 22 монархій, 11 герцогств, 7 князівств, 3 вільних міст. Конституція 1871 року. Джерела права: Німецьке Цивільне Уложення, Пруський кримінальний кодекс, Баварський кримінальний кодекс, Кримінальне Уложення. Характерні риси права: відсутність єдиного законодавства, використання рецептованого римського права, дія звичаєвого права.

Тема 18. Держава і право США Новітнього періоду.

Централізація державної влади. Новий курс президента Ф.Д. Рузвельта. Участь США у Другій світовій війні та післявоєнних перетвореннях у Європі. «Холодна війна». Зміни в конституції. Реакційне законодавство середини ХХ століття. Концепція «індустріального суспільства» Дж.Ф. Кеннеді. Економічні реформи Л. Джонсона. Президентство Р. Ніксона. Партійна система і її вплив на формування державних органів. Структура органів влади США. Система стримувань та противаг. Лоббі.

Місцеве управління та взаємовідносини з федеральними органами влади. Суд: федеральні суди та суди окремих штатів. Поліція. ФСБ та ЦРУ. Характеристика основних джерел і галузей права.

Тема 19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду.

Листопадова революція 1918 року. Із'їзд Рад Німеччини. Скликання Установчих зборів та прийняття Веймарської Конституції. Зміни в державному ладі, політичному режимі та партійній системі.

Зародження нацизму. Встановлення фашистської диктатури. Зміни в державному ладі та праві. Режим третього Рейху. Підготовка до Другої світової війни. Берлінський пакт. Антигітлерівська коаліція. Крах фашистської диктатури. Потсдамські угоди. Нюрнберзький процес. Розділ Німеччини: проголошення Федеративної Республіки Німеччини та Німецької Демократичної Республіки. Конституція 1949 року. Державний лад ФРН та НДР. Проголошення Німецької демократичної республіки. Об'єднання Німеччини. Законодавство Німеччини після Другої світової війни. Структура органів правосуддя ФРН.

Тема 20. Держава і право Франції Новітнього періоду.

Зміни в державному устрої та політичному режимі між двома світовими війнами. Умови Версальського мирного договору для Франції. Велика депресія та політична нестабільність. Франція у Другій світовій війні. Режим «Віші». Падіння Третьої республіки. Державний устрій та політичний режим Четвертої республіки. Конституція 1946 року. Приєднання Франції до блоку НАТО. Державний устрій та політичний режим П'ятої республіки. Конституція 1958 року. Політика Ш. де Голля. Політичний курс Ф. Меттерана. Референдум 1992 року про приєднання до Маастрихтського договору. Основні джерела та риси права Франції новітнього періоду.

Тема 21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду.

Розвиток Великобританії між двома світовими війнами. Посилення ролі уряду у здійсненні влади. Виборчі реформи 1918 та 1928 років. Вестмінстерський статут 1931 року. Створення Британської співдружності націй.

Принципи взаємовідносин між країнами-членами Співдружності. Великобританія у Другій світовій війні. Політичний курс В. Черчілля. Повоєнна урядова політика. Великобританія – член НАТО. Націоналізація промисловості та фінансової сфери. Реформи конституційного права. Ольстерське питання. Особливості парламентської виборчої кампанії 2001 року. «Третій шлях». Зміни у структурі та роботі парламенту наприкінці ХХ століття. «Акт про народне представництво» 1983 року. «Акт про палату общин (управління справами)» 1978 року. Особливості права новітньої Англії.

3. Рекомендована література

Базова

1. Демешко І. А. Історія держави і права України [Текст] : [навч. посіб.] / І. А. Демешко. – Дніпропетровськ : Адверта, 2015. – 209 с.
2. Дудченко Оксана Сергіївна. Історія держави і права України та зарубіжних країн [Текст] : навч.-метод. посіб. / О. С. Дудченко ; Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 246 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад. Вдовичин І. Я.]. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. – 591 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. – початок ХХІ ст.) [Текст] : [навч. посіб.] / [Б. Й. Тищик та ін.]. – Львів : Світ, 2016. – 718, [1] с.
5. Історія держави і права України [Текст] : курс лекцій / [В. М. Щербатюк та ін.]; за ред. д-ра іст. наук, проф. В. М. Щербатюка ; Нац. акад. внутр. справ. – Київ : Фенікс, 2018. – 495 с.
6. Історія держави і права України: практикум [Текст] : навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [та ін.] ; [за ред. М. Ю. Бурдіна] ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : Бровін О. В. [вид.], 2017. – 443 с.

7. Макарчук Володимир Степанович. Загальна історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / В. С. Макарчук ; Нац. ун-т «Львів. політехніка», Ін-т права та психології. – Вид. 8-ме, допов. – Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. – 623 с.
8. Нелін Олександр Іванович. Історія держави і права України [Текст] : підручник / О. І. Нелін. – Київ : Київський університет, 2016. – 717 с.
9. Окіпнюк Володимир Тарасович. Історія держави і права зарубіжних країн: у питаннях і відповідях [Текст] : навч. посіб. / В. Т. Окіпнюк, О. Ю. Іванов ; Нац. акад. Служби безпеки України. – Київ : Нац. акад. СБУ, 2017. – 179 с.
10. Тихоненков Дмитро Анатолійович. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. – Харків : Право, 2017. – 247 с.
11. Тищик Борис Йосипович. Історія держави і права України [Текст] : акад. курс : підручник / проф. Б. Й. Тищик, проф. І. Й. Бойко ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Київ : Ін Юре, 2015. – 807 с.
12. Хвіст Вікторія Олексіївна. Історія української державності [Текст] : навч. посіб. / Хвіст В. О. ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ : Компринт, 2017. – 520 с.
13. Шигаль Денис Анатолійович. Історія держави і права України [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. – Харків : Право, 2017. – 249, [1] с.
14. Яремчук Віталій Дмитрович. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : універс. довід. / В. Д. Яремчук. – Львів : БОНА, 2015. – 399 с.

Допоміжна

1. Бондарук Тетяна Іванівна. Історико-правові есе [Текст] / Тетяна Іванівна Бондарук ; [відп. ред. І. Б. Усенко] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ : Грінь Д. С., 2017. – 239 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія [Текст] : у 20 т. / [редкол. вид.: Тацій В. Я. та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2016. Т. 1 : Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. та ін.] ; редкол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін. – 2016. – 846 с.
3. Гавриленко Олександр Анатолійович. Історія держави і права України [Текст] : хрестоматія-практикум : навч. посіб. для студентів ВНЗ України на пряму підгот. 6.030202 – «Міжнародне

- право» / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 346, [1] с.
4. Демократія у самоврядуваннях (децентралізація та місцеве самоврядування під час Української революції 1917–1921 років) [Текст] : [збірник : в 2 т.] / Ін-т законодавства Верховної Ради України ; [упоряд.: Є. Р. Бершеда та ін.]. – [Репр. відтворення вид. 1917–1921 рр.]. – Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2018.
 5. Єрмолаєв Віктор Миколайович. Вищі представницькі органи влади в Україні: історія, теорія та практика [Текст] : монографія / В. М. Єрмолаєв. – Харків : Право, 2017. – 446 с.
 6. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник [Текст] / за ред. канд. юрид. наук, доц. каф. історії права та держави юрид. ф-ту Київ. Нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка Ю. В. Цветкової. – Київ : Інтерсервіс, 2018. – 98 с.
 7. Історія держави і права України: практикум [Текст] : навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [та ін.] ; [за ред. М. Ю. Бурдіна] ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : Бровін О. В. [вид.], 2017. – 443 с.
 8. Історія української державності [Текст] : метод. вказівки та завдання до семінар. занять, самост. роботи студентів, тести для усіх спец. ден. та заоч. форм навчання / Центральна спілка споживчих товариств України ; [уклад.: проф. С. Д. Гелей та ін.]. – Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2017. – 75 с.
 9. Калганова Олена Анатоліївна. Історія держави і права зарубіжних країн (у визначеннях і схемах) [Текст] : навч. посіб. / О. А. Калганова, Т. М. Супрун ; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2014. – 102 с.
 10. Милько Володимир. Українське представництво в Державній думі Російської імперії (1906–1917) [Текст] : [монографія] / Володимир Милько ; [відп. ред. О. П. Реєнт] ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2016. – 395 с.
 11. Мищак Іван Миколайович. Хай буде Україна вільною (Державотворчий процес під час Української революції 1917–1921 років) [Текст] : [зб. ст.] / Іван Мищак ; [передм. акад. НАН України О. Л. Копиленка] ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2018. – 140 с.

12. Михайлуца Микола І. Історія України і її державності: осучаснений погляд [Текст] : навч. посіб. / Микола Михайлуца, Олена Шипотілова ; Одес. нац. мор. ун-т, Навч.-наук. мор. гуманітар. ін-т. – Херсон : Олді-плюс, 2018. – 173 с.
13. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи і семінарських занять з навчальної дисципліни «Історія держави і права України» [Текст] : відповідно до вимог ЕCTS: галузь знань 0304 «Право», освіт.-кваліфікац. рівень «Бакалавр», напрям підгот. 6.030401 «Правознавство» для студентів І курсу / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»; [уклад.: В. Д. Гончаренко та ін.]. – Харків : [б. в.], 2012. – 72 с.
14. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» (відповідно до вимог ЕCTS) [Текст] : для студ. І курсу / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. В. Д. Гончаренко [та ін.]. – Х. : [Нац. юрид. акад. України], 2007. – 51 с.
15. Пам'ятки права. Рідкісні та цінні видання з фонду наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія» [Текст]. Т. 1: Пам'ятки права: бібліографічний показник рідкісних видань ; Т. 2: Національна правова спадщина у відновлених пам'ятках права: бібліогр. показч. : у 2 т. Т. 1 : Пам'ятки права: бібліографічний показник рідкісних видань ; Т. 2 : Національна правова спадщина у відновлених пам'ятках права / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Наук. б-ка ; [уклад.: С. І. Єленич та ін. ; редкол.: С. В. Ківалов (голова) та ін.]. – Одеса : Юридична література, 2017. – XVII, 149, 168, [7] с.
16. «Правда Руська» Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства [Текст] : навч. посіб. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; [уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. ст. В. Я. Тація]. – 2-ге вид., змін. та допов. – Харків : Право, 2017. – 388, [9] с.
17. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (23 лют. 2018 р., Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ) / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – 2018 – 219 с.
18. Радзівілл Олександр Анатолійович. Право народів від неоліту до Нового часу [Текст] : монографія : [у 2 ч.] / О. А. Радзівілл ; Нац. авіац. ун-т. – Київ : НАУ, 2017.
19. Тищик Борис Йосипович. Франція: історія державності і права (IX – початок XXI ст.) [Текст] : [навч. посіб. для студентів вищ.

- юрид. закл. освіти] / Б. Й. Тищик, Л. Е. Шевчук. – Львів : Світ, 2018. – 367 с.
20. Хвіст Вікторія Олексіївна. Історія української державності [Текст] : навч. посіб. / Хвіст В. О.; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ : Компринт, 2017. – 520 с.
 21. Yefremova Natalia Volodymyrivna. History of state and law of Ukraine [Text] : man. for bachelor's degree training Sphere 0304 «Law» specialty 6.03040101 «Jurisprudence» branch code 08; area of knowledge «Law»; code of profession 081 for the Fac. of intern. legal relations / N. V. Yefremova, O. V. Goriaga, I. V. Dolmatov ; Nat. univ. «Odessa law acad.», Dep of history of state a. law. – Odesa : Feniks, 2017. – 161, [2] p.

Інформаційні ресурси

1. <http://homo-sapiens.com.ua/lektsiyi/istoriya-derzhavi-i-prava-zarubizhnih-krayin.html>.
2. <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/671>.
3. http://kneuinfo.narod.ru/storya_derzhavi_prava_zarubzhnih_kran.
4. http://pravnyk.info/spb_idpu.html.
5. http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-682.htm.
6. <http://ukrhist.at.ua/publ/37-1-0-202>.
7. http://pravo.biz.ua/category/istoriya_dergavy_i_prava_zarubignyh_krajin.
8. <http://www.student-lib.net/index.php?page=0-13>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Історія міжнародного права»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** спеціальності **293 Міжнародне право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості розвитку міжнародних інституцій та міжнародного права.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Історія міжнародного права» тісно пов'язана з такими навчальними дисциплінами, як «Міжнародне право», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія міжнародних відносин», «Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності», «Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності».

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Епоха локального (регіонального) міжнародного права.
2. Епоха універсального міжнародного права.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія міжнародного права» в юридичному навчальному закладі є сприяти формуванню загальної правової культури у студентів; оволодіння понятійним апаратом міжнародного права та фундаментальними знаннями про історичні засади формування міжнародного права; вивчити міжнародно-правові явища, інститути і норми в історичному аспекті їх діалектичного розвитку.

1.2 Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Історія міжнародного права» є:

теоретичні:

- набути системних знань з усього теоретичного курсу, зокрема, щодо основних підходів до періодизації історії міжнародного права; особливостей міжнародного права Стародавнього Світу; специфіки міжнародного права Середньовіччя; природи класичного міжнародного права;

практичні:

- проводити науковий аналіз норм міжнародного права на різних етапах розвитку міжнародно-правової системи як на універсальному, так і регіональному рівні, навчально-методичної та наукової літератури з історії міжнародного права;
- визначати особливості та спільні закономірності розвитку загального та регіонального міжнародного права;
- формулювати ключові поняття та терміни міжнародного права;
- визначати повноваження та межі компетенції основних міжнародних інституцій та особливості їх історичного розвитку;
- готовність характеризувати особливості міжнародних договорів та історичні засади їх прийняття та подальшого удосконалення;
- готовність аналізувати сучасний стан та перспективи розвитку правових систем різних країн.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- чітко уявляти зміст, характер і взаємодію правових явищ;
- знати основні проблеми дисциплін, що визначають конкретну сферу його діяльності;
- бачити їх взаємозв'язок у цілісній системі знань і значення для реалізації права в професійній діяльності;
- володіння культурою мислення, здатність до спілкування, аналізу, сприйняттю інформації, постановки цілей і пошуку шляхів їх виконання;
- вміння використовувати нормативно-правові документи у своїй діяльності;
- усвідомлення соціальної значущості своєї майбутньої професії, володіння своєю мотивацією до виконання професійної діяльності;

спеціальні:

- здатність сумлінно виконувати професійні обов'язки, дотримуватися принципів етики юриста;

- здатність до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети і вибору шляху її досягнення;
- здатність логічно вірно, аргументовано і ясно будувати усну та письмову мову;
- мати нетерпиме відношення до корупційної поведінки, шанобливо відноситися до права і закону;
- здатність аналізувати соціально-значимі проблеми і процеси;
- здатність брати участь в розробці нормативно-правових актів відповідно до профілю своєї діяльності;
- здатність приймати рішення і здійснювати юридичні дії в точній відповідності із законом;
- готовність до виконання посадових обов'язків по забезпеченню законності і правопорядку, безпеки особи, суспільства, держави;
- здатність давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації в конкретних видах юридичної діяльності;
- здатність засвоювати та використовувати комплекс знань з історії міжнародного права, виробляти моделі поведінки орієнтовані на загальнолюдські цінності;
- здатний використовувати науковий інструментарій (визначити дослідницьке завдання, відібрати інформацію, обґрунтувати методологію) для проведення теоретичних та експериментальних досліджень у навчальній і професійній діяльності.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основних підходів до періодизації історії міжнародного права;
- особливостей природи класичного міжнародного права Стародавнього Світу;
- специфіки міжнародного права Середньовіччя;
- природи класичного міжнародного права;
- розвитку міжнародного права кінця XIII початку XX ст.;
- особливостей сучасного міжнародного права;

сформувати вміння щодо:

- наукового аналізу норм міжнародного права на різних етапах розвитку міжнародно-правової системи як на універсальному, так і регіональному рівні, навчально-методичної та наукової літератури з історії міжнародного права;
- особливостей та спільних закономірностей розвитку загального та регіонального міжнародного права;

- формулювання ключових понять та термінів міжнародного права;
- визначення повноважень та меж компетенції основних міжнародних інституцій та особливості їх історичного розвитку;
- готовності характеризувати особливості міжнародних договорів та історичні засади їх прийняття та подальшого удосконалення;
- готовності аналізувати сучасний стан та перспективи розвитку правових систем різних країн.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
105 годин/ 3,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Епоха локального (регіонального) міжнародного права

Тема 1. Теорія історії міжнародного права.

Історія міжнародного права як галузь теорії та навчальна дисципліна. Розвиток науки «Історія міжнародного права». Методологія міжнародно-правової історіографії, ключові категорії історії міжнародного права як науки (імперія, гегемонія, рівновага сил, суверенітет), а також основні парадигми історичного розвитку міжнародного права (імперська парадигма (антична і середньовічна) та «світосистемна» парадигма). Міжнародне чи державне право: до проблеми наукового визначення.

Тема 2. Теорії виникнення та історичні періодизації міжнародного права.

Природно-правова концепція походження міжнародного права. Позитивістське тлумачення походження міжнародного права. Підходи до періодизації історії міжнародного права.

Тема 3. Міжнародне право Стародавнього Світу.

Характерні риси міжнародного права в стародавній період: регіональний характер, тісний зв'язок з релігійними віруваннями, переважання в ньому звичаю, неоднаковий міжнародний статус його суб'єктів, пірамідальна структура. Становлення джерел міжнародного права. Концепція «мононорм» первісного суспільства.

Формування та особливості окремих інститутів міжнародного права в перших цивілізаціях (Дворіччя, Єгипет, Індія, Китай, Стародавня Греція, Стародавній Рим та ін.).

Тема 4. Особливості міжнародного права Середньовічного періоду.

Трансформація стародавнього міжнародного права в середньовічне. Розвиток середньовічного міжнародного права в окремих регіонах (Європа, мусульманський світ, Індія, Китай та ін.). Міжнародне право та Київська Русь.

Тема 5. Становлення класичного міжнародного права.

Вестфальський конгрес 1648 р. як основа європейського правопорядку. Становлення принципів: суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи, територіальної цілісності та ін. Розвиток інститутів міжнародно-правового визнання, міжнародної правосуб'єктності, міжнародно-правової відповідальності та ін.

Змістовий модуль 2. Епоха універсального міжнародного права

Тема 6. Україна в міжнародно-правових відносинах середини XVII ст.

Міжнародно-правова діяльність Богдана Хмельницького. Договори української гетьманської держави з Кримським ханством, Річчю Посполитою, Молдавським князівством та ін. Договір 1654 р. з московською державою. Знищення міжнародної правосуб'єктності України у другій половині XVII ст.

Тема 7. Вплив Просвітництва, Великої французької революції та революційних подій Американського континенту на розвиток міжнародного права.

Вплив ідей просвітництва, Американської та Великої французької революцій на розвиток міжнародного права. Становлення принципу суверенної рівності держав, позитивної концепції права народів, інституту гуманітарної інтервенції, інституту права політичного притулку тощо. Міжнародно-правові положення, сформульовані Великою французькою революцією. Конституція США. Декларація прав народів. Французька конституція.

Тема 8. Розвиток міжнародного права від 1815 р. до початку ХХ ст.

Віденський конгрес 1815 р. та міжнародне право. Основні тенденції в класичному міжнародному праві кінця XVIII – початку ХХ століть. Розвиток міжнародного права від другої половини ХІХ ст. до Версальського мирного договору 1919 р. Паризький конгрес 1856 р. Берлінський конгрес 1878 р. Берлінська конференція 1884–1885 рр. Гаазькі конференції миру 1899 і 1907 рр.

Тема 9. Міжнародне право ХХ ст.

Особливості системи міжнародного права ХХ ст. Поняття й особливості системи міжнародного права ООН. Процес кодифікації і прогресивного розвитку міжнародного права. Тенденції сучасного міжнародного права. Україна в міжнародно-правових відносинах у період між Першою і Другою світовими війнами. Міжнародне право та Друга світова війна.

Тема 10. Сучасне міжнародне право.

Поняття «сучасне міжнародне право», «універсальне міжнародне право», «міжнародне право періоду глобалізації». Міжнародна правосуб'єктність України на початку ХХІ ст. Міжнародно-правова діяльність України в рамках ООН та інших універсальних міжнародних організацій. Участь України в діяльності Ради Європи та інших регіональних міжнародних організацій. Європейський суд з прав людини та Україна. Міжнародно-правове співробітництво України з Європейським Союзом, НАТО та ін.

3. Рекомендована література

Базова

1. Антонович М. Міжнародне право : навч. посіб. / М. Антонович. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.
2. Баскин Ю. А. История международного права / Ю. А. Баскин, Д. И. Фельдман. – М.: Международ. отношения, 1990. – 208 с.
3. Буткевич О. В. Історія міжнародного права: підручник. – К.: Вид-во Ліра-К, 2013. – 416 с.
4. Буткевич О. В. Міжнародне право Стародавнього світу. – К., 2004. – 867 с.

5. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожний О. В. Історія міжнародного права. – К: Видавничий дім «Промені», 2008. – 383 с.
6. Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.
7. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.

Допоміжна

1. Аношина Н.-Т. Ю. Головний акт Віденського конгресу 1815 року як основа міжнародного правопорядку ХІХ – початку ХХ століття : монографія / Н.-Т. Ю. Аношина. – О. : Фенікс, 2011. – 192 с.
2. Буткевич О. В. Теоретичні аспекти походження і становлення міжнародного права : монографія / О. В. Буткевич. – К. : Україна, 2003. – 800 с.
3. Колісніченко К. С. Ліга Націй у розвитку міжнародного права : монографія / К. С. Колісніченко. – О. : Фенікс, 2011. – 234 с.
4. Міжнародне право: основи теорії / за ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2003. – 608 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України.
2. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
3. <http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України.
4. <http://www.scilib.univ.kiev.ua> – бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.
5. <http://www.ukma.kiev.ua> – наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія.
6. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/index.htm> – Форум права (електронне наукове фахове видання).
7. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/gu/documents/decl_conv.
8. <http://www.university.com.ua> (Херсонський віртуальний університет).

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Історія міжнародних відносин»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** спеціальності **293 Міжнародне право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості розвитку міжнародних відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Навчальна дисципліна **«Історія міжнародних відносин»** тісно пов'язана з такими навчальними дисциплінами, як **«Міжнародне право»**, **«Історія держави і права зарубіжних країн»**, **«Історія міжнародного права»**, **«Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності»**, **«Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності»**.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Періодизація міжнародних відносин.
2. Система міжнародних відносин, зміни міжнародних відносин у XX ст.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни *«Історія міжнародних відносин»* в юридичному навчальному закладі є сприяти формуванню загальної правової культури у студентів; оволодіння понятійним апаратом міжнародного права та фундаментальними знаннями про історичні засади формування міжнародних відносин між провідними державами світу; вивчити особливості історичного розвитку міждержавних відносин, умови їх формування та результати.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Історія міжнародного права» є:

теоретичні:

- поглиблення правових знань студентів, розширення їх світогляду, формування загальної ерудиції;
- набуття знань про основні міжнародно-правові інститути та їх історичний розвиток;

практичні:

- сприяння формуванню умінь і навичок аналізу міжнародних відносин з урахуванням історичного досвіду та інтересів їх суб'єктів;
- формування умінь прогнозування міжнародних відносин на сучасній політичній арені на базі отриманого історичного досвіду.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- володіння професійною етикою, правовою та психологічною культурою;
- усвідомлення глибокої поваги до закону і дбайливе ставлення до соціальних цінностей правової держави;
- принциповість і незалежність при забезпеченні прав, свобод і законних інтересів особи, її охорони й соціального захисту;
- розуміння змісту, характеру і взаємодії правових явищ;
- знання основних проблем дисципліни, що визначають конкретну сферу його діяльності; знання їх взаємозв'язку у цілісній системі знань і значення для реалізації права в професійній діяльності;
- володіння культурою мислення, здатність до спілкування, аналізу, сприйняттю інформації, постановки цілей і пошуку шляхів їх виконання;
- вміння використовувати нормативно-правові документи у своїй діяльності;
- усвідомлення соціальної значущості своєї майбутньої професії, володіння своєю мотивацією до виконання професійної діяльності;

спеціальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність сумлінно виконувати професійні обов'язки, дотримуватися принципів етики юриста;

- здатність логічно вірно, аргументовано і ясно будувати усну та письмову мову;
- здатність аналізувати соціально-значимі проблеми і процеси;
- здатність брати участь в розробці нормативно-правових актів відповідно до профілю своєї діяльності;
- здатність здійснювати професійну діяльність на основі розвиненої правосвідомості, правового мислення і правової культури;
- здатність приймати рішення і здійснювати юридичні дії в точній відповідності із законом;
- володіння навичками підготовки юридичних документів;
- готовність до виконання посадових обов'язків по забезпеченню законності і правопорядку, безпеки особи, суспільства, держави;
- здатність тлумачити різні правові акти;
- здатність давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації в конкретних видах юридичної діяльності;
- здатність використовувати науковий інструментарій (визначити дослідницьке завдання, відібрати інформацію, обґрунтувати методологію) для проведення теоретичних та експериментальних досліджень у навчальній і професійній діяльності.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- головні етапи розвитку європейської та інших систем міжнародних відносин;
- найважливіші пріоритети зовнішньої політики великих держав на різних етапах історичного процесу;
- хронологічну канву подій, пов'язаних зі становленням, кризою та занепадом системи міжнародних відносин;
- основні засоби здійснення зовнішньої політики суверенних країн у Нові та Новітні часи;
- комплекс джерел, важливих для еволюції міжнародного права;

сформувати вміння щодо:

- володіння категорійним апаратом сучасних досліджень історії міжнародних відносин та світової політики («суверенітет», «державний інтерес», «баланс сил», «легітимізм», «пентархія», «європейський концерт», «протекторат», «колоніалізм», «деколонізація», «нейтралітет», «пацифізм» тощо);

- вміння розрізняти джерела дипломатичного походження (зовнішньополітичні доктрини, трактати, договори, угоди, конвенції, декларації, ноти, резолюції міжнародних організацій тощо);
- визначення повноважень та меж компетенції основних міжнародних інституцій та особливості їх історичного розвитку;
- готовності характеризувати особливості міжнародних договорів та історичні засади їх прийняття та подальшого удосконалення, визначати основні рушійні сили змін на міжнародній арені;
- готовності аналізувати сучасний стан та перспективи розвитку відносин між різними країнами, давати детальну характеристику причин загострення внутрішнього положення та його впливу на зовнішню політику країн Європи, Азії та Америки в хронологічних рамках періоду, що вивчається.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
105 годин/ 3,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Періодизація міжнародних відносин

Тема 1. Вступ до курсу.

Зміст, мета і завдання курсу. Зміст і тлумачення терміну «міжнародні відносини» різними науковими школами та напрямками досліджень. Теоретичні аспекти генези і еволюції міжнародних відносин та їх систематизація. Методологія міжнародно-правової історіографії міжнародних відносин. Головні види міждержавних стосунків. Проблеми війни і миру. Поняття суб'єктності та суверенітету. Міжнародне право.

Тема 2. Міжнародні відносини у Стародавньому світі та добу Середньовіччя.

Формування та розвиток міжнародних відносин у Стародавньому світі. Міжнародні відносини та зовнішня політика держав Європи періоду Середньовіччя. Міжнародні відносини та зовнішня політика держав Сходу періоду Середньовіччя.

Тема 3. Вестфальська система міжнародних відносин.

Встановлення Вестфальської системи геополітичних відносин (1648 р.) після завершення Тридцятирічної війни (1618–1648 рр.). Суверенні держави – домінуючі суб'єкти Вестфальської системи. Визначення суверенітету та міжнародного права. Характеристика історичних передумов укладення Вестфальського мирного договору. Три основних питання двох угод, підписаних в Оснабрюці та Мюнстері, їх характеристика та зміст (24 жовтня 1648 р.). Основні характеристики Вестфальської системи геополітичного устрою, їх зміст.

Тема 4. Віденська система міжнародних відносин.

Віденський конгрес. Розклад сил на конгресі. Позиція Англії, Австрії та Франції. Дипломатична боротьба по основних територіальних питаннях (польське, саксонська, італійське та ін.). Сьома коаліція. Заключний акт Віденського конгресу (09.06.1815 р.). Охоплення Віденським конгресом усіх європейських держав єдиною системою міжнародних договорів – одна з його найважливіших особливостей. Характеристика основних результатів Віденського конгресу. Особливості Віденської міжнародної системи.

Тема 5. Міжнародні відносини напередодні і у період Першої світової війни (1914–1918 рр.).

Європейська система союзів до 1907 р. Європа на шляху до війни 1907–1914 рр. Політичні блоки 1914–1918 рр. Післявоєнний устрій світу.

Змістовий модуль 2. Система міжнародних відносин, зміни міжнародних відносин у ХХ ст.

Тема 6. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.

Версальський мирний договір 1919 р. та його значення для подальшого розвитку МП. Політика репарацій та контрибуцій. Утворення Версальсько-Вашингтонської системи світового порядку. Принцип відчинених дверей та рівних можливостей у Китаї. Нова геополітична роль США. «14 пунктів» В. Вільсона. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції 1917 р. на розвиток міжнародного права. «Декрет про мир». Спроби Радянської Росії втілити нові принципи у міжнародне право. Парижський мирний договір 1928 р. Сутність та значення пакту Бріана-Келлога.

Женевська конференція 1932 р. про роззброєння. Утворення Ліги Націй та її роль у розвитку міжнародного права. Причини припинення діяльності ЛН та її неспроможності зберегти мир.

Тема 7. Зміни у міжнародних відносинах під впливом Другої світової війни.

Зміни у міжнародних відносинах напередодні II світової війни. Друга світова війна та її роль на оновлення системи міжнародних відносин. Співпраця держав у створенні антигітлерівської коаліції. Атлантична хартія 1941 р., Московська (1943 р.), Тегеранська (1943 р.) і Кримська (1945 р.) конференції. Роль конференцій II світової війни для боротьби із фашизмом та встановлення нової системи міжнародного світопорядку. Значення рішень Ялтинської та Потсдамської конференції.

Тема 8. Організація Об'єднаних Націй та її роль у розв'язанні міжнародних проблем.

Утворення та значення ООН для збереження миру та зміцнення ролі МП у ХХ ст. Роль ООН та інших міжнародних організацій у становленні сучасної системи міжнародного права.

Тема 9. Міжнародні відносини у другій половині ХХ ст.

Військово-політичне протистояння держав у др. пол. ХХ ст. «Холодна війна» і розвиток міжнародного права. «Гонка озброєння» як характерна риса міждержавних відносин у др. пол. ХХ ст. Роль принципів та норм МП у розпаді колоніальної системи.

Основні інститути міжнародного права у ХХ ст. Кодифікація міжнародного права у ХХ ст. Особливості сучасної системи міжнародного права. Оновлення міжнародно-правових інститутів.

Розпад радянської системи та його вплив на розвиток міжнародного права.

Тема 10. Сучасні міжнародні відносини.

Проблеми МП на початку ХХІ ст. Співвідношення геополітики та міжнародного права. Нові загрози миру та безпеці.

3. Рекомендована література

Базова

1. Аношина Н.-Т. Ю. Головний акт Віденського конгресу 1815 року як основа міжнародного правопорядку XIX – початку XX століття: монографія / Н.-Т. Ю. Аношина. – О.: Фенікс, 2011. – 192 с.
2. Антонович М. Міжнародне право: навч. посіб. / М. Антонович. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.
3. Буткевич О. В. Теоретичні аспекти походження і становлення міжнародного права: монографія / О. В. Буткевич. – К.: Україна, 2003. – 800 с.
4. Буткевич О. В. Історія міжнародного права: підручник. – К.: Вид-во Ліра-К, 2013. – 416 с.
5. Буткевич О. В. Міжнародне право Стародавнього світу. – К., 2004. – 867 с.
6. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожний О. В. Історія міжнародного права. – К.: Видавничий дім «Промені», 2008. – 383 с.
7. Зінченко А. Історія дипломатії: від давнини до початку нового часу. Навч. посібник / А. Зінченко. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 564 с.
8. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики: XX – початок XXI ст.: Навчальний посібник / [В. Ф. Салабай, І. Д. Дудко, В. Борисенко, М. П. Чуб]. – К.: КНЕУ, 2006. – 368 с.
9. Історія міжнародних відносин (1945–2015): навч. посібник / Я. Б. Турчин, Р. Б. Демчишак, Л. С. Матлай. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 140 с.
10. Історія міжнародних відносин (від Стародавнього світу до початку XX ст.): навч. посібник / Я. Б. Турчин, Р. Б. Демчишак, Т. І. Плазова. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 140 с.
11. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV – XX ст.: Навч. посібник / [Горбань Ю. А., Білик Б. І., Дячук Л. В. та ін.]; за ред. Ю. А. Горбаня. – Київ: Вікар, 2003. – 435 с.
12. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні системи. Світова політика. – К.: ФАДАЛТД, 2001. – 224 с.
13. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин. – 2-ге вид. – К.: Кобза, 2003. – 407 с.

14. Мартиненко А. К., Мартиненко Б. А. Міжнародні відносини 1945–1975 років : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Видавництво Ліра-К, 2015. – 366 с.
15. Моціяка П. П. Нова історія країн Європи і Америки. – Ч. 1. – XVII – XVIII ст.: Курс лекцій / П. П. Моціяка. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 221 с.
16. Нариси з історії дипломатії України / [Галенко С. І., Камінський Є. Є., Кульчицький С. В. та ін.] ; за ред. В. А. Смоля. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.

Допоміжна

1. Гайдуков Л. Ф. Міжнародні відносини та зовнішня політика: 1980–2000 роки : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський, М. М. Білоусов, В. С. Бруз, Б. М. Гончар, Б. І. Гуменюк, Є. Є. Камінський, О. А. Копель. – К. : Либідь, 2001. – 621 с.
2. Гончар Б. Проблеми Чорноморських проток у політиці країн Антанти і Троїстого союзу напередодні Першої світової війни / Б. Гончар, О. Матишевський // Міжнародні зв'язки України : наукові Пошуки і знахідки. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2009. – С. 39-52.
3. Документи та матеріали з історії міжнародних відносин періоду холодної війни / уклад. О. І. Сич, А. В. Мінаєв. – Чернівці : Рута, 2008. – 48 с.
4. Дудко І. Д. Формування багатополюсного світу в умовах пост біполярності: прогнози і реалії сучасних міжнародних відносин / І. Д. Дудко // Сучасна українська політика. Політика і політологи про неї. – 2004. – Вип. 5. – С. 350-360.
5. Овчаренко О. І. Історія міжнародних відносин (1918 р. – початок ХХІ ст.): Навчально-методичний посібник для студентів денного відділення науково-навчального інституту історії та філософії. – Черкаси, 2014. – 332 с.
6. Троян С. С. Сучасні міжнародні відносини : основні тенденції еволюції / С. С. Троян // Вісник Київ. міжнар. ун-ту. – К. : КиМУ, 2009. – Вип. 8. – С. 21-35.

Інформаційні ресурси

1. <http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України.
2. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

3. <http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України.
4. <http://www.scilib.univ.kiev.ua> – бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.
5. <http://www.ukma.kiev.ua> – наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія.
6. <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/index.htm> – Форум права (електронне наукове фахове видання).
7. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

ІСТОРІЯ ВЧЕНЬ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Історія вчень про державу і право»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** спеціальності **293 Міжнародне право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія розвитку теоретичних знань (теорій, вчень, ідей, концепцій, доктрин) про державу і право з метою виявлення умов їх виникнення, змісту окремих вчень, а також основні історичні закономірності розвитку політико-правових вчень.

Міждисциплінарні зв'язки:

Історія вчень про державу і право пов'язана, у першу чергу, з іншими теоретичними й історичними дисциплінами, а також гуманітарними науками, проте результати можуть використовуватися й у нормативних і прикладних юридичних дисциплінах.

Результати досліджень, що проводяться в рамках даної дисципліни мають безпосереднє значення для пояснення і визначення перспектив розвитку теоретичних і історичних юридичних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Історія правових і політичних вчень: закономірності та періодизація.
2. Формування раціоналістичних концепцій політики і права.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія вчень про державу і право» є аналіз виявлення умов виникнення теорій, вчень, ідей, концепцій, доктрин про державу і право, змісту окремих

вчень, зв'язків і відмінностей, а також основних історичних закономірностей розвитку політико-правових доктрин.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія вчень про державу і право» є:

теоретичні:

- дати глибокі і системні знання основних політико-правових доктрин;
- ознайомити з досягненнями світової політико-правової думки;
- узагальнити історичний досвід управління суспільством і державою на різних етапах історичного розвитку;

практичні:

- формування вмінь аналізувати історико-теоретичний зміст політико-правових вчень;
- визначати актуальні програмні положення політико-правових вчень з точки зору оцінки сутності держави і права, політичних цілей, задач, методів їх досягнення;
- показати наступність і новизну в розвитку політико-правових доктрин.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність оцінювати події та діяльність політичних суб'єктів в історичному процесі з позицій загальнолюдських цінностей;
- здатність до змістовного аналізу причинно-наслідкових зв'язків в історичних подіях минулого;
- готовність аналізувати і узагальнювати історичний матеріал в певній системі політико-правових вчень про державу та право;
- здатність порівнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність історичних суб'єктів;

спеціальні:

- готовність оцінювати історичні факти, концепції, програми на основі різних джерел;
- здатність визначати актуальність програмних положень політико-правових вчень для сучасності.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- зміст основних політико-правових доктрин в органічному взаємозв'язку з особливостями різних епох;
- понятійно-категоріальний апарат при рішенні питань щодо походження держави і права, закономірностей їх розвитку;
- періодизацію історії вчень про державу і право;

сформувати вміння щодо:

- аналізу логіко-теоретичної основи політико-правового вчення;
- визначення актуальних програмних положень політико-правових вчень з точки зору оцінки сутності держави і права, політичних цілей, задач, методів їх досягнення;
- правових явищ, актуальних здобутків юридичного досвіду;
- використання знання основних творів політичних мислителів;
- визначення актуальності програмних положень політико-правових вчень для сучасності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться:

105 годин/ 3,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія правових і політичних вчень: закономірності та періодизація

Тема 1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень.

Історія вчень про державу і право в системі юридичних дисциплін. Поняття і структура політико-правових доктрин. Періодизація історії політичних і правових вчень. Закономірності історії про державу і право і право. Критерії оцінки політико-правових доктрин.

Тема 2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах.

Виникнення та еволюція світової політичної думки. Політичні доктрини античності. Політико-правова думка раннього періоду розвитку давньогрецької політичної думки (IX – VI ст. до н. е.). Політико-правове вчення Солон – найвидатнішого афінського реформатора. Політико-правове вчення Піфагора – вчення про числа. Політико-правове вчення Геракліта. Політико-правова думка

періоду розквіту давньогрецької політико-правової думки (V – перша половина IV ст. до н. е.). Політична програма Демокріта. Політико-правова програма Сократа. Політико-правова програма Платона. Політико-правові вчення Аристотеля – логіко-понятійний аналіз політичних інститутів і політичних процесів.

Тема 3. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах епохи елінізму.

Етап поступового занепаду давньогрецької держави. Політико-правова думка періоду елінізму (друга половина IV – II ст. до н. е.). Політико-правова програма Епікура. Політико-правова програма Полібія – видатного грецького історика та політичного діяча. Політичні вчення рабовласницької аристократії та демократії в Давньому Римі. Римські юристи. Політико-правові доктрини Цицерона. Політико-правові погляди Сенеки.

Тема 4. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя.

Виникнення християнства та його політико-соціальна доктрина. Зародження і розвиток теократичних вчень. Державно-правове вчення Фоми Аквінського. Державно-правове вчення Августина. Політико-правові ідеї ересей Середньовіччя.

Тема 5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження.

Загальна характеристика політико-правової ідеології Відродження. Політичні і правові вчення епохи ранніх буржуазних революцій. Вчення Н. Макіавеллі про державу і право. Політико-правові ідеї утопічного соціалізму (Т. Мор, Т. Кампанелла). Політико-правові вчення періоду ранніх антифеодальних революцій. Вчення Т. Гоббса про державу і право. Політико-правова програма Д. Локка.

Змістовий модуль 2.

Формування раціоналістичних концепцій політики і права

Тема 6. Становлення політико-правової думки Нового часу.

Виникнення та суть правового світогляду. Нове трактування теорії природного права та суспільного договору. Політико-правові вчення в Голландії. Гуго Гроцій про природу права, норми права. Погляди на походження держави. Бенедикт Спіноза про природне

право. Вчення Б. Спінози про походження держави та форми державного правління. Політико-правова доктрина Р. Декарта.

Тема 7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво). Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність.

Ідеологія Просвітництва XVII – XVIII ст. Раціоналістичне трактування політики в працях французьких просвітителів. Політико-правова програма Вольтера. Вчення Ш. Монтеск'є про державу і право. Політико-правова програма Ж.-Ж. Руссо.

Становлення радикального демократичного напрямку політичної ідеології XVIII ст. в США. Зміст політико-правової програми Т. Пейна. Політичні і правові погляди Т. Джефферсона. Політико-правові погляди О. Гамільтона.

Тема 8. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII – XIX ст.

Основні напрями в німецькій політико-правовій думці у XVIII – XIX ст. (загальна характеристика). Вчення І. Канта про державу і право. Погляди на природне право та походження держави. Проблеми розподілу влади. Форми держав. Внесок І. Канта в розробку концепції правової держави. Вихідні засади політичних та правових поглядів Гегеля. Розвиток ідеї права (абстрактне право, мораль, моральність). Співвідношення громадянського суспільства і держави. Й.Т. Фіхте про сутність політики, його погляди на державу, її функції, концепція замкнутої торгової держави. Права громадян. Проблеми міжнародного права.

Тема 9. Українська політико-правова думка другої половини XVI – XVIII ст.

Становище українських земель на середину 16 ст. Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького, її соціальний характер. Еволюція поглядів Б. Хмельницького на мету Визвольної війни, формування державницьких ідей. Іван Мазепа як державний діяч. Його політико-правові погляди та вплив на наступний розвиток української політичної та правової думки. Проблеми державно-правового устрою в Конституції Пилипа Орлика 1710 р. Григорій Сковорода, його суспільно-політичні погляди.

Тема 10. Європейська політична і правова думка XIX ст.

Загальна характеристика періоду. Основні напрями політико-правової думки. Політико-правова доктрина О. Конта. Погляди О. Конта на етапи розвитку людства. Погляди на право. Соціологічний напрям в юриспруденції. Політико-правова доктрина Г. Спенсера. Г. Спенсер про два типи суспільства. Вплив типу суспільства на право та державний устрій. Політичні та особисті права. Ф. Ніцше про «волю до влади» як основний елемент соціального розвитку. Суб'єктність людини та її права.

Тема 11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст.

Зародження модерної української політичної і правової думки. Кирило-Мефодіївське товариство. Його програма, документи та вплив на наступний розвиток української політико-правової думки. Конституційні проекти Г. Андрузського. Політичні та правові погляди М. Костомарова.

Тема 12. Ідеї революціонерів-демократів в Україні.

Політичні та правові погляди П. Куліша, їх еволюція. Політична концепція у Києво-Могилянській академії (П. Могила, С. Яворський, Ф. Прокопович). Політико-правові погляди революціонерів-демократів.

Тема 13. Ідеї державності в політичній думці України.

Політико-правові погляди М. Драгоманова. Ідеї федералізму. Відношення до ідей української державності І. Франко. Політичні та правові погляди.

Тема 14. Розвиток політичної думки в Україні.

Політико-правові погляди М. Грушевського та їх еволюція. Формування державницьких концепцій в українській політико-правовій думці. Д. Донцов та його вплив на формування новітнього українського націоналізму. Політико-правові погляди В. Липинського.

3. Рекомендована література

Базова

1. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу [Текст]: курс лекцій, прочит. у Нац. ун-ті «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» / Г. Г. Демиденко. – Х. : Право, 2012. – 415 с.

2. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право [Текст]: навч. посіб. / А. І. Кормич. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : Алерта, 2012. – 332 с.
3. Ладиченко В. В. Історія вчень про державу і право [Текст]: навч. посіб. / В. В. Ладиченко, В. В. Орленко, В. І. Орленко ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ : Медінформ, 2014. – 462 с.
4. Мироненко О. М. Історія вчень про державу і право [Текст]: навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. – К. : Академія, 2010. – 454 с.
5. Олійник А. Ю. Основи історії та теорії держави і права. – 2015. – 200 с.

Допоміжна

1. Орленко В. В. Історія вчень про державу та право [Текст]: посіб. для підгот. до іспитів / В. В. Орленко. – 4-тє вид., стер. – Київ : Паливода А. В. [вид.], 2013. – 200 с.
2. Осауленко О. І. Історія вчень про державу і право [Текст]: посіб. для підготов. до іспитів / О. І. Осауленко, А. О. Осауленко, В. К. Гіжевський. – К.: Ліпкан О. С., 2010. – 194 с.

Інформаційні ресурси.

1. Історія держави і права зарубіжних країн – Маймескулов Л. М. http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maumeskulov_lm.
2. Історія держави і права України – Музиченко П. П. http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp.
3. Історія держави і права України – Терлюк І. Я. http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_iya.
4. Історія держави та права України – Трофанчук Г. І. http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_trofanchuk_gi.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Конституційне право**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** спеціальності **081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття, ознаки та види норм конституційного права, реалізація норм конституційного права, тлумачення конституційного права, інститути конституційного права України, конституційно-правові відносини.

Міждисциплінарні зв'язки:

Конституційне право – юридична наукова дисципліна, що досліджує закономірності й особливості державно-правових процесів, єдності і взаємозв'язку механізму держави, її апарату, державних органів та правових інститутів України. Визначає місце та правовий статус людини і громадянина, розкриває форми прямої демократії, компетенцію та повноваження учасників суб'єктів конституційно-правових відносин.

Використовує понятійний апарат теорії держави і права, використовує зміст та проблематику державотворчого процесу в сучасній Україні з історії держави і права. Предмет конституційного права пов'язаний з питаннями адміністративного та муніципального права.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Конституційне право: предмет, система, правовий статус особистості, форми безпосередньої демократії.

2. Державний механізм України і система місцевого самоврядування.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Конституційне право» є висвітлення значення конституційного права як провідної галузі національної правової системи України, роль якої суттєво зростає на сучасному етапі суспільних перетворень, показати тенденції державотворчого процесу в сучасній Україні.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Конституційне право» є:

теоретичні:

- засвоєння основних категорій та термінів курсу “Конституційне право” як базової юридичної дисципліни;
- формування системи знань про механізм та апарат держави;
- засвоєння нормативно-правової бази для вивчення галузевих юридичних дисциплін;

практичні:

- формування навиків аналізу норм Основного закону держави;
- формування вмінь класифікації норм та інститутів конституційного права;
- застосування здобутих теоретичних знань у процесі захисту основних прав та свобод людини та громадянина, та участі громадян в формуванні органів державної влади;
- формування вмінь визначити проблеми імплементації міжнародно-правових норм до національного законодавства України.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- готовність до соціально-відповідальної професійної діяльності;
- здатність до оволодіння та використання системи методів і принципів порівняльної характеристики інститутів конституційного права;
- готовність до оволодіння навиками аналізу та оцінки конституційного механізму;
- готовність до активної пізнавальної діяльності;

спеціальні:

- здатність опанувати систему знань з джерел, норм, інститутів конституційного права;

- здатність до правореалізаційної діяльності відповідно до Конституції України;
- здатність до оволодіння правовим механізмом дотримання та забезпечення конституційних норм.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- предмет, джерела і систему конституційного права;
- основи конституційного ладу та його гарантії;
- форми безпосередньої демократії;
- систему органів державної влади;
- проблеми конституційно-правової реформи в Україні;

сформувати вміння щодо:

- аналізу теоретичних положень курсу конституційного права України в органічному зв'язку з практики державного будівництва;
- охарактеризувати актуальні проблеми розвитку сучасного державотворчого процесу в Україні;
- розкриття основних закономірностей та особливостей розвитку і функціонування інститутів конституційного права;
- аналізу основних нормативно-правових актів в галузі конституційного права.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
195 годин/ 4.5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Конституційне право: предмет, система, правовий статус особистості, форми безпосередньої демократії

Тема 1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна.

Поняття конституційного права. Особливості конституційного права. Предмет конституційного права. Методи конституційного права. Принципи конституційного права України: загальні, спеціальні. Конституційне право як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Система конституційного права України.

Поняття системи конституційного права України, її складові елементи. Поняття, ознаки та види норм конституційного права. Реалізація норм конституційного права. Тлумачення конституційного права. Інститути конституційного права України. Конституційно-правові відносини: поняття, види, суб'єкти, об'єкти, зміст.

Тема 3. Конституція як основний закон держави.

Поняття джерел конституційного права України. Види джерел конституційного права. Поняття Конституції України. Структура та ознаки конституцій. Класифікація конституцій. Прийняття та зміни конституцій. Функції Конституції України. Правова охорона Конституції України.

Тема 4. Основи конституційного ладу України.

Загальні засади державного ладу України. Принципи державного ладу України. Конституційно-правовий механізм Української держави. Поняття і принципи суспільного ладу України. Гарантії конституційного ладу України.

Тема 5. Конституційно-правова відповідальність.

Поняття конституційно-правової відповідальності. Види конституційно-правової відповідальності. Суб'єкти і об'єкти конституційно-правової відповідальності. Санкції конституційної відповідальності.

Тема 6. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.

Поняття структури та види конституційно-правового статусу людини і громадянина. Громадянство України, принцип громадянства. Порядок набуття та припинення громадянства України. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців. Право примусу в Україні.

Тема 7. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні.

Поняття і види прав і свобод людини і громадянина в Україні. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні. Політичні права і свободи громадян України. Соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина в Україні.

Механізм реалізації і гарантії прав ці свобод людини і громадянина. Обов'язки людини і громадянина в Україні. Міжнародні стандарти прав та свобод людини і громадянина та їх співвідношення з національним законодавством.

Тема 8. Форми безпосередньої демократії в Україні.

Поняття прямого народовладдя. Форми безпосередньої демократії. Поняття та види виборчих систем. Виборча система України. Поняття і принцип виборчого права України. Види виборів. Виборчий процес та його стани. Відповідальність за порушення виборчого законодавства України. Поняття та види референдумів. Принципи та порядок проведення референдумів. Конституційно-правові основи референдної демократії в Україні.

Тема 9. Конституційно-правові основи організації і здійснення державної влади в Україні.

Державна влада як інститут конституційного права. Конституційні загальні засади закріплення, організації і здійснення державної влади в Україні. Принципи формування органів державної влади. Поняття, система, види та особливості органів державної влади. Система стримувань і противаг.

Змістовий модуль 2. Державний механізм України і система місцевого самоврядування

Тема 10. Законодавча влада в Україні.

Загальна теорія і практика парламентаризму. Місце парламентів у системі вищих органів державної влади. Конституційно-правовий статус парламенту України – Верховної Ради України. Склад і структура Верховної Ради України. Функції та повноваження Верховної Ради України. Організаційно-правові форми діяльності Верховної Ради України. Законодавчий процес та інші парламентські процедури. Юридична природа актів Верховної Ради України. Конституційно-правовий статус народного депутата України. Основні гарантії депутатської діяльності. Уповноважений Верховної Ради прав людини.

Тема 11. Правовий статус народного депутата України.

Поняття статусу народного депутата України. Правова природа депутатського мандата. Підстави виникнення і припинення

депутатських повноважень. Форми діяльності народного депутата України. Основи гарантії депутатської діяльності.

Тема 12. Конституційно-правовий статус Президента України.

Загальна характеристика статусу Президента України. Становлення інституту Президента в Україні. Порядок обрання Президента України та вступу його на пост. Функції і повноваження Президента України. Відповідальність Президента України. Підстава дострокового припинення повноважень Президента України. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Тема 13. Виконавча влада в Україні.

Поняття виконавчої влади. Система органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади. Склад, основні функції та повноваження Кабінету Міністрів України. Конституційно-правовий статус міністрів та інших центральних органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації.

Тема 14. Конституційний Суд України.

Модель конституційного контролю в Україні. Конституційний Суд – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Склад та порядок формування Конституційного Суду України. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Порядок діяльності Конституційного Суду України та процедура розгляду ним справ.

Тема 16. Загальні засади територіального устрою. Правовий статус Автономної Республіки Крим у складі України.

Поняття територіального устрою України. Види територіального устрою. Система адміністративно-територіального устрою України. АРК – адміністративно-територіальна автономія у складі України. Особливості конституційно-правового устрою АРК.

Тема 17. Органи правосуддя в Україні.

Судова влада в системі державної влади в Україні. Поняття судів загальної юрисдикції. Функції та повноваження судів загальної юрисдикції. Основні засади судочинства в Україні. Статус суддів України. Адвокатура.

Тема 18. Прокуратура України.

Поняття конституційно-правового статусу прокуратури України. Система прокуратури. Функції та повноваження прокуратури України. Порядок діяльності органів прокуратури. Акти прокуратури України.

Тема 19. Місцеве самоврядування в Україні.

Поняття місцевого самоврядування. Основні теорії походження місцевого самоврядування. Сучасна концепція місцевого самоврядування. Система та функції місцевого самоврядування в Україні. Організаційно-правова та матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування в Україні.

Тема 20. Конституційно-правові основи національної безпеки України.

Поняття і принципи національної безпеки. Об'єкти і суб'єкти національної безпеки. Законодавчі основи забезпечення національної безпеки. Система забезпечення національної безпеки України.

Тема 21. Конституційно-правові основи народовладдя і державної влади.

Поняття прямого народовладдя. Механізм безпосереднього народовладдя. Загальні і спеціальні принципи народовладдя. Державна влада як інститут конституційного права. Ознаки державної влади в Україні. Зміст і форми діяльності держави державних органів і посадових осіб. Поняття, види і система органів державної влади.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бакумов О. С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації [Текст] : монографія / О. С. Бакумов ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2015. – 245 с.
2. Виборче законодавство України: проблеми та шляхи їх вирішення. – К.: ФАДА ЛТД, 2005.

3. Головатенко В. Правові акти Президента України: юридична природа, статус, функції // Право України. – 2004. – № 3. – С. 14-18.
4. Журавський В. С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми) – К.: Парламентське вид-во, 2002.
5. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003.
6. Конституційне право України / За ред. В. Ф. Погорілка. – У.: Наукова думка, 2000.
7. Конституційне право України: Підручник / За ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002.
8. Конституційне право України в тестових завданнях [Текст] : навч. посіб. / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; [уклад.: Наливайко Л. Р. та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Наливайко Л. Р. – Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2014. – 345 с.
9. Кресіна І. О. Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003.
10. Курасян А. Р. Конституційне право України [Текст] : навч.-метод. посіб. / А. Р. Курасян; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Каф. конституц. права. – Одеса : Фенікс, 2015. – 134 с.
11. Міхневич Л. В. Конституційне право України [Текст] : практикум / Л. В. Міхневич; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2013. – 265 с.
12. Плахотнюк Н. Г. Інститут президентства в Україні. – К.: Максимус, 2004.
13. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдне право України: Навч. посібник. – К.: Ліра-К, 2006.
14. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008.
15. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2004.
16. Шляхтун П. П. Парламентаризм: Словник-довідник. – К.: Парламентське вид-во, 2003.
17. Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії і практики): Монографія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.

Допоміжна

1. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. Ст. 429.
2. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Право, 1996. – 36 с.
4. Закон України. Про внесення змін до Конституції України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, N 2, ст. 44.
5. Закон Української РСР. Про мови в Українській РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1989, N 45, ст. 631 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 75/95-ВР від 28.02.95, ВВР 1995, N 13, ст. 85 N 594-IV (594-15) від 06.03.2003, ВВР, 2003, N 24, ст. 159).
6. Закон України. Про правонаступництво України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 46, ст. 61.
7. Закон України. Про освіту // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 34, ст. 451 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 178-XIV (178-14) від 14.10.98, ВВР, 1998, N 48, ст. 294) (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2628-III (2628-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 49, ст. 259 N 2887-III (2887-14) від 13.12.2001, ВВР, 2002, N 11, ст. 80 N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001, ВВР, 2002, N 12-13, ст. 92 N 380-IV (380-15) від 26.12.2002, ВВР, 2003, N 10-11, ст. 86 N 1158-IV (1158-15) від 11.09.2003 N 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003 N 1377-IV (1377-15) від 11.12.2003).
8. Закон України. Про всеукраїнський та місцеві референдуми // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 33, ст. 443.
9. Закон України. Про об'єднання громадян // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3582-XII (3582-12) від 11.11.93, ВВР, 1993, N 46, ст. 427 N 642/97-ВР від 18.11.97, ВВР, 1998, N 10, ст. 36 N 655-XIV (655-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст. 220 N 2171-III (2171-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 9, ст. 38 N 2651-III (2651-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 44, ст. 232 N 762-IV (762-15) від 15.05.2003).
10. Закон України. Про статус народного депутата України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 3, ст. 17 (В редакції Закону від 22.03.2001, ВВР, 2001, 42, ст. 212, із змінами,

- внесеними згідно із Законами від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст. 264, від 12.09.2002, ВВР, 2002, № 43, ст. 314).
11. Закон України. Про звернення громадян // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 653-XIV (653-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст. 219) N 1294-IV (1294-15) від 20.11.2003).
 12. Закон України. Про Конституційний Суд України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
 13. Закон України. Про місцеве самоврядування в Україні // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (Із змінами, внесеними згідно із Законами від 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст. 292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст. 292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст. 292, 16.07.99 р., ВВР, 1999, № 41, Ст. 372, 11.01.00 р., ВВР, 2000, № 9, Ст. 67, 22.06.2000 р., ВВР, 2000, № 46, Ст. 393, 21.12.2000 р., ВВР, 2001, № 9, Ст. 39, 17.05.01 р., ВВР, 2001, № 31, Ст. 149, 29.05.2001 р., ВВР, 2001, № 32, Ст. 172, 07.06.018 р., ВВР, 2001, № 33, Ст. 175, від 06.03.2203 р., ВВР, 2003, № 24, Ст. 159, від 22.05.2003 р., Голос України, 2003, 19 чевня).
 14. Закон України. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.
 15. Закон України. Про Раду національної безпеки і оборони України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237.
 16. Закон України. Про громадянство України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 3.
 17. Закон України. Про політичні партії в Україні // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
 18. Закон України. Про судоустрій України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 27-28, ст. 180 (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Конституційного Суду N 20-рп/2003 від 11.12.2003).
 19. Закон України. Про внесення змін до Закону України „Про вибори Президента України” // Голос України. – 2004, 16 квітня.
 20. Закон України. Про вибори народних депутатів України // Голос України. – 2004, 20 квітня.
 21. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2002-2203. Кн. 4 / Відповід. редакц. канд. юрид. наук. П. Є. Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 584 с.
 22. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000. – № 3. – С. 43-50.

23. Конституція України. Науково-практичний коментар / В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін.: ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін. – Харків: Видавництво «Право»; К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 808 с.
24. Науково-практичний коментар Закону України „Про вибори Президента України” / За ред. Ю. Б. Ключковського. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 408 с.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн – Бесчастний В. М. http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm.
2. Конституційне право України – Погорілко В. Ф. http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf.
3. Конституційне право України – Совгіря О. В. http://pidruchniki.ws/1584072046786/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_sovgirya_ov.
4. Конституційне право України – Шаптала Н. К. http://pidruchniki.ws/1584072046851/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_shaptala_nk.
5. Референдне право України – Погорілко В. Ф. http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/referendne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО (ПРИВАТНЕ, ПУБЛІЧНЕ)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Міжнародне право (приватне, публічне)»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму **6.030401 Правознавство**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система загальнотеоретичних знань про міжнародне право, основні поняття, категорії, інститути та галузі міжнародного права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Сучасний юрист повинен знати і вміти правильно застосовувати норми міжнародного права. Міжнародне право пов'язано зі всіма галузями української правової науки і українського законодавства та судової практики. Тому зміст навчальної дисципліни «Міжнародне право» ґрунтується на таких фундаментальних юридичних наукових дисциплінах, як теорія держави і права, історія держави і права України та зарубіжних країн, конституційне право, а також пов'язана з іншими гуманітарними та спеціальними юридичними дисциплінами.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Міжнародне публічне право.
2. Міжнародне приватне право.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Міжнародне право (приватне, публічне)» є опанування певним інструментарієм науки міжнародного права, вивчення загальних положень міжнародного права, співвідношення міжнародного права та внутрішньодержавного права, суб'єктів сучасного міжнародного права, основних принципів сучасного міжнародного права, права

міжнародних договорів, права міжнародних організацій, дипломатичного і консульського права, права міжнародної безпеки, міжнародного екологічного права.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Міжнародне право (приватне, публічне)» є:

теоретичні:

- ознайомити студентів з особливостями, основними поняттями, категоріями, інститутами та галузями міжнародного права;
- опанувати певну систему загальнотеоретичних знань про міжнародне право;
- навчити студентів працювати з міжнародними договорами, іншими міжнародними актами та справами Міжнародного Суду ООН, Європейського суду по правам людини;
- навчити студентів давати оцінку сучасним політичним подіям у світлі міжнародного права;

практичні:

- користуватися різноманітними міжнародно-правовими джерелами;
- застосовувати колізійний метод регулювання відносин з іноземним елементом;
- аналізувати документи міжнародно-правового характеру, що пов'язані міжнародним приватним правом;
- застосовувати положення міжнародно-правових договорів з участю України;
- тлумачити норми міжнародно-правових договорів України;
- характеризувати національне законодавство з точки зору його відповідності міжнародному праву.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

спеціальні:

- знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини;

- здатність застосовувати знання засад і змісту інститутів міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права;
- знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права;
- здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції;
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основи сучасної міжнародно-правової доктрини, цінності та принципи функціонування міжнародної правової системи;
- сутність та зміст основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей міжнародного права (публічного і приватного);

сформувати вміння щодо:

- проведення збору і інтегрованого аналізу матеріалів з різних джерел міжнародного приватного та публічного права;
- формулювання власних обґрунтованих суджень на основі аналізу зовнішньої політики України та країн світу;
- надання консультацій відносно можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях, у тому числі з урахуванням особливостей застосування норм міжнародного приватного права.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
120 годин/ 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Міжнародне публічне право

Тема 1. Поняття міжнародного публічного права.

Поняття міжнародного права. Предмет міжнародно-правового регулювання. Об'єкт міжнародних правовідносин. Міжнародне

право як особлива система права. Нормативність міжнародного публічного права.

Тема 2. Право міжнародних договорів.

Поняття права міжнародних договорів. Укладання договорів. Форма, структура та дія договорів, їх тлумачення. Недійсність, припинення або зупинення дії договорів.

Тема 3. Право зовнішніх зносин.

Поняття, джерела. Органи зовнішніх зносин. Види, функції та персонал дипломатичних і консульських представництв. Привілеї та імунітети дипломатичних і консульських представництв та їх персоналу.

Тема 4. Міжнародне гуманітарне право.

Поняття, джерела міжнародного гуманітарного права. Міжнародні стандарти прав і свобод людини. Міжнародний механізм забезпечення і захисту прав людини. Захист права людини у період збройних міжнародних конфліктів.

Тема 5. Міжнародне повітряне і космічне право.

Поняття й основні принципи міжнародного повітряного права. Юридична природа й правовий режим повітряного простору. Правове регулювання міжнародних повітряних сполучень. Відповідальність у міжнародному повітряному праві. Поняття, джерела. Правовий режим космічного простору та космічного простору та небесних тіл. Правовий режим космічних об'єктів. Правовий статус космонавтів. Правові форми співробітництва держав у космосі.

Тема 6. Міжнародне морське право.

Поняття міжнародного морського права. Міжнародно-правовий режим морських просторів. Правовий режим міжнародних проток і каналів.

Тема 7. Міжнародне екологічне право.

Поняття й джерела міжнародного екологічного права. Охорона тваринного й рослинного світу. Охорона атмосферного й навколосемного космічного простору. Міжнародна співпраця з охорони навколишнього середовища від радіоактивного забруднення.

Змістовий модуль 2. Міжнародне приватне право

Тема 8. Методи регулювання відносин у міжнародному приватному праві. Суб'єкти міжнародного приватного права.

Порівняльно-правовий метод і міжнародне приватне право. Колізійний метод регулювань відносин в МПП. Матеріально-правовий метод і матеріально-правові норми.

Поняття та особливості правовідносин у міжнародному приватному праві. Міжнародні цивільні правовідносини. Іноземні (міжнародні) елементи у їх структурі. Загальна характеристика суб'єктів міжнародних цивільних правовідносин. Особливості правового статусу держави, як суб'єкта міжнародних цивільних правовідносин. Поняття та види імунітету держави у міжнародному приватному праві. Об'єкти правовідносин у міжнародному приватному праві. Юридичні факти у міжнародному приватному праві. Угода. Закон, що застосовується до форми угоди. Негайні угоди. Поняття особистого закону (статусу) і національності юридичної особи. Доктрина і практика міжнародного приватного права про визначення національності юридичних осіб. Цивільна правоздатність іноземних підприємств і організацій за чинним законодавством України. Іноземні юридичні особи в Україні, допущення їх до підприємницької діяльності. Правові форми спільної господарської діяльності. Правове положення підприємств з іноземними інвестиціями в Україні. Поняття кваліфікаційної іноземної інвестиції. Правове положення українських юридичних осіб за кордоном.

Тема 9. Право власності в міжнародному приватному праві.

Питання власності у міжнародних відносинах. Колізійні питання власності та вирішення їх в Україні. Закон, застосований до права власності. Правові питання націоналізації у міжнародному приватному праві. Екстериторіальна дія законів про націоналізацію. Націоналізація і питання компенсації. Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні. Проблеми удосконалення законодавства про режим іноземного інвестування в Україні. Види та форми здійснення іноземних інвестицій відповідно до чинного законодавства України. Система гарантій іноземним інвесторам. Іноземні інвестиції в вільних економічних зонах. Правовий режим власності держави Україна, українських громадян та юридичних осіб за кордоном.

Тема 10. Зобов'язання в міжнародному приватному праві.

Деліктні зобов'язання з «іноземним елементом». Колізійні питання деліктних зобов'язань. Закон, застосований до зобов'язань, які виникають внаслідок заподіяння шкоди. Міжнародні договори, що торкаються деліктної відповідальності. Заподіяння шкоди за кордоном. Спеціальні норми щодо обмеження відповідальності окремих суб'єктів, зокрема власника судна за шкоду від забруднення, оператора ядерного судна за ядерну шкоду (Кодекс торгівельного мореплавства України).

Тема 11. Міжнародне авторське право.

Поняття міжнародного авторського права. Бернська та Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право. Авторські права іноземців в Україні.

Тема 12. Міжнародне патентне право.

Поняття міжнародного патентного права. Паризька конвенція про охорону промислової власності. Міжнародні конвенції про охорону товарних знаків.

Тема 13. Міжнародне сімейне право.

Поняття шлюбу в національному праві зарубіжних країн. Неоднакові умови, порядок, форми заключення шлюбу, визнання шлюбу недійсним. Колізійні питання та умови їх застосування в міжнародному приватному праві. Колізійне законодавство України стосовно регулювання шлюбно-сімейних відносин. Визнання шлюбу та розлучення. Особисті та майнові права подружжя. Міжнародні договори та законодавство України про усиновлення. Міжнародні конвенції про співробітництво в галузі шлюбно-сімейних відносин.

Тема 14. Міжнародне спадкове право.

Загальна характеристика спадкового права держав. Джерела спадкового права (внутрішньодержавне законодавство та судові прецеденти). Правовідносини спадкування в Україні і за кордоном. Спадкування за заповітом (національні матеріально-правові норми). Спадкування за законом. Колізії законодавства в сфері спадкування за заповітом та за законом. Спадкове право іноземців в Україні та громадян України за кордоном. Інститут спадкової трансмісії та негідного спадкоємця. Колізійні норми, застосовувані у разі спадкування рухомого і нерухомого майна. Норми з питань

спадкування, що містяться у міжнародних договорах про надання правової допомоги у цивільних справах за участю України. Норми міжнародних багатосторонніх договорів у сфері спадкових відносин.

Тема 15. Розгляд спорів у судовому порядку. Нотаріальні дії. Розгляд спорів у порядку арбітражу.

Поняття та зміст міжнародного комерційного арбітражу та види третейських судів, правові засади їх діяльності. Арбітражна угода, її форма та правові наслідки. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів. Міжнародний комерційний суд і Морська арбітражна комісія (МАК) при Торгово-промисловій палаті України, їх компетенція. Визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів. Доктрина про міжнародний цивільний процес. Цивільні процесуальні норми у міжнародних договорах за участю України. Поняття, види та способи визначення міжнародної підсудності. Норми про підсудність спорів у міжнародних договорах. Умови та процесуальний порядок визнання та виконання іноземних судових рішень на території України. Національні і міжнародні органи правосуддя, що здійснюють провадження у цивільних справах.

3. Рекомендована література

Базова

1. Антонович М. М. Міжнародне публічне право [Текст] : навч.-метод. посібник / М. М. Антонович ; Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». Факультет правничих наук. – К. : НУ «Києво-Могилянська академія», 2001. – 64 с.
2. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право [Текст]: підручник / М. О. Баймуратов ; Ін-т законодавства Верх. Ради України, Представництво Європ. орг. публ. права в Україні. – Київ ; Одеса : Фенікс, 2018. – 760 с.
3. Буткевич О. В. Міжнародне право ХХІ ст.: утвердження концепції «живого права» / О. В. Буткевич // Альманах міжнародного права. – 2010. – Вип. 2. – С. 37-47.
4. Дей М. О. Практикум: Міжнародне публічне право [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дей М. О., Бурлак О. В. ; Київ. ун-т права Нац. акад. наук України. – К. : Фірма Гранмна, 2012. – 254 с.

5. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право [Текст] : навч. посіб. / А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський ; Київський ун-т права, Інститут міжнародних відносин Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 638 с.
6. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підручник / За ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. – К.: Алерта, 2012 – 376 с.
7. Міжнародне приватне право. Спеціальна частина: підручник / За ред. А. С. Довгерта і В. І. Кисіля. – К.: Алерта, 2012 – 487 с.
8. Міжнародне публічне право: підручник / [В. М. Репецький та ін.] ; за ред. проф. В. М. Репецького ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. – 2-е вид., стер. – К. : Знання, 2012. – 437 с.
9. Міжнародне публічне право: підруч. для студентів ВНЗ : у 3 т. / за заг. ред. В. Ф. Антипенка ; Нац. авіац. ун-т. – Київ : НАУ, 2012 – 2013.
10. Фединяк Г. С. Міжнародне приватне право: підручник / Г. С. Фединяк, Л. С. Фединяк. – К.: Алрета, 2017. – 504 с.
11. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 608 с.
12. Перепьолкін С. М. Міжнародне право: словник-довідник / [С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філяніна] : за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Сироїд Т. Л. – Харків : Юрайт, 2014. – 403 с.
13. Сірант М. М. Міжнародне публічне право. Схеми та дефініції: [навч. посіб.] / Мирослава Сірант ; Нац. ун-т «Львів. політехніка», Навч.-наук. Ін-т права та психології. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – 215 с.
14. Тимченко Л. Д. Міжнародне право: підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.
15. Чижмарь Ю. В. Національне та міжнародне право: теоретико-правові проблеми: монографія / Ю. В. Чижмарь. – Харків : Диска плюс, 2015. – 472 с.
16. Міжнародне публічне право [Текст] : навч. посіб. / [Данченко Т. В. та ін.] ; Київ. міжнар. ун-т. – К. : КиМУ, 2011. – 425 с.
17. Міжнародне публічне право [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у 3 т. / за заг. ред. В. Ф. Антипенка ; Нац. авіац. ун-т. – К. : НАУ, 2012 – 2013. – (Сучасний університетський підручник). – Т. 2 / [В. Ф. Антипенко та ін.]. – 2012. – 346 с.

18. Міжнародне публічне право: основи теорії [Текст] : практикум для студентів спец. 293 «Міжнародне право» / Нац. авіац. ун-т; [уклад. І. В. Громівчук]. – Київ : НАУ, 2017. – 54 с.
19. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини [Текст] : посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. оцінювання / [Сироїд Т. Л. та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Сироїд Т. Л.; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Юрид. ф-т, Каф. міжнар. і європ. права. – Харків : Бровін О. В., 2018. – 290 с.
20. Сірант Мирослава М. Міжнародне публічне право. Схеми та дефініції [Текст] : [навч. посіб.] / Мирослава Сірант; Нац. ун-т «Львів. політехніка», Навч.-наук. Ін-т права та психології. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – 215 с.

Допоміжна

1. Письменна В. О. Міжнародне право крізь призму солідаристського та структурно-функціонального підходів / В. О. Письменна // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С. 80-90.
2. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії: монографія / О. В. Тарасов. – Х.: Право, 2014. – 512 с.
3. Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право [Текст] : [монографія] / Укр. асоц. міжнар. права; [Антонович М. М. та ін.; упоряд. і заг. ред. Задорожній О. В.]. – Київ : К.І.С, 2014. – 1013 с.
4. Філатов В. В. Імплементация міжнародних норм як основний засіб удосконалення національного законодавства / В. В. Філатов // Право і суспільство. – 2013. – № 6.2. – С. 392-395.
5. Шаповалова О. І. Сутність та типологія норм у міжнародних відносинах: аналіз з позицій концепції нормативної сили / О. І. Шаповалова // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – № 2. – С. 28-35.

Інформаційні ресурси

1. Сайт представництва ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org.ua/>.
2. Офіс Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coe.kiev.ua>.

3. Офіційне представництво Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.imf.org/external/country/UKR/rr/index.htm>.
4. Міжнародна організація цивільної авіації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icao.int/Pages/default.aspx>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

ПОЛІТОЛОГІЯ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Політологія**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** напрямку **6.030401 Правознавство**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Політологія» є політика як соціальне явище, сутність, структура і функції політики.

Міждисциплінарні зв'язки:

Зміст навчальної дисципліни «Політологія» ґрунтується на досягненнях таких навчальних дисциплін, як історія України, філософія, соціологія, конституційне право України. Політологічні знання спираються на принципи комплексного вивчення студентами суспільних наук, що передбачає оволодіння ними низки історичних, філософських, економічних та соціальних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Політична наука: предмет, становлення, механізм здійснення влади.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Політологія» є виховання громадянина демократичного суспільства, який володіє певною сумою знань про політичні процеси і явища, функціонування політичних інститутів, здійснення політичної влади, який володіє методикою політичного дослідження, практичними навичками компетентного, конструктивного, відповідального аналізу, правильної поведінки в суспільно-політичній сфері, вміння у рамках Конституції та закону захистити свої інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей свого суспільства. Вивчення політології сприяє залученню молодих фахівців до досягнень світової суспільно-політичної думки.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Політологія» є:

теоретичні:

- знати об'єкт та предмет політології, основні етапи розвитку політології;
- знати зміст, структуру і функції політичної влади, принципи її організації і функціонування;
- аналіз місця і ролі держави і політичних партій як інститутів політичної системи;
- визначення структури і елементів політичної культури, основних видів політичної поведінки;

практичні:

- сформувані такі якості, як політична толерантність, готовність до компромісу і партнерства, вміння слухати і розуміти іншого;
- закріпити почуття громадського обов'язку і відповідальності;
- сформувані вміння аналізувати суспільні явища й узагальнювати політичний досвід управління суспільством, прогнозувати політичні події;
- сформувані навички аргументації поглядів, думок, оцінок самостійного формування політичних пріоритетів;
- придбання навичок публічного виступу і спілкування.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- готовність до формування і захисту своєї політичної позиції;
- здатність відстоювати принципи правової держави і громадянського суспільства;
- готовність жити в умовах політичного плюралізму, формувати культуру опозиції;
- здатність робити посильний внесок в гармонізацію міжособистісних, міжнаціональних і міжпартійних відносин;
- готовність до об'єктивного аналізу політичних відносин, політичних процесів, політичних подій з точки зору загально – національних інтересів суспільства;

спеціальні:

- здатність до оволодіння досвідом політичних дискусій, опитувань громадської думки, участі у передвиборних кампаніях;
- готовність об'єктивно та критично оцінювати важливу політичну інформацію.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- об'єкт, предмет і метод політології, володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- світові і українські політологічні школи, концепції і доктрини;
- політичні феномени і цінності: політична діяльність, політичний процес, політична влада, політична система і політичний режим, політичний конфлікт, політичні еліти і політичне лідерство, політична свідомість і політична культура, демократія, консенсус, громадянське суспільство, світовий політичний процес;
- суть і функції держави в політичній системі суспільства;
- основні політичні партії, громадські організації і рухи;

сформувати вміння щодо:

- розпізнавати різні види владних відносин, специфіку політичної влади, її сутність, структуру, характерні ознаки, типи і функції;
- орієнтуватись в проблемах поділу влад, формах державного устрою і формах державного правління;
- розпізнавати прояви прямої і представницької демократії, сприяти їх утворенню в сучасному українському суспільстві;
- формувати і відстоювати свою життєву (політичну позицію, чітко розуміти свої громадянські права, свободи і обов'язки, відстоювати принципи правової держави і громадянського суспільства);
- давати раціонально-критичну оцінку діям різних політичних партій і лідерів з позицій загальнонаціональних інтересів;
- орієнтуватись в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, мати уявлення про місце і статус України в сучасному світі;
- об'єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціальну інформацію;
- готувати повідомлення на політичну тематику, брати участь в політичних дискусіях, передвиборних компаніях, масових і групових опитуваннях громадської думки;
- формувати культуру конструктивної опозиції в умовах багатопартійності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться

60 годин/ 2 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Політична наука: предмет, становлення, механізм здійснення влади

Тема 1. Політологія як наука і навчальна дисципліна.

Політика як соціальне явище. Сутність, структура і функції політики. Політологія в системі суспільних наук. Предмет політології. Закономірності політології. Структура та функції політології. Методологія політології. Категорії політології.

Тема 2. Генезис і розвиток світової політичної думки.

Політичні уявлення Стародавнього Сходу. Політична думка античності: політична програма Платона і Аристотеля. Політична думка Європейського Середньовіччя (Аврелій Августин, Фома Аквінський). Політична думка епохи Відродження (Н. Макіавеллі). Формування раціоналістичних концепцій політики (Дж. Локк, Вольтер, Монтеस्क'є, Руссо).

Тема 3. Політико-правові вчення в історії політичної думки України.

Зародження національної політико-правової ідеології. Ідеї формування періоду Української гетьманської державності. Політико-правові погляди П. Орлика та їх вплив на розвиток національної політичної і правової ідеології. Становлення ліберального і демократичного напрямків державно-правової думки. Програмні документи і погляди представників Кирило-Мефодіївського товариства. Політична діяльність та державно-правові вчинки М. Грушевського і В. Винниченка.

Тема 4. Основні напрямки сучасної зарубіжної політології.

Соціальний конфлікт: сутність і природа. Основні концепції соціального конфлікту у сучасній зарубіжній політології («конфліктна модель суспільства» Р. Дарендорфа, «загальна теорія конфлікту» К. Болдінга). Функції і типологія конфліктів. Політичний конфлікт і політична криза. Поведінкові концепції влади. Теорія еліт і політика концепції «політичного класу» Г. Моска. Меритократична модель розвитку суспільства. Політична еліта і політичне лідерство.

Тема 5. Політична влада і політична система суспільства.

Влада як системоутворюючий чинник політичної системи. Основні концепції політичної влади. Форми та механізми політичної влади. Поняття легітимності влади та види легітимності. Принципи поділу влади: теорія і практика. Поняття і структура політичної системи. Держава в політичній системі суспільства. Проблеми становлення політичної системи України.

Тема 6. Політичні партії в політичній системі.

Поняття, ознаки і типологія політичних партій. Типологія партійної системи. Роль і функції партії у політичному житті. Політичні партії і пропорційні виборчі системи. Причини переходу до багатопартійності. Проблеми становлення багатопартійності в Україні. Політичні партії і громадські об'єднання і рухи. Головні напрями реформування політичної системи України.

Тема 7. Політична свідомість і політична культура.

Поняття «політична свідомість». Типи політичної свідомості. Поняття «політичної культура»: зміст і структура. Типологія політичних культур. Політична свідомість і політична поведінка в структурі політичної культури. Політична культура в сучасній Україні.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бебик В. М. Політологія. Наука і навчальна дисципліна [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / Валерій Бебик. – Київ : Каравела, 2009. – 495 с.
2. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – 9-те вид., перероб. і допов. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. – 369 с.
3. Муляр В. І. Політологія [Текст] : навч. посіб. / В. І. Муляр ; Житомир. держ. технол. ун-т. – 4-те вид., перероб. і допов. – Житомир : ЖДТУ, 2014. – 335 с.
4. Політологія [Текст] : підручник / Л. М. Димитрова [та ін.] ; за ред.: Л. М. Димитрової, С. О. Кисельової. – К. : Знання, 2009. – 206 с.

5. Сकोчиляс Л. Політологія [Текст] : навч.-метод. посіб. / Любомир Сकोчиляс, Ольга Шиманова, Роксолана Парійчук-Брухаль ; Львів. держ. ун-т фіз. культури. – Львів : Сорока Т. Б., 2014. – 191 с.
6. Цимбал П. В., Тягло О. В., Сошников А. О., Шаповаленко М. В., Калиновський В. Політологія: навч. посіб. для вищ. навч. закл.: у 2 ч. / Харківський національний ун-т внутрішніх справ / Петро Володимирович Цимбал (заг. ред.). – Х.: ХНУВС, 2009.

Допоміжна

1. Актуальні питання сучасної політики: слов.-довід. для працівників органів внутр. справ України / Львів. держ. ун-т внутр. справ; за ред. проф. М. П. Гетьманчука; упоряд.: Андрушко Л. М. [та ін.] / М. П. Гетьманчук (Заг. ред.), Л. М. Андрушко (Упоряд.), Г. С. Боровська (Упоряд.), В. С. Бліхар (Упоряд.), М. А. Бучин (Упоряд.), Н. В. Гайворонюк (Упоряд.). – Л.: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 188 с.
2. Біляков Г. Ф., Дмитрова Л. М., Дідковська Г. І., Іпатов Е. Ф., Калиновська Л. Д., Кисельов С. О., Крижанівська О. П. Політологія: підручник / Л. М. Дмитрова [та ін.]; за ред.: Л. М. Дмитрової, С. О. Кисельової / Дмитрова (ред.), Кисельов (Ред.). – К.: Знання, 2009. – 206 с.
3. Кулагін Ю. І., Полурез В. І. Політологія. Практикум: навч. посіб. / Ю. І. Кулагін, В. І. Полурез; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 231 с.
4. Логвина В. Л., Михайлик А. О. Політологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка; Подільський держ. аграрно-технічний ун-т. – 2-ге вид. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В.; Абетка, 2009. – [304] с.
5. Мироненко О. М., Горбатенко В. П. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. – К.: Академія, 2010. – 454 с.
6. Панібудьласка В. Ф., Перегуда Є. В., Рижко Н. І., Стеценко С. В., Оксюковський П. П. Політологія. Політичні системи в умовах демократизації: тексти лекцій для студ. усіх спец. і форм навчання / Київський національний ун-т будівництва і архітектури. – К.: КНУБА, 2009. – 88 с.
7. Рудич Фелікс Михайлович. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл.. – Вид. 3-тє, перероб., доп. – К.: Либідь, 2009. – 480 с.

Інформаційні ресурси

1. Політологія – Вегеш М. М. http://pidruchniki.ws/14001209/politologiya/politologiya_-_vegesh_mm.
2. Політологія – Гелей С. Д. <http://pidruchniki.ws/19991130/politologiya/politologiya>.
3. Основи сучасної політології – Цюрупа М. В. http://pidruchniki.ws/15840720/politologiya/osnovi_suchasnoyi_politologiyi_-_tsyurupa_mv.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Право Європейського Союзу**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **магістра** спеціальності **081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття, структура та характерні риси права Європейського Союзу в контексті сучасних політико-правових процесів.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права, історія держави і права зарубіжних країн, міжнародне публічне право, міжнародне приватне право, порівняльне правознавство.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Інституційне право європейського союзу;
2. Матеріальне право європейського союзу

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» є вивчення основних положень конституційного права, сучасної характеристики української держави з'ясування розподілу та функціонування влади в Україні, формування сучасного законодавства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Право Європейського Союзу» є:

теоретичні:

- відновлення та закріплення загальних уявлень студентів про Європейський Союз та право ЄС, його форми та роль у житті суспільства, перетворення цих уявлень у поглиблені та системні знання про діалектику права та держави;

практичні:

- формування умінь та навичок професійного мислення, аналізу та узагальнення отриманих протягом навчання юридичних знань, виявляти та вирішувати різноманітні загальні та галузеві як теоретичні так і практичні проблеми пов'язані з інтеграцією Європейського права до національного права України.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність до саморозвитку та аналізу соціально значимих проблем і процесів, які відбуваються у ході євроінтеграції та формування єдиного європейського правового простору;
- оволодіння принципами та юридичними засобами права ЄС з метою усвідомлення його впливу на національне законодавство України у процесі євроінтеграції;
- формування розуміння структури і компетенції інституцій Євросоюзу та основних складових права ЄС з метою розширення професійного світогляду та праворозуміння у світлі інтеграційних процесів України в ЄС;

спеціальні:

- вміння здійснювати аналіз та тлумачення нормативно-правових актів Євросоюзу та простежувати їх роль у формуванні сучасного українського законодавства;
- здатність приймати професійні рішення у відповідності до діючого законодавства з урахуванням проєвропейської спрямованості державної політики.

1.4. Очікувані результати навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основні поняття навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу»;
- правові основи формування, побудови та діяльності організації «Європейський Союз»; систему джерел і норм права Європейського Союзу, що регулюють різноманітні види суспільних відносин за участю держав-членів та громадян Союзу, інших фізичних та юридичних осіб;

сформувати вміння щодо:

- аналізу нормативно-правових основ державної політики провідних країн-членів ЄС;
- вміння відслідковувати зв'язки норм європейського права та права ЄС з нормами інших галузей права;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 годин/ 2.5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інституційне право Європейського Союзу

Тема 1. Європейський Союз та його правова система: основні етапи еволюції.

Поняття європейського права. Право Європейського Союзу як правова система. Необхідність і мета вивчення права Європейського Союзу в Україні. Важливість пізнання права Європейського Союзу в процесі професійної підготовки юриста.

Джерела і методи пізнання права Європейського Союзу. Інформаційно-правові системи і бази даних Європейського Союзу. Право Європейського Союзу – комплексна галузь наукових знань. Навчальна дисципліна «Право Європейського Союзу». Предмет і система курсу. Співвідношення курсу «Право Європейського Союзу» з іншими навчальними дисциплінами. Історична обумовленість інтеграційного процесу в Європі та світі. Інтернаціоналізація і глобалізація господарських зв'язків та світовий ринок – економічна основа Європейського Союзу. Політичні та культурні передумови утворення Європейського Союзу. Європейська ідея: поняття, значення, еволюція. Концепції утворення політичного союзу в Європі в Середні віки і Новий час. Перша світова війна і лозунг Сполучених Штатів Європи. Європейський Союз: поняття, мета, склад, територія, населення.

Держави-члени Європейського Союзу. Процедура приєднання нових держав-членів. Країни-кандидати на вступ до Союзу. Просторова сфера діяльності Європейського Союзу. Європейський Союз – інтеграційне об'єднання народів Європи. Європейський Союз і Рада Європи. Спільність завдань і подібності в розвитку. Взаємодія Європейського Союзу та Ради Європи на сучасному етапі. Фінанси і

бюджет Європейського Союзу. Відмінність від бюджету міжнародної організації. Поняття «власних ресурсів», порядок їх встановлення та зміни. Система доходної частини бюджету Європейського Союзу (митні збори, ПДВ і т. д.).

Плани подальших реформ Європейського Союзу. Резолюція Європейського парламенту 1997 р. «Про Конституцію Європейського Союзу». Декларація «Про майбутнє Союзу» 2001 р. (Лаакенська декларація). Проекти «Європейської конституції». Договір, що встановлює Конституцію для Європи 2004 р., його розробка, зміст, причини відхилення на референдумах у Франції та Нідерландах. Правова природа Європейського Союзу. Основні підсумки і тенденції інтеграційного процесу в Європі. Федералізація як головний напрямок політико-правової інтеграції в ЄС.

Тема 2. Право Європейського Союзу: поняття, принципи, джерела, система.

Визначення поняття «право Європейського Союзу». Ознаки, що характеризують його соціальну та юридичну сутність. Співвідношення термінів «Право Європейського Союзу» і «європейське право». Право Європейського Союзу та національне право держав-членів.

Принципи верховенства і прямої дії права Європейського Союзу. Співвідношення права Європейського Союзу з міжнародним публічним і приватним правом. Вплив правових традицій країн Європи на правову систему Європейського Союзу та правові наслідки участі держав у Європейському Союзі. Елементи романо-германської (континентальної) і англосаксонської правових сімей у праві Європейського Союзу. Принципи права Європейського Союзу: поняття, класифікація. Цінності Європейського Союзу (ст. 2 Договору про Європейського Союзу) як загальні принципи конституційного ладу ЄС та країн-членів. Відповідальність держав-членів за їх порушення. Класифікація джерел права Європейського Союзу. Подібності та відмінності джерел права Європейського Союзу та джерел інших правових систем (національного та міжнародного права). Джерела первинного права. Установчі документи (договори) Європейського Союзу: поняття і система. Порядок перегляду установчих договорів. Джерела вторинного права. Правові акти Європейського Союзу, їхні юридичні властивості (регламент, директива, рішення, рекомендація, висновок).

Структура та зміст правових актів Союзу. Законодавчі та незаконодавчі акти Союзу. Мова і стиль правових актів Європейського Союзу, особливості їх юридичної техніки. Порядок опублікування і набрання чинності правових актів Союзу. Інші джерела вторинного права. Джерела прецедентного права. Роль судової практики Суду ЄС у розвитку права Європейського Союзу.

Система права Європейського Союзу: основні способи побудови. Предметний, функціональний і структурний підходи. Галузі та інститути права Європейського Союзу. «Інституційне» і «матеріальне» право Європейського Союзу. Структурні компоненти права Європейського Союзу. Поняття «комунітарне право». Місце комунітарного права в системі права Європейського Союзу.

Тема 3. Компетенція та сфери діяльності Європейського Союзу.

Правосуб'єктність ЄС. Компетенція Європейського Союзу: структура і зміст. Правові джерела компетенції Європейського Союзу. Поняття і класифікація цілей Європейського Союзу. Цілі створення та цілі діяльності Європейського Союзу, спосіб їх закріплення в установчих документах. Принципи діяльності Європейського Союзу: поняття, юридичне закріплення. Принципи наділення компетенцією, субсидіарності та пропорційності. Інші принципи діяльності ЄС.

Повноваження Європейського Союзу та способи їх закріплення в установчих договорах. Законодавчі, виконавчо-розпорядчі, юрисдикційні та інші повноваження ЄС, правові форми їх реалізації. Класифікація предметів відання і сфери діяльності Європейського Союзу. Внутрішній ринок ЄС. Економічний і валютний союз. Сфери політики Європейського Союзу (аграрна, транспортна, екологічна політика та ін.). Простір свободи, безпеки та правосуддя. Загальна імміграційна політика. Шенгенський процес. Сприяння та координація діяльності правоохоронних служб держав-членів. Європол, Євроюст та інші спеціальні установи ЄС у сфері боротьби зі злочинністю. Повноваження ЄС щодо гармонізації кримінального та кримінально-процесуального законодавства держав-членів. Діяльність ЄС у галузі науки і технологічного розвитку та у сферах допоміжної компетенції (освіта, культура, спорт та ін.). Повноваження Європейського Союзу у сфері міжнародних відносин та особливості їх здійснення.

Міжнародна правосуб'єктність та міжнародні угоди ЄС. Економічні санкції та інші односторонні заходи, які ЄС

уповноважений здійснювати на міжнародній арені. Загальна торгова політика ЄС. Антидемпінгова політика ЄС. Спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗПБ). Предмет, цілі і принципи СЗПБ. Повноваження Європейського Союзу з питань СЗПБ і форми їх реалізації. Міжнародні угоди ЄС у сфері СЗПБ. Особливості загальної політики безпеки та оборони (ЗПБО) та її місце в структурі СЗПБ. Органи і посадові особи, уповноважені представляти Європейський Союз на міжнародній арені. Правовий статус Верховного представника Союзу у закордонних справах і політики безпеки і Європейської служби зовнішньополітичної діяльності. Дипломатичні зв'язки ЄС із зарубіжними державами та міжнародними організаціями. Проблеми розширення компетенції Європейського Союзу на сучасному етапі. Основні напрями та правові форми збільшення компетенції Союзу. Механізм «посиленої співпраці» як спосіб делегування державами-членами додаткової компетенції інститутів Європейського Союзу. Принципи посиленої співпраці. Порядок здійснення посиленої співпраці в різних сферах внутрішньої і зовнішньої політики ЄС. Лісабонський договір і реформа механізму посиленої співпраці.

Тема 4. Інститути, органи та установи Європейського Союзу.

Поняття «інститут», «орган» і «установа» у праві Європейського Союзу. Офіційне (легальне) і теоретичне значення терміна «орган» у праві ЄС. Система інститутів Європейського Союзу. Особливості правового статусу інших органів та установ Європейського Союзу. Джерела правового регулювання статусу органів Європейського Союзу: установчі договори, статuti, внутрішні регламенти та ін. Класифікація органів Європейського Союзу. Елементи поділу влади в організаційному механізмі Союзу.

Рада Європейського Союзу. Місце в системі органів Європейського Союзу. Склад і порядок формування. Загальна і спеціальна Рада. Внутрішня організація. Порядок роботи та прийняття рішень. Функції та повноваження Ради: обсяг і зміст. Відповідальність Ради.

Європейська рада. Європейська рада – вищий орган політичної координації у рамках Союзу. Причини створення, правова інституціоналізація Європейської ради. Європейська рада та Рада Європейського Союзу. Склад і порядок формування Європейської ради. Функції та повноваження Європейської ради. Висновки

Європейської ради і порядок їх втілення в життя. Спеціальні повноваження Європейської ради.

Європейський парламент. Місце в системі органів Союзу. Склад. Порядок обрання депутатів. Керівні органи і посадові особи Європарламенту: голова, конференція голів, бюро, квестори та інші Парламентські комісії. Порядок роботи Європарламенту. Сесії і загальні парламентські процедури. Способи прийняття рішень. Функції та повноваження Європарламенту. Юридична і політична відповідальність Європарламенту та його членів. Депутатський імунітет.

Європейська комісія. Місце в системі органів Союзу. Склад Комісії. Порядок формування Комісії. Правовий статус членів Комісії, гарантії їх незалежності. Повноваження Комісії. Право законодавчої ініціативи та особливості його реалізації в рамках ЄС. Делегування Комісії додаткових повноважень. Політична відповідальність Комісії.

Суд Європейського Союзу. Судова система Європейського Союзу: загальні принципи побудови. Структура та функції Суду Європейського Союзу. Статут Суду Європейського Союзу. Склад і порядок формування Суду. Організація роботи і прийняття рішень. Юрисдикція Суду. Правовий статус Трибуналу. Порядок оскарження рішень Трибуналу. Спеціалізовані трибунали – нова ланка судової системи Європейського Союзу.

Контрольні органи ЄС. Система контрольних органів Європейського Союзу, її розвиток на сучасному етапі. Європейська рахункова палата – інститут фінансового контролю ЄС. Склад і порядок формування Рахункової палати. Внутрішня організація. Повноваження Рахункової палати та порядок їх реалізації. Правовий статус Європейського омбудсмана. Порядок обрання Омбудсмана та припинення його повноважень. Повноваження Омбудсмана. Порядок звернення до Омбудсмана. Підстави та процедура розгляду Омбудсманом справ за фактами «порушення порядку управління» іншими органами ЄС. Спеціалізовані контрольні органи Європейського Союзу (Європейське відомство по боротьбі з шахрайством, Європейський контролер із захисту даних та ін.).

Фінансові установи ЄС. Система фінансових установ Європейського Союзу, її основні елементи. Правове регулювання і контроль за діяльністю фінансових установ.

Консультативні органи ЄС. Причини і цілі створення консультативних органів Європейського Союзу, особливості їх правового статусу. Основні та допоміжні консультативні органи.

Європол. Європейське поліцейське відомство (Європол): місце в організаційному механізмі Європейського Союзу. Відносини Європолу з іншими органами Союзу. Конвенція 1995 р. про заснування Європолу. Рішення про Європол 2009 р. Цілі та предмети відання Європолу. Категорії злочинів, підвідомчі Європолу. Порядок розширення предметної компетенції Європолу. Функції та повноваження Європолу. Органи та посадові особи держав-членів, відповідальні за взаємодію з Європолом (національні відділи, офіцери зв'язку). Інформаційні системи Європолу. Керівні органи і посадові особи Європолу, порядок їх формування (призначення), правовий статус. Відповідальність Європолу.

Змістовий модуль 2. Матеріальне право Європейського Союзу

Тема 1. Основи правового статусу людини та громадянина в Європейському Союзі.

Інститут основ правового статусу людини і громадянина: місце в системі права Європейського Союзу, джерела. Поняття принципів правового статусу особи. Способи закріплення принципів правового статусу особи в установчих договорах та інших джерелах права Європейського Союзу.

Особливості побудови системи основних прав в Хартії Європейського Союзу 2000 р. Особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні і культурні права, гарантовані Європейським Союзом. Права людини і права громадянина (права, зарезервовані для громадян Союзу). Допустимі обмеження на здійснення основних прав і свобод, їх межі. Основні обов'язки громадянина.

Інститут громадянства Союзу на сучасному етапі, перспективи подальшого розвитку.

Поняття і призначення гарантій прав і свобод, їх юридичне закріплення в актах Європейського Союзу. Класифікація гарантій.

Тема 2. Правовий режим економічної системи ЄС.

Поняття «внутрішній ринок» ЄС і його визначення в установчих договорах. Співвідношення термінів «внутрішній», «загальний» і «єдиний» ринок. Основні «свободи» внутрішнього ринку: поняття, сутність, юридичне закріплення. Принцип вільного пересування товарів: поняття, зміст. Виключення з принципу вільного пересування товарів. Принцип вільного пересування працівників: поняття, зміст. Виключення з принципу вільного руху робочої сили

(застереження про публічний порядок, громадської безпеки і здоров'я населення; застереження про державних службовців). Принцип свободи установи. Особливості реалізації свободи установи громадянами та юридичними особами ЄС. Принцип вільного надання (пересування) послуг: поняття, зміст, обмеження. Принцип вільного пересування капіталів: поняття, зміст, обмеження. Принцип свободи платежів: поняття, зміст, обмеження. Розмежування свободи пересування капіталів і свободи платежів.

Правові форми координації економічної політики держав-членів. Керівні принципи економічної політики, закріплені в установчих договорах ЄС. Головні орієнтири економічної політики. Правові основи забезпечення фінансової стабільності держав-членів. Правовий режим єдиної валюти ЄС «євро» і єдиної грошової політики ЄС. Правовий статус Європейської системи центральних банків. Порядок введення і емісії євро. Юридичні властивості євро. Поняття «зона євро» і «держави-члени, які підпадають під вилучення». Умови переходу нових держав-членів на єдину валюту. «Критерії зближення».

Поняття, мета й завдання політики в галузі конкуренції. Основні загрози для вільної конкуренції. Європейська комісія як основний інститут, відповідальний за проведення антимонопольної політики ЄС: повноваження, взаємодія з національними органами влади, пропозиції щодо реформи. Правила конкуренції ЄС: джерела, категорії, умови застосування. Суб'єкти правил конкуренції ЄС: поняття підприємства. Порушення правил конкуренції державами. Контроль за наданням державної допомоги підприємствам. Регулювання діяльності публічних підприємств і галузей природних монополій.

Тема 3. Правове регулювання окремих сфер суспільних відносин у ЄС.

Митне право ЄС. Поняття «митний союз» і його відмінність від суміжних понять («тарифне співтовариство» і «асоціація вільної торгівлі»). Спільний митний тариф: поняття, зміст, етапи формування, основні умови застосування. Міжнародні угоди ЄС і загальний митний тариф (ГАТТ і Світова організація торгівлі, Ломейська конвенція, Угода про Європейський економічний простір). Умови, що виключають застосування спільного митного тарифу для імпорту товарів.

Корпоративне право ЄС. Поняття корпоративного права, відмінності регулювання на національному рівні. Гармонізація

законодавства держав-членів про юридичних осіб. Основні питання, що регулюються директивами ЄС про господарські товариства і товариства. Створення нових («європейських») юридичних осіб. Регламенти про статус європейського об'єднання із загальною економічною метою, європейського акціонерного товариства та європейського кооперативного товариства. Переміщення юридичної адреси господарських товариств із однієї країни ЄС в іншу. Участь представників трудових колективів в управлінні підприємством. Регулювання транскордонного банкрутства.

Банківське право ЄС. Банківська система ЄС: поняття, структура та особливості. Система джерел правового регулювання банківської діяльності в ЄС.

Законодавство про банки та банківську діяльність в ЄС. Правове регулювання банківської діяльності в ЄС на сучасному етапі. Правове становище небанківських кредитних організацій. Основні принципи правового регулювання банківської діяльності в ЄС.

Шенгенське право – особливий компонент в системі права Європейського Союзу. Причини виникнення Шенгенської права, основні етапи його розвитку. Просторова сфера дії Шенгенського права. Шенгенський простір.

Кримінальне право та процес. Предмет загальної кримінальної політики Європейського Союзу, її основні напрямки. Кримінально-правова кваліфікація злочинних діянь у законодавстві Європейського Союзу. Заходи кримінальної відповідальності та види покарання, що встановлюються в законодавстві Європейського Союзу для фізичних і юридичних осіб.

Гармонізація кримінально-процесуального права держав-членів. Законодавство Європейського Союзу про захист прав потерпілих і про право на переклад в кримінальному процесі. Нові законопроекти ЄС в галузі кримінально-процесуального права. Порядок видачі (екстрадиції) осіб, які вчинили злочини на території Європейського Союзу. Рамкове рішення «Про європейський ордер на арешт і передачу осіб між державами-членами». Принцип взаємного визнання судових рішень держав-членів у кримінальних справах та заходи з його реалізації в законодавстві Європейського Союзу.

Тема 4. Правове регулювання відносин України з ЄС.

Розвиток відносин між СРСР і Європейськими Співтовариствами в радянський період. Взаємне визнання між РЕВ і ЄЕС. Угода між СРСР і Співтовариствами 1989 р. Визнання України як держави і

розвиток відносин на тлі появи Європейського Союзу. Система угод між Україною та Європейським Союзом.

Угода про партнерство та співробітництво (УПС): основна характеристика і зміст. Угоди, укладені на базі УПС. Інші угоди між Україною та ЄС. Етапи адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС. План дій «Україна – ЄС». Нові міжнародні договори між Україною і Європейським Союзом. Українсько-російські відносини в контексті європейської інтеграції.

Перспективи подальшого розвитку правового регулювання взаємин. Підписання і парафування Угоди про асоціацію та зони вільної торгівлі.

3. Рекомендована література

Базова

1. Гердеген М. Європейське право / Пер. з німецької. – К.: «К.І.С.», 2008. – 528 с.
2. Дахно І. І. Право Європейського Союзу: англо-українсько-російський глосарій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 234 с.
3. Магістерська програма «Європейське право»: Навчальні та робочі програми дисциплін / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. – К., 2005. – 284 с.
4. Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Київський університет, 2007. – 303 с.
5. Право Європейського Союзу. Загальна частина. Підручник / Під ред. д. ю. н., проф. В. Ф. Опришка. – К.: КНЕУ, 2002.
6. Право Європейського Союзу. Особлива частина. Підручник / Під ред. проф. М. Р. Аракеяна. – К.: Істина. 2010.
7. Право Європейського Союзу: Навч. посібник / За заг. ред. Р. А. Петрова. – 2-е вид. – К.: Істина, 2009. – 376 с.
8. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За заг. ред. Р. А. Петрова. – 3-тє видання, змінене і доповнене. – К.: Істина, 2010.
9. Право Європейського Союзу: Підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

10. Татам А. Право Європейського Союзу: Підручник / За ред. В. І. Муравйова. – К., 1998.

Допоміжна

1. Березовська І. А. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з асоційованими країнами: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 18 с.
2. Белоглавок О. Економічне право Європейського Союзу / І. В. Гріліхес (пер.). – К.: Таксон, 2003. – 746 с.
3. Білозерська Т. О. Адміністративно-правові засади співробітництва України та Європейського Союзу у сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2009. – 24 с.
4. Борути І., Барський В. Р. Міграційне право ЄС: Навч. посібник / Програма Тасіс Європейського Союзу в Україні; Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони. – К.: ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 132 с.
5. Борути І., Чанишева Г. І. Трудове право ЄС: Навч. посіб. / Програма Тасіс Європейського Союзу в Україні. – К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 92 с.
6. Васильєва Н. Г. Право на цілісність особистості в праві Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 19 с.
7. Вирозумська А. Процедури судового захисту в праві ЄС: Навч. посіб. / Програма Тасіс Європейського Союзу в Україні. – К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. – 146 с.
8. Вовк Т., Друзенко Г., Зугравий Г., Качка Т., Коноваленко І. Регулювання сфери фінансових послуг у праві Європейського Союзу та перспективи адаптації законодавства України / Центр порівняльного права при Міністерстві юстиції України; Центр перекладів актів європейського права при Міністерстві юстиції України / Станіслав Шевчук (наук. ред.). – Х.: Консум, 2002. – 912 с.
9. Голік Ю. С., Войтенко А. В., Ілляш О. Е., Горб О. О., Шуліка А. О.. Законодавство Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища: навч. посіб. / Полтавський національний технічний ун-т ім. Юрія Кондратюка; Полтавська

держ. аграрна академія; Агроекологічний центр; Науково-технічний центр Полтавського відділення Інженерної академії України; Екологічна рада Полтавщини. – Полтава: Оріяна, 2009. – 170 с.

10. Головка О. І. Функції та компетенція органів Європейського Союзу у сфері соціальної політики: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003. – 16 с.
11. Грицаєнко Л. Л. Інституційний механізм Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Грицаєнко Людмила Леонідівна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 19 с.
12. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навч. посібник / Національна академія держ. управління при Президентові України. Центр правових та підприємницьких досліджень. – 2-ге вид., доп. – К.: К.І.С., 2006. – 300 с.
13. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини. Джерела і практика застосування. К., 1997.
14. Дмитрієв А. І., Муравьов В. І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / Відп. редактори Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 640 с.
15. Довгань В. М. Європейський парламент: Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу. – К.: КНТ, 2007. – 204 с.
16. Дюбуї Л., Блюман К. Матеріальне право Європейського Союзу / Є. Т. Марічев (пер.). – 2-ге вид. – К.: ІМВ, 2002. – 376 с.
17. Ентін Л. Інституційна структура та механізм прийняття рішень у Європейському Союзі: Навч. посібник / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні; Проект «Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони». – К.: ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 136 с.
18. Ентін М. Л., Баймуратов М. О., Делінський О. А. Правовые основы внешней политики и политики в сфере обороны и безопасности ЕС: Навч. посібники / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні; Проект «Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони». – К.: ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 218 с.
19. Законодавство України та міжнародне право (проблеми гармонізації): Збірник наукових праць. – К., 1998.
20. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. Пер. з англ. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 381 с.

21. Конституційні акти Європейського Союзу / Тарас Качка (заг. ред.), Геннадій Друзенко (упоряд.). – К. : Юстініан, 2005. – 512 с.; Ч. 1 – К. : Юстініан, 2005 – 512 с.
22. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування та етапи становлення: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
23. Копійка В. В. Розширення Європейського Союзу та Україна: монографія. – К.: Логос, 2008. – 352 с.
24. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 172 с.
25. Костюченко Я. М. Правове регулювання співробітництва України і Європейського Союзу: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Костюченко Ярослав Миколайович; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 18 с.
26. Лозо В. І. Становлення і розвиток правових основ екологічної стратегії європейського союзу: монографія / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Право, 2008. – 251 с.
27. Мартинов А. Ю. Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу. (90-ті рр. ХХ ст. – 10-ті рр. ХХІ ст.). Погляд з України: монографія / Інститут історії України НАН України. – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – 262 с.
28. Микієвич М. М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 415 с.
29. Микієвич М. М., Андрусевич Н. І., Будякова Т. О. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник. – Львів, 2004.
30. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу: Пер. з англ. – К.: К.І.С., 2005. – 465 с.
31. Нормативно-юридичний посібник з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. – К., 2000.
32. Словарь международного воздушного права / Отв. ред. Ю. Н. Малеев. М., 1988.
33. Суверенітет України і міжнародне право / Відп. ред. В. Н. Денисов, В. І. Евінгов. – К., 1995.

34. Шевчук П. І. Порівняльна соціальна політика у країнах Європейського Союзу. Модуль / М. Бойцун (ред.). – Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2009. – 172 с.
35. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини. – К.: Вид-во „Реферат”, 2002. – 344 с.
36. Шендеровська А. В., Шендеровський А. Г.. Міжнародно-правові засади вступу України до Європейського Союзу: монографія / Академія муніципального управління. Юридичний факультет. – Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2009. – 163 с.
37. Christiansen T., Ren C. Constitutionalizing the European Union. London: Macmillan, 2009.
38. Debard T., Le Baut-Ferrarèse, Nourissat C. Dictionnaire de droit de l'Union européenne. Paris: Ellipses, 2002.
39. Gautron J.-C. Droit européen. Paris: Dalloz, 2009.
40. Masson A. Droit communautaire. Droit institutionnel et droit matériel. Théorie, exercices et éléments de méthodologie. Bruxelles: Larcier, 2008.
41. Mathijsen P. A Guide to the European Union Law as amended by the Treaty of Lisbon. London: Sweet & Maxwell, 2010.
42. Molinier J., De Grove-Valdeyron N. Droit du marché intérieur européen. Paris: LGDJ, 2008.
43. Oberdorf H. Union européenne. Grenoble: PUG, 2007.
44. Piris J.-C. The Lisbon Treaty. A Legal and Political Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
45. Schönberger C. Unionsbürger: Europaföderales Bürgerrecht in vergleichender Sicht. Tübingen, 2005.
46. Weatherill S. Cases and Material on EU Law. – Oxford, 2010.
47. Weatherill S. Guide to European Policies. – Rixensart, 2009.

Інформаційні ресурси

1. eu-directory.ru – довідник з європейської інтеграції.
2. eu-law.ru – довідкова інформація про актуальні проблеми права ЄС.
3. europa.eu. – офіційна WEB-сторінка Європейського Союзу (у т. ч. сайти органів Союзу та інтернет-бази законодавства і судової практики ЄС).
4. ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu – Представництво України при Європейському Союзі.
5. www.aes.org.ru – Асоціація європейських досліджень.
6. www.coe.int – офіційна інтернет-сторінка Ради Європи.

7. www.era.int – Академія європейського права (м. Трір).
8. www.eur-lex.europa.eu – база даних права ЄС EUR-lex.
9. www.iue.int – Європейський університет (м. Флоренція).
10. http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm – Представництво ЄС в Україні.
11. http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=223232893&cat_id=223222962 – урядовий портал. Європейська інтеграція.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік

РИМСЬКЕ ПРАВО

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Римське право**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** спеціальності **6.030401 Правознавство**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є етапи розвитку римського права, основні системи римського права та його роль у розвитку права наступних суспільних формацій.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Римське право” має тісний зв'язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія держави і права, латинська мова, логіка. Успішно опанувавши курс, студенти зможуть використовувати свої знання при подальшому вивченні курсів господарського, сімейного, цивільного, цивільно-процесуального права та ін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Поняття, особливості та джерела римського права. Зобов'язальне та договірне права стародавнього Риму.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Римське право» є сприяння формуванню юридичного світогляду, здатності бачити певні факти крізь призму права в його юридичній інтерпретації.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Римське право» є:

теоретичні:

- вільне володіння загально визнаними афоризмами, висловлюваннями, термінами, що свідчить про високу правову культуру і значно полегшує спілкування юристів різних країн;
- розширення кругозору юриста та надання нового забарвлення погляду на правову форму, закладення бази для творчого відношення до юридичних конструкцій в практичній роботі;

практичні:

- вивчення римської юридичної термінології і тої соціальної реальності, яку вона визначала в різні епохи;
- дослідити становлення та розвиток основних категорій та термінів, таких як “реституція”, “віндикація”, “негаторний позов”, “делікт”, “новація”, “оферт”, “акцепт”, які давно стали загальноживаними в національному і міжнародному житті.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність оцінювати сучасну юриспруденцію с позицій рецепції римського права, яке ґрунтувалось на ідеях природного права, засадах справедливості, порядності, доброчесності;
- розуміння шляхів та напрямків запозичення римської правової традиції у сучасну систему права;
- готовність аналізувати і оцінювати найважливіші досягнення римської правової системи;

спеціальні:

- здатність порівнювати і критично оцінювати концептуальні положення, принципи, окремі конструкції права Стародавнього Риму.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- загальнотеоретичні положення щодо основних причин виникнення та особливостей розвитку римського цивільного права;
- основні принципи римського права;
- юридична термінологія;
- поняття і зміст основних інститутів римського права, його історичну роль і значення для сучасної юридичної науки і практики;

сформувати вміння щодо:

- аналізу юридичної природи інститутів римського цивільного права у порівнянні з реаліями чинного законодавства;
- вміння користуватися латинськими юридичними термінами;
- вміння відмежувати цивільні майнові відносини від інших майнових відносин;
- застосування здобутих знань під час вирішення практичних завдань;
- вміння самостійно поповнювати і поглиблювати свої знання;
- визначати, обґрунтовувати і відстоювати свою правову позицію.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Поняття, особливості та джерела римського права. Зобов'язальне та договірне права стародавнього Риму

Тема 1. Поняття та предмет римського цивільного права.

Предмет курсу «Основи римського приватного права». Етапи розвитку римського приватного права та їхня характеристика. Критерії поділу римського права на приватне і публічне. Основні системи римського приватного права: *jus civile*, *jus gentium*, *jus praetorium* та їхня характеристика. Рецепція римського приватного права та його роль у розвитку права наступних суспільних формацій. Значення вивчення римського приватного права. Формування та основні етапи розвитку римського права. Поділ на цивільне (таке, що має на увазі вигоди окремих осіб) та публічне (звернене до статусу Римської держави) право. Характерні риси та особливості римського права. Періодизація римського права.

Тема 2. Джерела права.

Поняття та види джерел права. Преторське право – застосування юридичних новацій. Цивільне право – суто національні норми. Право народів – можливість застосування правових норм інших народів. Форми позитивного права. Звичаєве право. Закон. Едикти магістратів. Плебісцит. Постанови Сенату. Конституції

принцепсів. Діяльність римських юристів. Кодифікації римського права: Інституції Гая, Кодекс Грегоріана, Кодекс Феодосія, Кодекс Юстиніана. Казуси. Дігести.

Тема 3. Право осіб.

Особа. Суб'єкти та об'єкти права. Поняття та основні елементи правоздатності у римському цивільному праві. Зміст елементів правоздатності: статус свободи, статус громадянства, статус сім'ї. Обмеження правоздатності: максимальне, медіальне, мінімальне. Можливості відновлення повної правоздатності. Дієздатність у римській державі: вікові категорії та соціальний статус. Правовий статус окремих категорій осіб у Давньому Римі: квірити (римські громадяни), латини і перегріни, вільновідпущені, раби, колони. Юридичні особи в римському праві.

Тема 4. Сімейне право.

Римська патріархальна сім'я: загальна характеристика та особливості. Агнатська та когнатська спорідненість. Домовладика та його правовий статус. Положення підвладних осіб. Право виходу з-під влади домовладики. Еманципація. Законний римський шлюб: визначення та умови вступу. Заручини. Види шлюбу: шлюб з чоловічою владою та шлюб без влади чоловіка. Правові відносини подружжя. Придане та його роль в римській сім'ї. Розлучення у різних формах законного римського шлюбу. Конкубінат. Правові відносини батьків і дітей. Батьківська влада. Усиновлення, узаконення. Опіка та піклування.

Тема 5. Захист прав у Давньому Римі.

Судовий процес та його види. Поняття і види позовів. Особливі засоби преторського захисту. Інтердикти.

Тема 6. Речове право.

Розмежування речових і зобов'язальних прав у римському цивільному праві. Поняття і класифікація речей. Речі тілесні і безтілесні. Манципні і неманципні речі. Рухомі та нерухомі речі. Подільні та неподільні. Складні і прості. Речі, визначені родовими ознаками та індивідуальні. Володіння: зміст, складові елементи. Відмінності володіння та держання. Володіння законне та незаконне. Похідне володіння. Обов'язки володільця. Набуття, перехід та втрата володіння. Захист володіння. Інтердикти.

Тема 7. Зобов'язальне право.

Поняття зобов'язань. Зобов'язальне право – правові відносини. Основи виникнення зобов'язань. Види зобов'язань в приватному праві Давнього Риму. Дольові і солідарні зобов'язання, активні і пасивні. Виконання зобов'язань. Критерії виконаного зобов'язання, розроблені римськими юристами: Забезпечення зобов'язань: поняття та види. Завдаток та його роль. Неустойка. Акцесорний договір. Застава. Поручительство. Регресний позов. Припинення зобов'язань, крім виконання. Новація. Залік. Перехід зобов'язання у разі смерті однієї зі сторін. Випадкова неможливість виконання зобов'язань: фізична та юридична.

Тема 8. Договори.

Поняття договору (contractus). Види угод: пакти і контракти. Договори строгого права та договори доброї совісті. Односторонні та двосторонні договори. Умови дійсності договорів. Визначені та невизначені договори. Зміст договору. Суть договору. Елементи договору. Визначені та невизначені терміни. Чисті договори. Казуальні та абстрактні договори. Оферта. Акцепт. Представництво.

Вербальні (усні) договори. Літеральні (виконані шляхом записів у спеціальних книгах) контракти. Реальні контракти: позика, позичка, поклада, договір застави. Консенсуальні контракти. Безіменні контракти. Зобов'язання з ніби-договорів. Зобов'язання з деліктів. Зобов'язання з ніби-деліктів.

Тема 9. Спадкове прав Стародавнього Риму.

Поняття спадкового права. Види і форми спадкування в римському праві. Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту. Поняття обов'язкової частки. Коло осіб, яким належала ця частка. Спадкування за законом (в квіритському праві, в преторському праві, за імператорським законодавством до Юстиніана, за законодавством Юстиніана). Спадкове представництво. Спадкова трансмісія. Прийняття спадщини. Права і обов'язки спадкоємців. Відповідальність спадкоємця за борги спадкодавця. Спадкова субституція та її види. Легат. Фідеїкоміс.

3. Рекомендована література

Базова

1. Агафонов Сергій Анатолійович. Основи римського приватного права [Текст] : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / С. А. Агафонов ; Європейський ун-т. – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. – 142 с.
2. Задорожний Юрій Анатолійович. Основи римського приватного права [Текст] : навч. посіб. / Ю. А. Задорожний ; Київ. держ. акад. вод. трансп. ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. – К. : Істина, 2012. – 342 с.
3. Ізарова І. О. Римське приватне право [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [І. О. Ізарова, Т. М. Вахонева, Н. В. Павловська] ; за заг. ред. канд. юрид. наук І. О. Ізарової. – Чернігів : [Черніг. держ. ін-т права, соц. технологій та праці], 2010. – 300 с.
4. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право : [підруч. для вищ. навч. закл.]. – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с.
5. Лубко Інна Миколаївна. Основи римського цивільного права [Текст] : практ. посібник / І. М. Лубко ; Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького. Історико-юридично-філософський факультет. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. – 92 с.
6. Макарчук Володимир Степанович. Римське приватне право [Текст] : навч. посіб. / В. С. Макарчук ; Нац. ун-т «Львів. політехніка», Ін-т права та психології. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. – 255 с.
7. Новицький І. Б. Римське право : підручник для академічного бакалаврату / І. Б. Новицький. – М. : Видавництво Юрайт ; ІД Юрайт, 2015. – 298 с.
8. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. – Х. : Право, 2008. – 224 с.
9. Основи римського приватного права [Текст] : курс лекцій : навч. посіб. / Харк. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ.; [уклад.]: Горобець Н. О [та ін.]. – Суми ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2009. – 128 с.
10. Основи римського приватного права. Стислий курс [Текст] : навч. посіб. / [В. А. Кройтор та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора. – Харків : НікаНова, 2014. – 197 с.

11. Основи римського приватного права [Текст] : навч.-метод. посіб. для студентів I курсу ф-ту цивіл. та госп. юстиції / [Є. О. Харитонов та ін.]; за ред. зав. каф. цивіл. права, д-ра юрид. наук, проф. Є. О. Харитонова ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Каф. цивіл. права. – Одеса : Фенікс, 2017. – 128, [1] с.
12. Орач Євген Михайлович. Римське приватне право. Академічний курс [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Є. М. Орач, Б. Й. Тищик ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – К. : Ін Юре, 2012. – 390 с.
13. Основи римського приватного права [Текст] : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В. І. Борисова [та ін.]; заг. ред. В. І. Борисова, Л. М. Баранова ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2008. – 224 с.
14. Підпригора Опанас Андронович. Римське право [Текст] : підручник / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов. – 4-те вид. – Київ : Юрінком Інтер, 2014. – 525 с.
15. Самойленко Георгій Валерійович. Основи римського цивільного права [Текст] : навч. посіб. у схемах та табл. / Г. В. Самойленко, А. М. Середа ; Держ. ВНЗ «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – 221 с.
16. Харитонов Євген Олегович. Основи римського приватного права [Текст] : посіб. для аудитор. і самост. вивч. курсу / Є. О. Харитонов. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2016. – 395 с.

Допоміжна

1. Агафонов Сергій Анатолійович. Основи римського приватного права [Текст] : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / С. А. Агафонов ; Європейський ун-т. – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. – 142 с.
2. Від римського приватного права до права Європи [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 15 трав. 2017 р. / Півден. регіон. центр Нац. акад. прав. наук України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Каф. цивіл. права ; [упоряд.-уклад.: К. І. Спасова ; за заг. ред. Є. О. Харитонова]. – Одеса : Фенікс, 2017. – 221 с.
3. Вовк Вікторія Миколаївна. Практикум з основ римського приватного права у схемах і таблицях [Текст] : навчально-метод. посібник / В. М. Вовк. – К. : Атіка, 2007. – 188 с.
4. Завдання до практичних занять з навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» [Текст] : для студ. II курсу заоч. ф-ту / Національна юридична академія України

- ім. Ярослава Мудрого ; уклад. В. І. Борисова [та ін.]. – Х. : [б. в.], 2005. – 16 с.
5. Лубко Інна Миколаївна. Закони XII таблиць [Текст] : навч. посібник / І. М. Лубко ; Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького. Історико-юридично-філософський факультет. – Черкаси : Видавничий від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. – 64 с.
 6. Основи римського приватного права [Текст] : навч.-метод. посіб. для студентів I курсу ф-ту цивіл. та госп. юстиції / [Є. О. Харитонов та ін.] ; за ред. зав. каф. цивіл. права, д-ра юрид. наук, проф. Є. О. Харитонова ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Каф. цивіл. права. – Одеса : Фенікс, 2017. – 128 с.
 7. Римське право і сучасність [Текст] : матеріали Міжнар. наук. конф., 29 травня 2015 р. / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Півден. регіон. центр Нац. акад. прав. наук України, ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» ; [упоряд.: І. В. Давидова, Б. В. Фасій, К. І. Спасова ; за заг. ред. Є. О. Харитонова]. – Одеса : Фенікс, 2015. – 300, [8] с.
 8. Римське право як підґрунтя сучасного права Європи [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Римське право і сучасність»: актуальна проблема, 27 трав. 2016 р. / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Півден. регіон. центр Нац. акад. прав. наук України, Каф. цивіл. права ; [за заг. ред. Є. О. Харитонова ; упоряд.-уклад. Б. В. Фасій]. – Одеса : Фенікс, 2016. – 263 с.
 9. Римське право та правова культура Європи [Текст] / ред. А. Дембінські, М. Йоньца ; Люблінський католицький ун-т Іоана Павла II, Люблінська школа бізнесу Фундації Розвитку ЛКУ. – Люблін : Видавництво Люблінського католицького ун-ту, 2008. – 141 с.
 10. Федущак-Паславська Г. М. Практикум з римського приватного права [Текст] : [посібник] / Г. М. Федущак-Паславська. – Л. : ПАІС, 2012. – 232 с.
 11. Харитонов Євген Олегович. Історія приватного права Європи: східна традиція [Текст] / Є. О. Харитонов. – Одеса: АО БАХВА, 2001. – 328 с.

Інформаційні ресурси

1. Основи римського приватного права // Підручник // За загальною редакцією В. І. Борисової та Л. М. Баранової // Харків 2007. <http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/438-rim-privat.html>.

2. Агафонов С. А. Римське право: Навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни. – К.: КНЕУ, 2005. – 143 с. – <http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/263-agafonov-rum.html>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

СОЦІОЛОГІЯ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Соціологія»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** спеціальності **081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є соціальні спільноти, соціальні інститути як механізми самоорганізації спільного життя людей та їх різновиди.

Міждисциплінарні зв'язки:

Соціологія пов'язана з теорією держави і права, філософією, соціальною психологією, політологією та іншими гуманітарними і юридичними дисциплінами.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Предмет, історія, методологія та теорії соціології.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологія» є опанування категоріальним апаратом соціології, формування у майбутніх спеціалістів системи знань про соціальну систему суспільства, розуміння сутності соціального життя та соціальної структури суспільства, а також навичок аналізу соціальних явищ і процесів, соціальної діяльності та поведінки.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Соціологія» є: теоретичні:

теоретичні дослідження проводяться з метою розробки понятійного апарата соціології, який безпосередньо використовується для створення теорій «середнього рівня», що займають проміжне місце між теоретичними проблемами теорії держави і права та емпіричними дослідженнями соціальної обумовленості правової системи;

практичні:

практичні – вивчають за допомогою опитувань, інтерв'ю, масового спостереження та інших конкретно-соціологічних методів якісні і кількісні характеристики правосвідомості, правових установок, стан законності й інші прояви права безпосередньо в житті різноманітних великих соціальних груп.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- готовність до участі у процесах самоорганізації життя суспільства;
- здатність до змістовного аналізу соціальної структури суспільства, соціальних явищ і процесів;
- готовність до засвоєння систем знань про суспільство, соціологічні концепції особистості, соціальних груп;

спеціальні:

- здатність до оволодіння навичками аналізу соціальних явищ, соціальної поведінки, соціальних ролей.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основні структурні елементи і рівні соціологічного знання;
- основні категорії соціології;
- еволюцію уявлень про суспільство та його походження;
- складові елементи соціальної структури суспільства, сутність соціальної стратифікації;
- основні соціологічні концепції особистості, соціологію сім'ї, молоді, праці;

сформувані вміння щодо:

- характеризувати об'єкт і предмет соціології, структуру соціологічного знання;
- розкрити зміст основних етапів розвитку соціологічної думки;
- охарактеризувати сутність, основні засади функціонування і розвитку суспільства;
- аналізу процесів в соціальній структурі суспільства;
- розкриття об'єкту і предмету соціології молоді, сім'ї, політики.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться

30 годин/ 1 кредит ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Предмет, історія, методологія та теорії соціології

Тема 1. Соціологія як наука. Предмет і функції соціології.

Поняття соціології. Основні підходи до розуміння суспільства і людини. Соціологія як наука про соціальні спільноти. Типи соціальних спільнот. Соціальні інститути як механізми самоорганізації спільного життя людей та їх різновиди. Структура та функції соціології. Місце соціології у системі наук. Специфіка соціології за об'єктом і предметом дослідження.

Тема 2. Становлення і основні етапи історичного розвитку соціології.

Логіка виникнення соціології. Розвиток поглядів на суспільство і людину. О.Конт – засновник соціології. Соціальна статика і соціальна динаміка у вченні Конта. Предмет і методи соціології. Г.Спенсер як продовжувач позитивістської лінії у соціології. Ідея соціальної еволюції. Позитивістсько-натуралістичний напрям в соціології. Соціальний дарвінізм. Расово-антропологічна школа. Географічний напрям.соціологічна концепція марксизму та її критичний аналіз. Соціологічний психологізм та його напрями. Соціологізм Е. Дюркгейма. “Розуміюча” соціологія М. Вебера. Німецька формаційна соціологія (Г. Зіммель, Ф. Тьонніс).

Тема 3. Сучасні соціологічні теорії.

Стан розвитку та специфічні риси сучасної соціології. Основні парадигми сучасного соціологічного знання та його структура. Теоретична соціологія: структурні та інтерпретивні парадигми. Структурний функціоналізм. Соціальна система та її складники. Проблема соціальної інтеграції. Соціологія конфлікту. Символічний інтеракціонізм. Поняття соціальної взаємодії. Феноменологічна соціологія. Основні принципи феноменологічного підходу до розуміння і пояснення соціальної реальності. Інтегральна соціологія П. Сорокіна. Теорія соціокультурної динаміки. Концепція конвергенції. Емпірична соціологія та її основні школи.

Тема 4. Суспільство як цілісна система.

Системний підхід до суспільства в соціології. Аналіз суспільства з позицій детермінізму. Концепція суспільства в функціоналізмі і індивідуалізмі.

Тема 5. Особистість як суб'єкт і об'єкт суспільних відносин.

Особистість в соціології. Особистість – людина – індивід. Біологічне та соціальне в людині. Теорія розвитку особистості. Характерні риси особистості та її внутрішня духовна структура. Проблема соціалізації, соціальної адаптації та інтеріоризація. Ресоціалізація особистості в перехідних суспільствах.

Тема 6. Соціальна структура суспільства.

Поняття соціальної структури. Соціально-класова структура суспільства, тенденції змін у пострадянському періоді. Соціально-етнічна структура суспільства. Соціально-демографічна структура суспільства. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність. Динаміка соціальної структури українського суспільства періоду реформи 90-х років.

Тема 7. Соціологія молоді.

Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія. Соціологія молоді як складова державної молодіжної політики. Основні поняття і категорії соціології молоді. Сутність молоді та її основна соціальна якість. Соціальні характеристики молоді, її особливості та специфічні риси. Молодіжні проблеми та їх зміст. Державна молодіжна політика в Україні: складові та напрямки.

Тема 8. Соціологія сім'ї.

Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. Специфіка соціологічного вивчення сім'ї. основні категорії соціологічного дослідження сім'ї, умови життя, структура шлюбу (нуклеарна і розширена сім'я; моногамія і полігамія; патріархальні а матриархальні родини тощо). Соціальні та індивідуальні функції сім'ї. Основні підходи до вивчення сім'ї в соціологічній думці: структурно-функціоналістський, інтеракціоністський, інституціональний тощо. Сучасна сім'я в Україні: стан, тенденції розвитку, перспективи.

Тема 9. Соціологія культури.

Поняття культури та її визначення. Соціологічний підхід до вивчення культури і його специфіка. Центральні категорії соціології культури. Внутрішня структура культури та її форми. Соціальні функції культури. Методологічні засади соціологічного аналізу культури. Традиції соціокультурного мислення в Україні. Криза і відродження культури в суспільствах перехідного типу.

Тема 10. Соціологія політики.

Поняття і категорії соціології політики. Предмет і об'єкти соціології політики. Політика та її визначення у різних соціологічних школах і напрямках. Поняття влади як центральне в соціології політики. Основні складові соціології політики. Політична соціалізація індивіда. Соціологічні дослідження політичних процесів в Україні. Деполітизація населення та її причини. Основні тенденції розвитку політичного життя в Україні.

Тема 11. Соціологія праці й управління.

Основні етапи розвитку соціологічного знання про економічну сферу. Теорія економічного лібералізму А. Сміта та її соціальні аспекти. Праці Д. Рікардо і Т. Мальтуса, їх соціальне забарвлення. К. Маркс і соціологічна перебудова теоретичної економіки. Аналіз економічної сфери в концепціях М. Вебера і Е. Дюркгейма. взаємодія економічної та соціальної сфер у працях українських учених М. Тучан-Барановського і М. Ковалевського. Розробка предмету економічної соціології Т. Парсоном і Н. Смелзером. концепції індустріального і постіндустріального суспільства. Основні напрями досліджень соціології праці й управління та предмет цієї науки.

Тема 12. Методика та техніка соціологічних досліджень.

Підготовка до проведення конкретно-соціологічного дослідження та його етапи. Розробка програми конкретно-соціологічного дослідження. Розрахунок і обґрунтування вибірки. Основні методи конкретно-соціологічного дослідження. Основні комп'ютерні програми обробки первинної соціологічної інформації. Стратегічний і робочий плани конкретно-соціологічного досліджень.

3. Рекомендована література

Базова

1. Богданова Н. Г. Соціологія: навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ / Н. Г. Богданова ; Укр. інж.-пед. акад., Навч.-наук. проф.-пед. ін-т. – Харків : УІПА, 2014. – 127 с.
2. Курчаба Т. Соціологія: навч.-метод. посіб. / Тетяна Курчаба ; Львів. держ. ун-т фіз. культури, Каф. гуманітар. дисциплін. – Львів : Сорока Т. Б., 2015. – 183 с.
3. Соціологія: навч. посіб. / [Докаш В. І. та ін.]; за заг. ред. В. І. Докаша ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – 3-тє вид., доопрац., допов. – Чернівці : Рута, 2014. – 271 с.
4. Соціологія Ю. В. Возниця, І. В. Грибовець, Л. В. Калашніков, Л. С. Черноус. – Кривий Ріг. Вид-во Р. А. Козлов, 2013. – 236 с.
5. Соціологія. Основи загальної, спеціальної і галузевої теорій. Лукашева М. П., Туленков М. В., Яковенко Ю. І. Підручник. – К.: Каравела, 2017. – 544 с.
6. Яремчук С. С. Соціологія: навч. посіб. / С. С. Яремчук ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : Рута, 2015. – 239 с.

Допоміжна

1. Костицький В. В. Соціологія права: наук.-теорет. спадщина Євгена Ерліха і проблеми розвитку сучас. науки / Василь Костицький, Ольга Кобан ; Ін-т законодав. передбачень і прав. експертизи. – Київ ; Дрогобич : Коло, 2015. – 227 с.
2. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір. За наук. ред. М. О. Шульги. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2017. – 198 с.
3. Теоретики світової соціології: життя та творчий спадок (Путівник портретною галареєю Інституту соціології ЕАЕ України, 2015. – 301 с.

Інформаційні ресурси

1. Соціологія – Вербець В. В. http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya_-_verbets_vv.
2. Соціологія – Герасимчук А. А. http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya_-_gerasimchuk_aa.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Теорія держави і права**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** напрямку **081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є головні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави і права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права безпосередньо пов'язана з гуманітарними науками (філософією, політологією, соціологією, психологією, історією), іншими юридичними теоретичними та історичними дисциплінами (історією вчень про державу і право, історією держави і права, філософією і соціологією права, порівняльним правознавством), більшістю нормативних і прикладних юридичних дисциплін, що використовують її теоретичні і методологічні висновки, а наукові результати останніх використовуються у загальнотеоретичних дослідженнях.

Наукові дослідження, проведені в межах теорії держави і права, мають теоретичний, методологічний, прогностичний і міждисциплінарний характер, їх результати призначені для використання іншими юридичними дисциплінами, а також як основні положення удосконалення правотворчості, правової практики і практики розбудови державності.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Сутність та походження держави.
2. Держава та права людини у контексті демократії.
3. Загальне вчення про право.
4. Правосвідомість та правове регулювання. Загальне порівняльне правознавство.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є допомогти набути основ фундаментальних знань, що стануть підґрунтям як у вивченні галузевих і прикладних юридичних дисциплін, так і у правильному розумінні принципів чинного законодавства та державно-правової практики.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Теорія держави і права» є:

теоретичні:

- засвоєння основних питань та термінів курсу “Теорія держави і права” як базової юридичної дисципліни;
- формування комплексного юридичного мислення;
- підготувати теоретичне підґрунтя для засвоєння галузевих юридичних дисциплін;

практичні:

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- усвідомлення значущості своєї майбутньої професії, володіння достатнім рівнем професійної правосвідомості;
- здатність сумлінно виконувати професійні обов’язки, дотримуватися принципів етики юриста;
- володіння культурою мислення, здатністю до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети і вибору шляхів її досягнення;
- здатність логічно, чітко, аргументовано будувати усну та письмову мову;
- готовність до засвоєння системи юридичних знань;
- прагнення до саморозвитку, підвищення своєї кваліфікації та майстерності;
- здатність юридично правильно кваліфікувати факти й обставини;

спеціальні:

- здатність давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації у конкретних видах юридичної діяльності;

- готовність до виконання посадових обов'язків щодо забезпечення законності і правопорядку, безпеки особистості, суспільства, держави;
- здатність застосовувати нормативно-правові акти, реалізовувати норми матеріального та процесуального права у професійній діяльності;
- здатність здійснення професійної діяльності на основі розвиненої правосвідомості, правового мислення і правової культури.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- системні знання з усього теоретичного курсу;
- проблеми історико – теоретичного характеру;
- зміст основних понять та категорій;
- основні проблеми державотворення, теорії демократії;
- питання статусу людини і громадянина;
- структуру та елементи системи права;
- особливості національних правових систем;

сформувати вміння щодо:

- застосовування здобутих теоретичних знань у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій;
- знаходження подібного та відмінного, вміння логічно та послідовно характеризувати правові поняття та категорії;
- порівнювати правові явища, визначати актуальні здобутки юридичного досвіду;
- розуміння процесів трансформації у державотворенні, принципи;
- аналізу форм та методів діяльності правотворчих, правозастосовчих та правоохоронних органів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
216 годин/6 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сутність та походження держави

Тема 1. Поняття, предмет, метод теорії держави і права.

Загальна характеристика методології теорії держави і права. Місце філософії в методології теорії держави і права. Загальнонаукові методи пізнання держави і права: діалектико-матеріалістичний метод, системний метод, функціональний метод, структурний метод. Конкретнонаукові методи пізнання держави і права. Зміст предмета теорії держави і права. Основні принципи пізнання держави і права. Співвідношення теорії держави і права з іншими юридичними науками. Теорія держави і права як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Сутність та призначення держави. Поняття та ознаки держави.

Поняття держави: плюралізм підходів. Ознаки держави. Сутність держави. Соціальне призначення держави. Функції держави: поняття і основні ознаки. Класифікація функцій держави. Принципи взаємозв'язку держави і права.

Тема 3. Походження держави і права.

Необхідність аналізу проблем походження держави і права. Причини різноманітності теорій походження держави і права. Договірна теорія. Теорія насильства. Інші теорії походження держави і права. Загальні закономірності виникнення державно-організованого суспільства.

Тема 4. Форми держави.

Форма держави: поняття та елементи. Зв'язок форми держави з державною владою. Особливості форм правління та їх види. Особливості форм державного устрою та їх види. Політичний режим та його види.

Тема 5. Механізм держави.

Поняття механізму держави, його структура, принципи організації і діяльності. Поняття державного апарату. Структура державного апарату. Відмінність державного апарату від механізму

держави. Орган держави: поняття, ознаки, критерії класифікації. Поділ влади в державному апараті.

Тема 6. Типологія держав і правових систем.

Необхідність типології держави і права. Історико-культурні особливості становлення державності. Рабовласницька держава і право. Соціально-економічна основа і сутність рабовласницької держави. Феодальна держава і право. Капіталістична держава і право. Соціалістична держава і право. Держава і право перехідного типу. Основні критерії типології держави і права. Типологія права і держави на основі формаційного підходу. Сучасні типології права і держави. Цивілізаційний підхід.

Змістовий модуль 2.

Держава та права людини у контексті демократії

Тема 7. Держава в політичній системі суспільства.

Поняття політичної системи. Критерії типології політичних систем. Структура і функції політичної системи. Місце і роль держави в політичній системі суспільства. Співвідношення держави з іншими елементами політичної системи суспільства. Держава й політичні партії. Держава і громадські організації. Державна і політична влада.

Тема 8. Громадянське суспільство та правова держава.

Зміст ідеї громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Зміст і розвиток ідеї правової держави. Основні ознаки правової держави. Проблеми формування і розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні.

Тема 9. Теорія демократії.

Поняття демократії. Історичні форми демократії: антична демократія і демократія Нового часу. Принципи ліберальної демократії: конституціоналізм, народний суверенітет, парламентаризм, політичний плюралізм. Класичні і сучасні моделі демократії. Принципи поліархічного режиму. Переходи до демократії.

Тема 4. Держава, право, особа.

Поняття «людина», «громадянин», «особа». Правовий статус особи. Конституційні права і обов'язки – зміст загального правового

статусу особи. Політико-юридичний інститут свободи особи. Роль держави у визначенні правового становища особи. Відповідальність держави перед особою.

Змістовий модуль 3. Загальне вчення про право

Тема 1. Сутність, призначення і функції права.

Зміст і сутність права. Соціальна цінність права. Об'єктивне і суб'єктивне право. Функції права: поняття і система. Регулятивна функція права. Охоронна функція права. Соціальні функції права. Право в системі нормативного регулювання. Взаємозв'язок права і моралі. Взаємозв'язок права і політики. Норма права: поняття і структура.

Тема 2. Джерела права.

Поняття джерела (форми) права. Види джерел права. Нормативно-правовий акт. Судовий прецедент. Нормативний договір. Правовий звичай. Релігійний текст. Правова доктрина.

Тема 3. Правовідносини. Юридичні факти.

Поняття правовідносин. Ознаки правових відносин. Елементи правовідносин і структура. Загальні і конкретні правові відносини. Регулятивні правовідносини. Охоронні правовідносини. Суб'єкт правовідносин. Юридичні факти як підстави правовідносин.

Тема 4. Реалізація права.

Поняття реалізації права. Форми реалізації права: дотримання, використання, виконання. Особливості застосування права як форми реалізації права. Стадії процесу застосування права. Умови правильної реалізації норм права. «Юридичні колізії» і способи їх усунення.

Тема 5. Тлумачення норм права і закону.

Поняття тлумачення норм права і закону та їх цілі. Значення тлумачення норм права. Суб'єкти тлумачення права. Способи тлумачення права. Відмінність тлумачення права в залежності від його об'єму. Роз'яснення норм права.

Тема 6. Правопорушення і правомірна поведінка.

Правомірна поведінка: поняття, суспільна значущість. Критерії правомірної поведінки. Види правомірної поведінки. Неправомірна

поведінка: види і форми. Ознаки правопорушення. Види правопорушень.

Тема 7. Юридична відповідальність.

Сутність юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності. Функції юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Співвідношення юридичної відповідальності з іншими видами державного примусу.

Змістовий модуль 4. Правосвідомість та правове регулювання. Загальне порівняльне правознавство

Тема 1. Правосвідомість та правова культура.

Сутність і зміст правосвідомості. Структура правосвідомості. Функції правосвідомості. Правовий нігілізм. Правова культура: поняття, структура. Функції правової культури. Правова культура і законність. Правове виховання.

Тема 2. Правове регулювання.

Поняття правового регулювання. Основні елементи системи правового регулювання. Види і способи правового регулювання. Правове регулювання і правовий вплив. Механізм правового регулювання. Основні стадії процесу праворегулювання. Предмет правового регулювання.

Тема 3. Законність та правопорядок.

Поняття і сутність законності. Аспекти законності. Основні принципи законності, їх взаємозв'язок з гарантіями законності. Зміст правового порядку. Елементи структури правопорядку. Взаємозв'язок правопорядку з законністю. Внутрішньодержавний і міжнародний правопорядок. Задачі по укріпленню законності і правопорядку.

Тема 4. Основні правові системи світу.

Поняття порівняльного правознавства. Значення порівняльного правознавства для юридичної науки і практики. Класифікація сучасних правових систем. Романо-германська правова система. Англосаксонська правова сім'я: основні риси і особливості. Релігійно-традиційний тип правової системи.

3. Рекомендована література

Базова

1. Віхров О. П. Теорія держави і права: курс лекцій: навч. посіб. / Віхров О. П., Віхрова І. О.; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 303 с.
2. Зайчук О. В. Загальна теорія держави і права. – К., 2016. – 304 с.
3. Зайчук О. В., Оніщенко М. Н. Загальна теорія держави і права. – К.: ЮрінкомІнтер. – 2016. – 400 с.
4. Передрієнко В. О. Теорія держави і права [Текст] : навч. посіб. / Передрієнко В. О., Санагурська Г. М. ; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. – 199 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник / О. Ф. Скакун. – Вид. 4-те, допов. і перероб. – К.: Правова єдність: Алерта, 2014. – 524 с.
6. Сухонос В. В. Теорія держави і права: підручник. – Суми: Університетська книга, 2014. – 544 с.
7. Тельман М. С. Загальна теорія держави і права. – К., 2016, 716 с.
8. Теорія держави і права [Текст]: підручник / [Петришин О. В. та ін.]; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. В. Петришина ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2014. – 366 с.
9. Теорія держави і права: підручник / кол. авт. кер. авт. кол. конд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерников. – 2-е вид. перероб. доп. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛД, 2015. – 468 с.

Допоміжна

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти) [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / М. В. Кравчук. – 3-є вид., змінене і доп. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 524 с.
2. Теорія держави і права [Текст] : посіб. для підгот. до держ. іспитів / [Д. В. Лук'янов та ін.] ; за заг. ред. О. В. Петришина. – 5-те вид., допов. і змін. – Харків : Право, 2016. – 195 с.
3. Кириченко В. М. Теорія держави і права: модульний курс / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 264 с.
4. Лук'янов Д. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. Теорія держави і права: посібник для підготовки до іспитів, 2018. – 196 с.

5. Нікітін А. В. Теорія держави та права: навч. посіб. для дистанц. навч. / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». – Перевидання [2-ге вид.]. – К.: Університет «Україна», 2006. – 158 с.

Інформаційні ресурси

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyacia.org.ua/content/teoriya-derzhavi-i-prava-skakun-2010>.
2. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст] : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zauchuk_tdp/zmist.htm.
3. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред.: М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2012. – 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/teoriua-prava.html>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

ФІЛОСОФІЯ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Філософія»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр спеціальності 6.030401 Правознавство**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія світової філософської думки, найбільш відомі філософські вчення, їх функціонування в суспільній свідомості, етапи становлення сучасних неklasичних філософських систем, їх ґрунтування на досягненнях природничих та гуманітарних наук.

Міждисциплінарні зв'язки:

Міждисциплінарні зв'язки філософії поширюються на більшість гуманітарних і юридичних дисциплін, а її дослідження є базовими для юридичної науки і правової практики.

Історія вчень про державу і право розкриває основні етапи формування філософсько-правових вчень, доктрин, являється історико-теоретичною складовою процесу формування філософського світогляду.

Філософія використовує діалектичні, гносеологічні і логічні методи, які вивчаються в курсі юридичної логіки, адаптуючи їх до особливостей предмета дослідження.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Історія світової філософії.
2. Основні розділи та проблеми сучасної філософії.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія» є ознайомлення з філософією як теоретичною основою духовної культури.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія» є:

теоретичні:

розгляд таких проблем як філософське розуміння світу, суспільства та людини, що становлять основу теоретичної підготовки майбутніх фахівців. Програма включає і важливі питання етики та естетики, спрямовує студентів на вивчення сучасної духовної культури в світі в цілому і в Україні зокрема;

практичні:

формування та розвиток логічного та критичного мислення, формування теоретичного рівня світогляду.

Запропонована побудова викладу матеріалу сприятиме засвоєнню студентами філософії як цілісної системи людських знань, осмисленню проблем, що породжені сучасною суспільною практикою.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- готовність до соціальної відповідальності за результати діяльності і подолання соціальних протиріч в суспільстві;
- здатність до змістовного аналізу правової дійсності, правоохоронної і правореалізаційної діяльності;
- готовність до засвоєння системи філософсько-правових знань і до розвитку креативного правового мислення;

спеціальні:

- здатність до оволодіння досвідом майбутньої професійної діяльності і міжособистісних комунікацій;
- готовність до самооцінки своєї професійної підготовки;
- здатність до критичного аналізу професійної інформації.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основний зміст розділів даної дисципліни, які на сьогодні склалися;
- основні етапи розвитку світової філософської думки;
- основні проблеми сучасної філософії;

сформувати вміння щодо:

- на основі теоретичного знання в галузі філософії вміти виробити самостійний критичний стиль мислення;
- формування власної світоглядної та громадянської позиції;

- застосування набутих філософських знань в подальшій практичній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія світової філософії

Тема 1. Філософія Стародавньої Греції.

Рання давньогрецька філософія мілетська школа, Геракліт Ефеський, Піфагор та піфагорійці, Елейська школа. Емпедокл, Анаксагор, давньогрецькі атомісти Левкіпп, Демокріт. Давньогрецька філософія класичного періоду: софісти, Сократ, сократичні школи. Платон: онтологія, гносеологія, соціальна філософія. Арістотель. Філософія елліністичного періоду: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм, неоплатонізм.

Тема 2. Філософія Середньовіччя. Філософія Нового часу.

Західна і східна апологетика, ідея Бога. Патристика. Августин. Схоластика. Фома Аквінський. Філософська думка доби Відродження. Гуманістичні ідеї. М. Кузанський, Дж. Бруно. Соціально-філософські погляди. Н. Макіавеллі. Передумови формування філософії Нового часу. Емпіризм та раціоналізм. Ф. Бекон, Р. Декарт, Б. Спіноза, Дж. Локк, Г. Лейбніц. Д. Юм, Дж. Берклі. Філософська думка доби Просвітництва. Людина, суспільство, мораль (Ж.Ж. Руссо, Д. Дідро, Вольтер, Ш.Л. Монтеск'є).

Тема 3. Класична німецька філософія.

I. Кант – родоначальник класичної німецької філософії (гносеологія, етика). Філософія Г.В.Ф. Гегеля (діалектика, абсолютний ідеалізм). Філософія І.Г. Фіхте (проблема людського «Я»). Філософія Ф.В.И. Шеллінга. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Значення класичної німецької філософії для розвитку європейської філософської свідомості.

Тема 4. Українська філософія XVIII–XX ст.ст.

Філософія в духовній культурі XIV – XVII ст. Філософія Г. Сковороди. Етичні погляди Г. Сковороди. Українська академічна філософія XIX ст. Київська релігійно-філософська школа. Концепція «філософії серця» П. Юркевича. Філософські вчення XIX–XX ст.ст.

Тема 5. Сучасна західна філософія. Сучасна релігійна філософія.

Позитивізм, емпіріокритицизм, неопозитивізм, постпозитивізм. Екзистенціалізм (німецький, французький). Релігійна філософія: неотомізм, християнський еволюціонізм (Тейяр де Шарден), персоналізм, протестантська філософія. Психоаналіз. Філософська антропологія (М. Шелер). Феноменологія (Е. Гуссерль). Герменевтика.

Змістовий модуль 2.

Основні розділи та проблеми сучасної філософії

Тема 6. Філософська онтологія.

Основні онтологічні категорії: існування, буття, світ, субстанція. Основні форми буття. Людське буття. Світ «повсякденності» – світ людського існування. Матерія як філософська категорія. Сучасні філософські та наукові підходи до матерії. Матерія і рух. Рух і спокій. Рух і розвиток. Форми руху матерії. Принципи класифікації форми, руху матерії. Простір і час як форми буття. Поняття соціального простору і часу.

Тема 7. Теорія пізнання. Закони і категорії діалектики.

Проблема пізнання в історії філософії. Пізнання і практика. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Чуттєвий і раціональний рівні пізнання. Емпіричний і раціональний рівні наукового пізнання. Логіка наукового пізнання. Етапи наукового пізнання (факт, проблема, наукова ідея, гіпотеза, теорія). Методи наукового пізнання. Теорія істини. Критерії істини. Істина абсолютна та відносна. Конкретність істини. Істина об'єктивна та суб'єктивна. Предмет логіки. Основні поняття логіки: форми мислення, логічне слідування, логічний закон. Поняття. Судження. Умовивід. Закони логіки як основні принципи правильного мислення. Природничі засади свідомості. Соціальні аспекти свідомості. Функції свідомості. Структура свідомості. Самосвідомість та її функції. Проблема ідеального. Мислення і мова. Суспільна свідомість та її форми.

Тема 8. Філософська антропология.

Проблема людини в історії філософії. Філософські аспекти антропосоціогенезу. Людина як космічна істота. Біологічне та соціальне в людині. Критика біологізаторських та соціологізаторських підходів до людини. Сенс життя. Проблема життя, смерті та безсмертя. Філософія особистості. Свобода особистості.

Тема 9. Соціальна філософія. Етика як галузь філософського знання.

Основні підходи до розуміння суспільства в історії філософії. Сучасні філософські концепції суспільства. Суспільство як система, що сама розвивається. Основні сфери життєдіяльності суспільства. Матеріальне виробництво. Соціальна структура. Поняття соціальної груп. Суспільство як система соціальних відносин. Історичні типи спільності людей. Предмет етики. Сутність, структура і функції моралі. Основні етапи розвитку етичної думки. Основні категорії етики: добро, зло, сенс життя, щастя, совість, сором. Шлюб і сім'я.

3. Рекомендована література

Базова

1. Захарцев С. І. Філософія і теорія права [Текст] : [монографія] / С. І. Захарцев. – Харків : Панов, 2015. – 254 с.
2. Кривуля О. М. Філософія [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. М. Кривуля ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
3. Мартинюк І. В. Філософія [Текст] : навч.-метод. посіб. для вступників до аспірантури та асп. стаціонар. і заоч. форм навчання / І. В. Мартинюк ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К. : Персонал, 2009. – 55 с.
4. П'янзін С. Д. Основи соціальної філософії [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ спец. «Філософія» / С. Д. П'янзін. – Черкаси : Чабаненко Ю. А. [вид.], 2014. – 150 с.
5. Філософія [Текст] : навч. посіб. для студентів усіх напрямів підгот. / [Тімченко О. П. та ін. ; за заг. ред. Тімченка О. П.] ; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. – Львів : Растр-7, 2015. – 359 с.
6. Щерба С. П. Філософія [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Щерба, О. А. Заглада. – 4-те вид. – Житомир : Полісся, 2010. – 548 с.

7. Філософія / за ред. О. П. Сидоренка. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2010. – 414 с.

Допоміжна

1. Грицаєнко Л. Л. Філософія права [Текст]: навч. посіб. / Л. Л. Грицаєнко, А. О. Фальковський; Нац. акад. прокуратури України. – Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2014. – 119 с.
2. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ірина Добронравова, Лідія Сидоренко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 223 с.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі [Текст]: моногр. / В. Г. Кремень; АПН України. – 2-е вид. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.
4. Огнев'юк В. О. Філософія. Історія філософії: підручник для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів: профільний рівень / В. О. Огнев'юк, І. Г. Утюж. – К.: Грамота, 2010. – 256 с.
5. Прибутько П. С. Філософія [Текст]: посіб. для підгот. до іспитів / П. С. Прибутько, Т. В. Кондратюк-Антонова, В. І. Стус. – Вид. 4-е, допов. та перероб. – К.: Видавець Паливода А. В., 2009. – 160 с.

Інформаційні ресурси

1. Історія філософської думки в Україні – Огородник І. В. http://pidruchniki.ws/00000000/filosofiya/istoriya_filosofskoyi_dumki_v_ukrayini_-ogorodnik_iv.
2. Філософія – Сидоренко О. П. http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_-sidorenko_op.
3. Філософія – Данильян О. Г. http://pidruchniki.ws/1584072037555/filosofiya/filosofiya_-danilyan_og.
4. Філософія – Касьян В. І. http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_-kasyan_vi.
5. Філософія – Подольська Є. А. http://pidruchniki.ws/12380607/filosofiya/filosofiya_-podolska_yea.
6. Філософія – Щерба С. П. http://pidruchniki.ws/18480901/filosofiya/filosofiya_-scherba_sp.
7. Релігієзнавство – Кислюк К. В. http://pidruchniki.ws/16730426/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-kisyuk_kv.
8. Релігієзнавство – Лубський В. І. http://pidruchniki.ws/19991130/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-lubskiy_v_i.

9. Релігієзнавство – Сидоренко О. П. http://pidruchniki.ws/00000000/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-_sidorenko_op.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ТА РОБОТА З ПЕРСОНАЛОМ

Вступ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **«Управління органами внутрішніх справ та робота з персоналом»** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності **262 Правоохоронна діяльність**.

Предметом дисципліни є суспільні відносини в сфері реалізації правових норм щодо управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом, забезпечення законності та правопорядку у відносинах щодо управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом, теоретико-прикладні засади та закономірності їх розвитку та функціонування.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістовних модулів:

1. Загальна частина. Основи сучасного управління ОВС та роботи з персоналом.
2. Основи правового регулювання управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета дисципліни «Управління органами внутрішніх справ та робота з персоналом» – здатність вести самостійну професійну діяльність в галузі юриспруденції щодо управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом, розробляти і впроваджувати нові законодавчі проекти в сучасній сфері управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом, моделювання можливих напрямів удосконалення вітчизняної правової системи в умовах зближення та адаптації до законодавства Європейського Союзу в аспектах управління органами внутрішніх справ та робота з персоналом.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Управління органами внутрішніх справ та робота з персоналом» є:

теоретичні:

- вміння формулювати і вирішувати завдання, що виникають в ході практичної діяльності, що вимагають поглиблених професійних знань щодо управління органами внутрішніх справ та робота з персоналом;
- вміння вибирати та використовувати ефективні методи вирішення завдань управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом, регулярно їх удосконалювати і розробляти нові методи.

практичні:

- здатність сформулювати у студентів вміння орієнтуватися в чинному законодавстві, аналізувати зміст нормативних актів,
- здатність застосовувати теоретичні знання та принципи нормативних актів у практичному житті, формування професійних навичок;
- здатність кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти, які стосуються управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом;
- здатність виявляти, припиняти, розкривати і розслідувати правопорушення, в тому числі з застосуванням знань з управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом;
- здатність здійснювати попередження правопорушень в сучасній сфері управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом та усувати причини та умови, що сприяють їх вчиненню;
- надавати кваліфіковані юридичні висновки і консультації щодо управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

1.3. Компетентності, що набуваються здобувачами:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- володіння професійною етикою, правовою та психологічною культурою;
- усвідомлення глибокої поваги до закону і дбайливе ставлення до соціальних цінностей правової держави;
- здатність бути принциповим і незалежним при забезпеченні прав, свобод і законних інтересів особи, її охорони й соціального захисту;

- усвідомлення соціальної значущості своєї майбутньої професії, володіння своєю мотивацією до виконання професійної діяльності; спеціальні:
- здатність сумлінно виконувати професійні обов'язки, дотримуватися принципів етики юриста;
- здатність до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети і вибору шляху її досягнення;
- здатність брати участь в розробці нормативно-правових актів відповідно до профілю своєї діяльності;
- здатність здійснювати професійну діяльність на основі розвиненої правосвідомості, правового мислення і правової культури;
- здатність приймати рішення і здійснювати юридичні дії в точній відповідності із законом;
- здатність застосовувати нормативні правові акти, реалізовувати норми матеріального і процесуального права в професійній діяльності;
- здатність юридично правильно кваліфікувати факти і обставини;
- володіння навичками підготовки юридичних документів;
- готовність до виконання посадових обов'язків по забезпеченню законності і правопорядку, безпеки особи, суспільства, держави;
- здатність давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації в конкретних видах юридичної діяльності.

1.4. Очікувані результати навчання:

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

отримати знання про:

- основні положення законодавства України, що регулюють діяльність підрозділів правоохоронних органів під час охорони громадського порядку;
- завдання правоохоронних органів щодо охорони громадського порядку;
- види заходів адміністративного впливу, які застосовуються правоохоронними органами під час виконання завдань з охорони громадського порядку;
- особливості змісту суспільних відносин, що виникають під час охорони громадського порядку;
- основні проблеми, які є актуальними для правоохоронних органів у сфері охорони громадського порядку, безпеки та протидії правопорушенням;

- тенденції щодо подальшого розвитку суспільних відносин у сфері охорони громадського порядку та безпеки, а також напрями удосконалення діяльності правоохоронних органів у конкретний період часу;

сформувати вміння щодо:

- ви користування засвоєних знань для розв'язання типових ситуацій, що виникають під час професійної діяльності працівників правоохоронних органів;
- складання необхідних адміністративно-процесуальних та інших документів;
- здатності орієнтуватися у процесі змін професійних завдань та ускладнення оперативної обстановки, вміння знаходити шляхи рішення нетипових задач, що виникають у процесі охорони громадського порядку і безпеки;
- використання раніше отриманого досвіду до змінних умов та нестандартних ситуацій.

Міждисциплінарні зв'язки:

Сучасний юрист повинен знати і вміти правильно застосовувати норми чинного законодавства. Дисципліна «Управління органами внутрішніх справ та робота з персоналом» тісно пов'язана з такими дисциплінами, як адміністративне право; кримінальне право, кримінальний процес, криміналістика, кримінологія, соціологія, адміністративна діяльність, психологія, конституційне право, а також з іншими юридичними дисциплінами.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться
105 годин/ 3,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Загальна частина.

Основи сучасного управління оws та роботи з персоналом

Тема 1. Тенденції сучасного управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Особливості проходження служби в ОВС України та його правового забезпечення.

Система органів внутрішніх справ та її складові елементи.

Визначення поняття «управління» в ОВС. Мета управління. Функції. Принципи управління.

Тема 2. Теорія та практика управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Особливості органів внутрішніх справ як об'єктів та суб'єктів організаційно-штатної роботи в ОВС України.

Принципи та значення організаційно-штатної роботи в органах внутрішніх справ України.

Тема 3. Стратегії роботи з персоналом.

Генезис інституту кадрової політики в органах внутрішніх справ України.

Поняття та зміст кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України.

Теоретико-методологічні підходи щодо кадрової політики в органах внутрішніх справ України.

Проблеми класифікації видів організаційно-штатної роботи в органах внутрішніх справ України.

Тема 4. Правове забезпечення управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Сучасний стан адміністративно-правового забезпечення форм і методів управління органами внутрішніх справ.

Вплив адміністративно-правових норм на форми і методи управління органами внутрішніх справ.

Створення, реорганізація та ліквідація органів і підрозділів внутрішніх справ, затвердження штатів і внесення змін до них.

Тема 5. Базові нормативно-правові документи щодо управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Положення про Міністерство внутрішніх справ України.

Розпорядження МВС «Про затвердження єдиної системи професійної орієнтації населення до служби в органах та підрозділах внутрішніх справ України».

Наказ МВС України «Про організацію початкової підготовки працівників органів внутрішніх справ України».

Наказ МВС України «Про затвердження Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України».

Настанова з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України.

Змістовний модуль 2. Основи правового регулювання управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом

Тема 6. Правове регулювання управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Механізм правового регулювання управління ОВС.

Розподіл штатної чисельності, навантаження та повноважень між органами і підрозділами внутрішніх справ.

Особливості інформаційно-аналітичної роботи як окремого напрямку організаційно-штатної роботи.

Контрольно-наглядові процедури у системі організаційно-штатної роботи.

Тема 7. Основи законодавства України щодо управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Конституційне законодавство.

Акти органів виконавчої влади.

Взаємозв'язок між законодавством про вищу освіту з іншими соціально-економічними й державно-правовими сферами правового регулювання.

Тема 8. Закони України щодо управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Закону України «Про вищу освіту».

Концепція державної системи професійної орієнтації населення профорієнтаційна робота за змістовими напрямами має чотири основних елементи: професійна інформація, професійна консультація, професійний відбір та професійна адаптація.

Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки.

Указ Президента України «Про затвердження Програми кадрового забезпечення державної служби та Програми роботи з керівниками державних підприємств, установ і організацій».

Тема 9. Проблеми та перспективи управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Проблеми застосування адміністративних й інституційно-правових методів управління органами внутрішніх справ.

Підвищення ролі економічних та соціально-психологічних методів управління органами внутрішніх справ в умовах реформування системи виконавчої влади.

Тема 10. Міжнародне співробітництво у сфері управління органами внутрішніх справ та роботи з персоналом.

Зарубіжний досвід кадрового забезпечення органів внутрішніх справ та можливість його використання в Україні.

Досвід зарубіжних країн щодо організації та проходження поліцейської служби та можливості його використання в Україні.

3. Рекомендована література

Базова

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : Навч. посіб. // МОН України. МВС України. КНУВС. В. І. Олефір, С. Ф. Костатінов, М. В. Лошицький, за заг. ред. Моїсеєва Є. М. – Київ: 2010 р. – 426 с.
2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : [Навчальний посібник] / Мін-во освіти і науки України. МВС України. КНУВС; В. Д. Сущенко, В. І. Олефір, С. Ф. Константинов та ін. За заг. ред. Є. М. Моїсеєва. – Київ : КНТ, 2008 р. – 264 с.
3. Адміністративне право України : [Підручник] / Держ. ВНЗ «Запорізький нац. ун-т». М-во освіти і науки України; За ред. Т. О. Коломoeць, Г. Ю. Гулевської. – К. : Істина, 2009 р. – 475 с.
4. Діяльність дільничних інспекторів міліції щодо попередження та припинення злочинів та адміністративних правопорушень : [Методичні рекомендації] / МВС України. КНУВС. ННІПКГБПС; І. М. Копотун, В. Л. Костюк, О. Г. Пелагеша та ін. – Київ, 2008 р. – 54 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Науково-практичний коментар / Р. А. Калужний, В. І. Олефір, С. Ф. Константинов та ін. – К.: ВАВ «Правова єдність», 2010 р. – 684 с.

6. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : [Підручник] / Міністерство освіти і науки України. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Закон України “Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України” // Офіційний вісник України. – 2002. – № 5. – Ст. 161.
8. Про стратегію реформування системи державної служби в Україні: Указ Президента України від 14 квітня 2000 р. № 599/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 16. – Ст. 665.
9. Про Положення про Міністерство внутрішніх справ від 17 жовтня 2000 р.: Указ Президента України від 17 жовтня 2000 р. № 1138/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 42. – Ст. 1774.
10. Адміністративна діяльність. Частина особлива / За заг ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.
11. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина / Під заг. ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва. – К.: Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 180 с.
12. Адміністративне право України / За ред. Ю. П. Битяка. – Харків: Право, 2001. – 528 с.
13. Ануфрієв М. І. Організаційно-правові засади управління безпекою життєдіяльності працівників органів внутрішніх справ України. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 32 с.
14. Ануфрієв М. І., Венедиктов В. С., Іншин М. І. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ України: Наук.-практ. посібник. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 102 с.
15. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Харків: Основа, 1996. – 398 с.
16. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ. – Харків: НУВС, 2001. – 220 с.
17. Бандурка О. М., Соболев В. О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 480 с.
18. Белий Б. В., Тюріна В. А. Конфлікти в діяльності органів внутрішніх справ і шляхи їх розв’язання: Навч. посібник. – К.: Міжнародна фінансова агенція, 1997. – 29 с.

19. Бурая Н. П. Соціальна робота: Навч. посібник. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1996. – 104 с.
20. Державне управління: теорія і практика / В. Б. Авер'янов, В. В. Цветков, В. М. Шаповал та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.
21. Кампо В. М., Нижник Н. Р., Шльоер Б. П. Становлення нового адміністративного права України: Наук.-попул. нарис. – К.: Видавничий дім “Юридична книга”, 2000. – 60 с.
22. Коржанський М. Й. Науковий коментар Кримінального Кодексу України. – К.: Атіка, Академія Ельга, 2001. – 656 с.

Допоміжна

1. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина : [Навч. посіб.] / І. О. Іерусалімова, І. О. Іерусалімов, П. М. Павлик, Ж. В. Удовенко. – Київ : Знання, 2007 р. – 223 с.
2. Адміністративно-правове та організаційне забезпечення міліцією правопорядку під час виборчого процесу: Навчально-практичний посібник / За заг. ред. Олефіра В. І. – К.: КНТ, 2010. – 161 с.
3. Діяльність дільничного інспектора міліції: Метод. рекомендації / В. Д. Сущенко, С. Ф. Константинов, М. В. Лошицький та ін.; За ред. В. Г. Фатхутдінова. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2007. – 208 с.
4. Коломоєць Т. О., Сінельнік Р. В. Захисник у провадженні у справах про адміністративні правопорушення : [Монографія] / Держ. вищий навч. заклад «Запорізький нац. ун-т. МОН України. – Київ : Істина, 2008 р. – 183 с.
5. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : [Навч. посіб.] / Міністерство освіти і науки України. – Київ : Юрінком Інтер, 2008 р. – 255 с.
6. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. – К.: Генеза, 2000. – Т. 3. – 616 с.
7. Організація виховної та соціально-психологічної роботи в учбових закладах МВС України: Наук.-практ. посібник / За заг. ред. проф. О. М. Бандурки. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1996. – 83 с.
8. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ. – К.: Нац. академія. внутр. справ, 1999. – 702 с.
9. Практична соціальна робота / За ред. П. Картер, Т. Джеффса, Марка К. Сміта: Пер. з англ. – Амстердам – Київ, 1996. – 184 с.

10. Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ: вивчення та корекція: Наук.-практ. посібник. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1999. – 98 с.
11. Професійна підготовка співробітників поліції в зарубіжних країнах: досвід і можливості його використання / О. О. Поліщук та ін. – К.: МВС України; Укр. академія внутр. справ, 1995. – 60 с.
12. Психологічне та соціологічне забезпечення роботи з персоналом в ОВС України / Соколов В. О., Московець В. І., Кобзі Д. О. та ін. : Зб. метод. реком. – Харків: НУВС, 2002. – 282 с.
13. Соціальна і психологічна робота в органах внутрішніх справ України: Зб. норм. документів / В. І. Московець, Д. О. Кобзін, В. В. Мальцев та ін. – Харків: НУВС, 2002. – 416 с.
14. Соціологічно-правові аспекти зміцнення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України / М. І. Ануфрієв, В. С. Венедиктов, В. О. Соколов, В. К. Шкарупа та ін. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Сайт Президента України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// president.gov.ua](http://president.gov.ua).
3. Урядовий портал. Сайт Кабінету Міністрів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// kmu.gov.ua](http://kmu.gov.ua).
4. Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).
5. Радник. Український юридичний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// radnuk.info](http://radnuk.info).
6. Юридичні послуги Online. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// yurist-online.com](http://yurist-online.com).
7. Херсонський віртуальний університет. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// ksu.ks.ua](http://ksu.ks.ua).

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

ЕТИКА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Етика ділового спілкування» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є правила, що регламентують зовнішні прояви взаємин між людьми в процесі ділового спілкування.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дана програма має комплексний, міждисциплінарний характер, що досягається завдяки акцентуванню уваги на вузлових аспектах переплетіння культурологічних, історичних, філософських, соціологічних, психологічних, менеджерських і економічних знань.

Курс «Етика ділового спілкування» є самостійною дисципліною, яка виникає на стиках таких наукових дисциплін, як «Етика», «Філософія», «Соціологія», «Психологія», «Право», «Менеджмент», «Маркетинг», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Історія української культури».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Етика ділових стосунків.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є надання студентам знань специфічних правил, що регламентують зовнішні прояви взаємин між людьми в процесі ділового спілкування. Етика ділового спілкування – це поєднання науки і мистецтва. Як наука вона оперує певними знаннями, теоріями, методами та методологією. Як мистецтво надає можливість втілювати знання, відповідно до власного світосприйняття та здібностей, у повсякденному житті. Відповідно, завданням дисципліни є не тільки

навчання студентів науці ділового та повсякденного етикету, але й спонукання їх до мистецтва спілкування шляхом активної пізнавальної діяльності, формування відповідної мотивації, самовдосконалення.

Об'єкт дисципліни – ділове спілкування, а її предмет – його моральний та психологічний аспекти, етичні та психологічні механізми.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

теоретичні:

- вивчення правил ділової поведінки;
- розкриття цілей і засобів бізнесу та специфічно людських цінностей;
- окреслити межі етики бізнесу;

практичні:

- підготовка майбутніх фахівців до ринкового ділового спілкування;
- сприяння процесу етичного виховання студентів, формуванню в них соціально-активної життєвої позиції.

1.3. Компетентності що набуваються:

загальні:

- здатність спілкування державною мовою як усно, так і письмово;
- вміння активно використовувати отриманні знання та навички у практичній діяльності та повсякденному житті;
- здатність до абстрактного мислення, застосування методів наукового пізнання;
- здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями, генерувати нові ідеї;
- здатність виявляти ініціативу та підприємливість, мотивувати людей рухатися до мети, бути наполегливим у досягненні поставлених завдань і взятих обов'язків;
- вміння професійно спілкуватися державною мовою усно і письмово;
- здатність діяти соціально відповідально на основі етичних принципів;
- здатність до адаптації, креативності, генерування ідей та дій у новій ситуації;
- здатність сприймати нову інформацію й інтерпретувати її в контексті вже засвоєної інформації;

спеціальні:

- здатність та вміння ефективно діяти в рамках своєї професії з урахуванням моральних норм та принципів;
- здатність створювати та організовувати ефективні комунікації;
- здатність організовувати та провадити заходи у повній відповідності до закону та діяти на основі розвинутої правосвідомості, правового мислення і правової культури;
- здатність працювати в команді та автономно, навички міжособистісної взаємодії;
- здатність логічно і послідовно передавати отримані базові знання предметної області;
- здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички;
- здатність працювати в міжнародному середовищі з урахуванням його мультикультурності.

1.4. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

отримати знання про:

- основні терміни та їх визначення;
- філософські, етичні, психологічні основи ділового спілкування, його норми та правила, шляхи їх застосування;
- особливості етикету в різних умовах трудової діяльності;
- основні вимоги ділового протоколу та дрескоду;
- вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет;
- невербальні засоби спілкування;
- технології ведення ділової бесіди, наради, зборів, переговорів, дискусій, «мозкового штурму»;
- національно-культурну специфіку ділового етикету, відмінності етикету різних країн;

сформувати вміння щодо:

- застосування отриманих знань в професійній діяльності фахівців, зокрема, у процесі комунікації і формуванні власної стратегії спілкування;
- вміння приймати активну участь у діловій бесіді, колективному обговоренні ділових проблем;
- аналізу конкретних розповсюджених типів неетичної поведінки особистостей і компаній з метою демонстрації їхніх несприятливих наслідків;
- застосування вимог професійної етики в своїй майбутній роботі;

- вміння розрізняти етичну та неетичну поведінку;
- визначення коректних способів вирішення спірних питань і конфліктних ситуацій;
- аналізу механізмів підвищення етичного рівня окремого індивіда чи організації;
- вміння користуватися правилами етикету у повсякденному житті.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться:
90 годин/ 3 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Етика ділових стосунків

Тема 1. Історія та принципи ділового етикету.

Предмет та завдання курсу «Етика ділового спілкування». Методика вивчення курсу. Взаємозв'язок курсу з іншими дисциплінами. Правові, моральні норми. Базування традицій, звичок і звичаїв на ділових нормах моралі та права. Історія становлення етикету. Різновиди етикету. Сутність та зміст ділового етикету. Принципи ділового етикету.

Тема 2. Організація ділового спілкування.

Поняття про спілкування. Культура та спілкування. Функції ділового спілкування. Перепони у спілкуванні, його рівні. Етичний бік спілкування. Соціальні типи у діловому спілкуванні. Як уникнути неприємних ситуацій. Закономірності міжособових стосунків. Сучасні теорії між особових стосунків. Принципи прийняття управлінських рішень. Конфліктогенні компоненти виробничого оточення. Комунікативні бар'єри та їх різні модифікації: «авторитет», «уникнення» і «нерозуміння».

Тема 3. Невербальне спілкування.

Поняття про невербальну комунікацію. Особистий простір. Території та зони при спілкуванні. Невербальні засоби спілкування. Мова жестів при спілкуванні. Значення деяких жестів. Постава і поза. Контакт очей. Невербальні засоби комунікації та етикет ділового спілкування. Метамова, або як читати між рядками.

Тема 4. Робочі взаємостосунки.

Влаштування на роботу. Як підготуватися до співбесіди. Резюме. Непотизм. Специфічні проблеми. Просування по службі. Деякі положення, що сприяють та заважають вашій кар'єрі. Стабільність праці. Конфлікти інтересів та їх запобігання. Хабарництво, здирництво та подарунки. Робота за сумісництвом. Секрети фірми. Обов'язки колишніх працівників. Рекомендації для найму на роботу. Розмежування між роботою та приватним життям. Зловживання службовим становищем. Подарунки. Участь у корпоративних заходах. Превентивна етика.

Тема 5. Мистецтво правильно говорити і слухати.

Уміння говорити. Техніка мовлення (дикція, тональне забарвлення, емоційність, паузи). Роль запитання у спілкуванні. Продуктивні запитання: інформаційне, дзеркальне, естафетне. Засоби спілкування, суперечки. Аргументація. Вміння чітко писати – чітко мислити. Слухання в процесі спілкування. Слухання як активний процес. Нереклексивне та рефлексивне слухання. Як навчитися правильно слухати.

Тема 6. Діловий імідж.

Ваш діловий імідж. Корпоративний імідж фірми. Нестандартні елементи вашого іміджу. Візуальна психодіагностика: пізнання людей за їх зовнішністю та поведінкою. Діловий та вечірній одяг. Бізнес-аксесуари. Візитні картки. Атрибутика ділового відрядження. Ділові подарунки чоловіку, жінці, керівнику: відмінності та основні вимоги. Заборони у ділових подарунках. Бізнес-сувеніри. Особливості ділових подарунків іноземним партнерам. Вибираємо квіти. Подяка за подарунок. Техніка ввічливої відмови. Як уникнути незручних ситуацій. Загальні правила ведення бесіди. Правила гарного тону для ділових телефонних переговорів. Особливості правил етикету для мобільного зв'язку. Ділове листування. Формальні заходи поза межами офісу. Неформальні заходи в офісі та поза його межами. Щоденний етикет. Комп'ютерний етикет.

Тема 7. Форми обговорення ділових проблем.

Форми, види та рівні ділового спілкування. Вимоги до учасників ділового спілкування. Ділова бесіда: правила проведення, різновиди, етапи. Ділова розмова по телефону. Переговори: основні стратегії переговорів, підготовка, тактика та принципи, умови успішності,

сприйняття партнерів в переговорному процесі. Нарада. Збори. Дискусія. «Мозковий штурм». Публічний виступ. Конференція. Ділова доповідь. Особливості обговорення з іноземними колегами.

3. Рекомендована література

Базова

1. Абетка великої культури (Правила етикету) [Текст] : посібник / Р. Кравців, Я. Радевич-Винницький, М. Брик, В. Костенко. – Л. : Тріада плюс, 2009. – 95 с.
2. Гах Йосип Михайлович. Етика ділового спілкування [Текст] : курс лекцій / Й. М. Гах ; Інститут менеджменту та економіки. – Івано-Франківськ : Полум'я, 2000. – 159 с.
3. Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д., Мельничук Т. Ф., Чуприк Н. В., Анохіна Л. П. Етика ділового спілкування: / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук / Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
4. Дороніна Майя Степанівна. Культура ділового спілкування і партнерства [Текст]: навч. посібник / М. С. Дороніна, А. В. Доронін ; Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 204 с.
5. Кубрак Олег Вікторович. Етика ділового та повсякденного спілкування [Текст] : навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. / О. В. Кубрак. – 2-ге вид., доп. – Суми : Університетська книга, 2003. – 219 с.
6. Культура ділового спілкування [Текст] : навч. посіб. / уклад. Л. Г. Зубенко, В. Д. Немцов. – К. : ЕксОб, 2000. – 200 с.
7. Личук Марія Іванівна. Культура особистості та діловий етикет [Текст]: навч. посібник / М. І. Личук ; Івано-Франківський національний технічний ун-т нафти і газу. – Чернівці : Рута, 2008. – 61 с.
8. Малахов В. Етика спілкування: Навч. посібник / В. Малахов. – К.: Либідь, 2006. – 400 с.
9. Палеха Юрій Іванович. Етика ділових відносин [Текст] : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Ю. І. Палеха. – К. : Кондор, 2008. – 354 с.
10. Прищак Микола Дем'янович. Етика та психологія ділових відносин [Текст]: навч. посіб. / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько ; Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця : ВНТУ, 2016. – 150 с.

11. Радевич-Винницький Ярослав Костянтинович. Етикет і культура спілкування [Текст] : навч. посіб. / Я. К. Радевич-Винницький. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 291 с.
12. Шеломенцев Василь Миколайович. Етикет і сучасна культура спілкування [Текст] : [посібник] / В. М. Шеломенцев ; під заг. ред. чл.-кор. АН України Федорченка В. К. – Вид. 2-е. – К. : Лібра, 2003. – 416 с.
13. Хміль Ф. І. Ділове спілкування: Навч. посіб. / Ф. І. Хміль. – К.: Академвидав, 2004. – 278 с.
14. Чернієнко Володимир Олександрович. Етика ділового спілкування [Текст] : навч. посіб. до самост. роботи / В. О. Чернієнко, С. І. Широка, О. І. Гаплевська ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т». – Х. : ХАІ, 2012. – 67 с.
15. Етика та психологія ділових відносин: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Під ред. Т. Е. Андрєєвої. – Х.: Бурун Книга, 2004. – 143 с.
16. Чмут Тамара Купріянівна. Етика ділового спілкування [Текст] : навч. посіб. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – 6-те вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 230 с.
17. Шеломенцев Василь Миколайович. Етикет і сучасна культура спілкування [Текст] / В. М. Шеломенцев ; заг. ред. В. К. Федорченко. – 2-ге вид. – К. : Лібра, 2003. – 415 с.
18. Етика ділових стосунків [Текст] : навч. посібник для студ. усіх спец. / О. Й. Лесько [та ін.] ; Вінницький національний технічний ун-т. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 187 с.
19. Етика та психологія ділових відносин [Текст] : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. Є. Андрєєва [та ін.] ; ред. Т. Є. Андрєєва. – Х. : Бурун Книга, 2004. – 143 с.
20. Етика ділового спілкування : [Навч. метод. посіб. для студ. ВНЗ.] / Харченко С. Я., Краснова Н. П., Юрків Я. І.; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ.: Вид-во ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 507 с.

Допоміжна

1. Баранівський В. Ф. Етика бізнесу [Текст] : навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. / В. Ф. Баранівський, Т. Г. Скворцова. – К. : Лицар, 2009. – 182 с.
2. Білик Елліна Валентинівна. Сучасна енциклопедія етикету: 1000 правил і корисних порад [Текст] / Е. В. Білик. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2005. – 384 с.

3. Безчастний Віктор Миколайович. Основи етикету працівників органів внутрішніх справ [Текст]: навч. посібник / В. М. Безчастний, А. А. Абдуллін; Донецький юридичний ін-т Луганського держ. ун-ту внутрішніх справ. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2007. – 215 с.
4. Бугай Надія І. Український етикет [Текст]: посіб. для дітей та дорослих / Н. І. Бугай. – К.: Бібліотека українця, 2000. – 264 с.
5. Бугайова Євгенія Володимирівна. Етикет на кожен день [Текст]: навч. посіб. / Є. В. Бугайова. – Д.: Дніпрокнига, 2007. – 224 с.
6. Герасимчук Андрій Андрійович. Етика й етикет сучасного бізнесу – запорука економічної безпеки підприємств [Текст]: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / А. А. Герасимчук [та ін.]; Європейський ун-т. – К.: Видавництво Європейського ун-ту, 2007. – 285 с.
7. Дахно Іван Іванович. Ділова кар'єра [Текст]: навч. посіб. / І. І. Дахно. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 526 с.
8. Кудінов Юрій Віталійович. Ділове спілкування сучасного керівника [Текст]: навч. посіб. / Ю. В. Кудінов; Донбас. держ. техн. ун-т. – Алчевськ: ДонДТУ, 2011. – 518 с.
9. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни «Етика та психологія ділових відносин» для студентів напряму підготовки 6.030601 – «Менеджмент» заочної форми навчання [Текст] / Вінниц. нац. техн. ун-т; [уклад. М. Д. Прищак]. – Вінниця: ВНТУ, 2017. – 19 с.
10. Повна енциклопедія етикету [Текст]. – Київ: Глорія, 2014. – 224 с.
11. Сидоренко В. К. Основи етикету [Текст]: навч. посіб. / В. К. Сидоренко, І. О. Агалець. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 162 с.
12. Стахів М. Український комунікативний етикет [Текст]: Навч.-метод. посіб. / М. Стахів. – К.: Знання, 2008. – 245 с.
13. Сучасна енциклопедія етикету [Текст] / пер. з рос. І. Г. Данилюк; авт.-уклад. О. Д. Сиплива. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 304 с.
14. Тимошенко Наталія Леонідівна. Корпоративна культура: Діловий етикет [Текст]: навч. посібник / Н. Л. Тимошенко. – К.: Знання, 2006. – 392 с.
15. Тофтул Михайло Григорович. Сучасний словник з етики [Текст] / Тофтул М. Г. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 415 с.

16. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики [Текст]. – К. : Довіра, 2003. – 624 с.
17. Шинкаренко Тетяна Іванівна. Культура міжнародного спілкування і професійна етика [Текст]: підручник / Т. І. Шинкаренко. – Чернігів : ЧНТУ, 2017. – 291 с.
18. Етика ділового спілкування [Текст]: метод. вказівки до вивчення дисципліни та виконання контрольної роботи для студ. спец. 6.050200 «Менеджмент організації» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» денної та заочної форм навчання / Національний ун-т харчових технологій; уклад. О. І. Драган, О. О. Кутас. – К. : НУХТ, 2002. – 12 с.
19. Фреймут Оля. Етикет [Текст]: [іроніч. майстер-клас] / О. Фреймут. – Київ : SNOWDROP, 2018. – 95 с.

Інформаційні ресурси

1. Баранівський В. Ф. Етика бізнесу: [Електронний ресурс] / В. Ф. Баранівський, Т. Г. Скворцова. – К. : Видавець ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 200 с. – Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/5205827>.
2. Бралатан В. П. Професійна етика: [Електронний ресурс] / Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. – К. : ЦУЛ, 2011. – 252 с. – Режим доступу : http://moodle.nati.org.ua/pluginfile.php/14930/mod_resource/content/1/bralatan_v_p_gucalenko_l_v_ta_in_profesiina_etika.pdf.
3. Берсуцький А. Я., Жуков С. М. Етика і культура бізнесу та психологія ділових відносин: [Електронний ресурс] / навчальний посібник для студентів економічних і управлінських спеціальностей / Антон Якович Берсуцький, Сергій Михайлович Жуков. – Донецьк : ДонУЕП, 2014. – 372 с. ISBN 978-738-652-410-1. – Режим доступу : http://lib.npu.edu.ua/full_txt/978-738-652-410-1.
4. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації: [Електронний ресурс] / Н. Ботвина. – К.: АртЕК, 2002. – 248 с. – Режим доступу : www.logos.biz.ua/proj/dragomanov/pdf/166.pdf.
5. Гриценко Т. Б. Етика ділового спілкування: Підручник / Т. Б. Гриценко. – Центр учбової літератури, 2007 / [Електронний ресурс]. <http://textbooks.net.ua/content/category/42/58/48>.
6. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин [Електронний ресурс] / Ю. І. Палеха. – К.:Кондор, 2007. – 325 с. – Режим

доступа : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR1/CD/ETUKA_DV.pdf.

7. Пентилюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення: [Електронний ресурс] Навчальний посібник / М. І. Пантелюк, І. І. Маруніч, І. В. Гайдаєнко. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 224 с. – Режим доступа : www.kspu.edu/FileDownload.ashx/Культура%20мовлення.pdf?id.
8. Примуш М. В. Конфліктологія : [Електрон. навч. посіб.] / М. В. Примуш. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 288 с. – Режим доступа : <http://studentam.net.ua/content/view/10626/86/>.
9. Прищак М. Д. Етика та психологія ділових відносин [Електронний ресурс] / [Лесько О. Й., Прищак М. Д. Залюбська О. Б. та ін.], О. Й. Лесько. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 309 с. – Режим доступа : <http://posibnyku.vntu.edu.ua/etika/index.html>.
10. Сайт електронної бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.info-library.com.ua>.
11. Статінова Н. П. Етика бізнесу [Електронний ресурс] / Н. П. Статінова, С. Г. Радченко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 280 с. – Режим доступа : http://epidruchniki.com/book/8_Etika_biznesy.html.
12. Етика ділового спілкування : [Електронний ресурс] / Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д., Мельничук Т. Ф., Чуприк Н. В., Анохіна Л. П. / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К. : Центр учбової літератури, 2007 – 344 с. – Режим доступа : http://shron.chtyvo.org.ua/Hrytsenko_TV/Etyka_dilovoho_spilkuvannia.pdf.
13. Тимошенко Н. Л. Корпоративна культура. Діловий етикет [Електронний ресурс] / Н. Л. Тимошенко. – К. : Знання, 2006. – 391 с. – Режим доступа : <http://westudents.com.ua/knigi/197-korporativna-kultura-dloviy-etiket-timoshenko-nl.html>.
14. Чмут Т. К., Чайка Г. Л., Лукашевич М. П., Осечинська І. Б. Етика ділового спілкування: Підручник [Електронний ресурс] / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич та ін. – 2011. – 230 с. – Режим доступа : <http://www.ex.ua/11142469>.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю. У роботі зі здобувачами використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які сприятимуть підвищенню їх мотивації до навчально-пізнавальної діяльності.

Відповідно до специфіки професійної підготовки перевага надається усному, письмовому та практичному контролю. Контроль навчальної роботи здобувачів денної та заочної форми навчання у міжсесійний період здійснюється під час аудиторних занять, що проводяться відповідно до розкладу, а також шляхом перевірки результатів самостійно виконаних ними завдань (самостійної роботи), індивідуальних завдань передбачених чинною програмою.

Критерії оцінювання відповіді студентів на заліку

Характеристики критеріїв оцінювання знань	За державною (національною) шкалою	За шкалою ECST	Сума балів
<p>Характеризується знаннями суттєвих ознак, понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними. Студент самостійно засвоює знання у стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, синтезом, узагальненням, порівнянням, абстрагуванням), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки. навчальна діяльність позначена вміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.</p>	Зараховано		90-100 83-89 73-81 64-73 60-63
<p>Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.</p>	Незараховано з можливістю повторного складання заліку	FX	35-59
<p>Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.</p>	Незараховано з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни	F	35-59

Критерії оцінювання відповіді студентів на диференційованому заліку

Характеристики критеріїв оцінювання знань	За державною (національною) шкалою	За шкалою ECST	Сума балів
<p style="text-align: center;">Високий рівень</p> <p>Характеризується глибокими, міцними, узагальненими, системними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.</p>	5	A	90-100
<p style="text-align: center;">Високий рівень</p> <p>Характеризується глибокими і міцними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має частково дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.</p>	4	B	83-89
<p style="text-align: center;">Достатній рівень</p> <p>Характеризується знаннями суттєвих ознак, понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними. Студент самостійно засвоює знання у стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, синтезом, узагальненням, порівнянням,</p>	4	C	74-81

абстрагуванням), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки.			
Середній рівень Знання неповні, поверхневі. Студент відновлює основний навчальний матеріал, але недостатньо осмислено, не вміє самостійно аналізувати, робити висновки. Здатний вирішувати завдання за зразком. Володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.	3	D	64-73
Початковий рівень Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, обумовлюється початковим уявленням про предмет вивчення.	3	E	60-63
Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.	Незараховано з можливістю повторного складання заліку	FX	35-59
Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.	Незараховано з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни	F	35-59

Критерії оцінювання відповіді студентів на екзамені

Характеристики критеріїв оцінювання знань	За державною (національною) шкалою	За шкалою ECST	Сума балів
<p style="text-align: center;">Високий рівень</p> <p>Характеризується глибокими, міцними, узагальненими, системними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.</p>	5	A	90-100
<p style="text-align: center;">Високий рівень</p> <p>Характеризується глибокими і міцними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має частково дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.</p>	4	B	83-89
<p style="text-align: center;">Достатній рівень</p> <p>Характеризується знаннями суттєвих ознак, понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними. Студент самостійно засвоює знання у стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, синтезом, узагальненням, порівнянням, абстрагуванням), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки.</p>	4	C	74-81

<p style="text-align: center;">Середній рівень</p> <p>Знання неповні, поверхневі. Студент відновлює основний навчальний матеріал, але недостатньо осмислено, не вміє самостійно аналізувати, робити висновки. Здатний вирішувати завдання за зразком. Володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.</p>	3	D	64-73
<p style="text-align: center;">Початковий рівень</p> <p>Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, обумовлюється початковим уявленням про предмет вивчення.</p>	3	E	60-63
<p>Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.</p>	Незараховано з можливістю повторного складання заліку	FX	35-59
<p>Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.</p>	Незараховано з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни	F	35-59

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Навчально-методичне видання

**Збірник навчальних програм
з дисциплін кафедри історії та теорії
національного і міжнародного права**

Методичний посібник

Українською мовою

Верстка – О. С. Данильченко

Підписано до друку 15.04.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура NewtonU. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 11,16. Тираж 100. Замовлення № 0419-74.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.